

NATALIE ROGOFF RAMSØY

En pioner i norsk og internasjonal sosiologi

Et minneskrift

*John Eriksen &
Lars Gulbrandsen (red.)*

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 10/03

Natalie Rogoff Ramsøy

En pioner i norsk og internasjonal sosiologi

Et minneskrift

JOHN ERIKSEN
LARS GULBRANDSEN
(red.)

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 10/2003

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) 2003
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-162-9
ISSN 0808-5013

Forsidefoto: *Lars Grue*
Desktop: *Hussein Monfared*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefaks: 22 54 12 01

Nettadresse: <http://www.nova.no/>

Forord

Natalie Rogoff Ramsøy døde i Washington D.C. 18. januar 2002 etter flere års sykdom, vel 77 år gammel. Hun var den første direktør ved Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, det største av de fire instituttene som fra og med 1996 utgjør NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Kort tid etter Natalies død tok undertegnede initiativet til at NOVA skulle arrangere et minneseminar for å hedre Natalie. Sammen med to av Natalies venner og samarbeidspartnere gjennom mange år, Bjørn Hvinden og Lise Kjølrsrød, planla vi seminarets innhold og hvem som skulle inviteres som innledere.

Seminaret ble avholdt i Universitetsbiblioteket på Blindern 6. september 2002. Innleiderne evnet på en utmerket måte å belyse Natalies store innsats innenfor norsk og internasjonal sosiologi. Viktige emner i sosiologifagets historie i Norge ble belyst, ikke minst Natalies plass i denne historien. For å unngå at denne kunnskapen går i glemmeboken, og for å sikre at flere enn seminardeltakerne kan ta del i de innleggene som ble holdt, har NOVA valgt å utgi innleggene som et minneskrift.

Vi benytter anledningen til å takke innleiderne for gode og opplysende innlegg som på en forbilledlig måte utfyller hverandre. At så mange kan fortelle om samme person uten i nevneverdig grad å gjenta hverandre sier mye om Natalies innsats og mangfold. Vi vil også takke våre to samarbeidspartnere i arrangementskomiteen, Bjørn Hvinden og Lise Kjølrsrød, for godt samarbeid under planleggingen og gjennomføringen av seminaret. Vi vil takke Norges forskningsråd for økonomisk støtte. Seminaret ble for øvrig finansiert av Natalie Rogoff Ramsøys fond og NOVA. Vi vil også takke NOVA's informasjonsgruppe for bistand ved forberedelsen og gjennomføringen av seminaret, og for den tekniske ferdigstillingen av minneskriftet som utgis i NOVA's rapportserie.

NOVA, mai 2003

John Eriksen

Lars Gulbrandsen

Innhold

Om forfatterne	7
<i>John Eriksen og Lars Gulbrandsen</i> Natalie Rogoff Ramsøy (1924–2002) – en pioner i norsk og internasjonal sosiologi	9
<i>Bjørn Hvinden</i> Natalie Rogoff Ramsøy – En verdsetting	14
<i>Annemette Sørensen</i> Natalie Rogoff Ramsøy as a female pioneer in sociology. Breaking gender barriers	29
<i>Tore Lindbekk</i> Natalie Rogoff Ramsøy 1924–2002: Forsker – entreprenør – veiviser	40
<i>Trond Petersen</i> Yrkeshistorieundersøkelsen – Nye data, nye metoder, nye resultater	47
<i>Kari Skrede</i> Gender, Generations and Life Courses in the Melting Pot	59
<i>Anne Skevik</i> Fear and loathing in the individualist welfare state: do generous welfare state policies depend on social homogeneity?	88
<i>Gunhild O. Hagestad</i> Social science perspectives on lives: reviews and previews	101
Program	109
Deltakere	110

Om forfatterne

John Eriksen er forsker ved NOVA. Tilknyttet INAS fra 1968.

Lars Gulbrandsen er forskningsleder ved NOVA. Han har tidligere vært ansatt ved Institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, ved INAS fra 1977 til 1996, og deretter ved NOVA.

Gunhild Hagestad er professor ved Høgskolen i Agder, og ansatt i bistilling som forsker ved NOVA. I 2002-2003 var hun gjesteprofessor ved Netherland's Institute of Advanced Studies. Hun har tidligere vært ansatt ved Northwestern University i USA og ved Universitetet i Oslo.

Bjørn Hvinden har siden 1995 vært professor ved Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet i Trondheim. I perioden 1987 til 1994 var han ansatt som forsker ved INAS.

Tore Lindbekk har siden 1970 vært ansatt som professor ved Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet i Trondheim. I årene 1968 og 1969 var han ansatt som forsker ved INAS, og i perioden 1971-1974 var han medlem av styret for INAS.

Trond Petersen er professor ved Departement of Sociology, University of California, Berkeley, og professor II ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Han var vitenskaplig assistent ved INAS i 1978, tilknyttet yrkeshistorieprosjektet, og skrev sin magisteravhandling (1980) med Natalie Rogoff Ramsøy som veileder.

Anne Skevik er forsker ved NOVA. Hun ble ansatt ved INAS i 1995, og har siden 1996 vært tilknyttet NOVA. Hun er dr. polit. fra 2001.

Kari Skrede har siden 1995 vært ansatt i Statistisk sentralbyrå, fra 2000 som forskningssjef ved seksjon for demografi og levekårsforskning. Hun var ansatt ved INAS fra 1970 til 1995, først som vitenskaplig assistent, fra 1972 som forsker og fra 1988 som direktør.

Annemette Sørensen er direktør ved the Radcliffe institute of advanced study, Harvard University, Cambridge, Massachusetts. I 1978 og 1979 var hun forsker ved INAS.

John Eriksen og Lars Gulbrandsen

Natalie Rogoff Ramsøy (1924–2002) – en pioner i norsk og internasjonal sosiologi

Natalie Rogoff Ramsøy døde i Washington D.C. 18. januar 2002 etter flere års sykdom, vel 77 år gammel. Hun ble født i New York City i en russisk-jødisk immigrantfamilie. I 1950 tok hun sin doktorgrad i sosiologi ved Chicago University og var deretter lærer og forsker ved flere amerikanske universiteter. Hun publiserte da viktige arbeider om sosial lagdeling og mobilitet, profesjoner og utdanning, i samarbeid med bl.a. S. M. Lipset og Robert K. Merton. Da hun slo seg ned i Norge i 1962, var det med en tung faglig ballast fra internasjonal samfunnsforskning.

Natalie ble den første direktør for Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS). Hun kunne i dette arbeidet trekke veksler på sin erfaring fra Bureau of Applied Social Research ved Columbia-universitetet i New York. Hun bygget opp INAS med sterk vekt på empirisk forskning som satte sosial endring og befolkningens levekår i fokus.

Natalie nøt stor internasjonal faglig anerkjennelse. I Norges er hennes navn i særlig grad knyttet til to store prosjekter. Det ene var en retrospektiv undersøkelse av norske menns yrkeshistorier. Det andre var samleverket «Det norske samfunn», der norske samfunnsforskere presenterte analyser av ulike samfunnssektorer. Med sin sterke vekt på empirisk basert forskning var Natalie også en viktig pådriver for bedre statistikkgrunnlag om sosiale forhold og samfunnets virkemåte. Hun spilte en viktig rolle i opprettelsen av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, og var lenge en viktig støttespiller for oppbyggingen av denne meget viktige institusjonen i norsk samfunnsforskning.

I dette minneskriftet har vi samlet foredragene som ble holdt på det seminaret som NOVA arrangerte høsten 2002. Innleiderne, som alle har vært ansatt ved INAS (en av grunnsteinene for dagens NOVA) eller er ansatt ved NOVA, tegner gjennom sine innlegg et bilde av en betydningsfull og allsidig sosiolog, en god veileder og kollega og, ikke minst, en god venn. **Bjørn Hvinden** har satt som overskrift på sitt bidrag: «En verdsetting». Han gir en oversikt over Natalies faglige løpebane, fra hun avla

sin bachelor-grad ved Barnard College i 1943 til hennes siste artikkel, om Eilert Sundt, publisert etter hennes bortgang. Hennes doktorgrad fra University of Chicago handlet om sosial mobilitet, et emne hun vendte tilbake til i norsk kontekst først og fremst gjennom yrkeshistorieundersøkelsen tidlig på 1970-tallet, men også gjennom reanalyse av folketellingsdata. Hun var i ti år ansatt som forsker ved The Bureau of Applied Social Research ved University of Columbia. Her fikk hun sin første befatning med yrkes- og profesjonssosiologien, også dette et emne hun senere, på 1980-tallet, vendte tilbake til i sin forskning om velferdsstatens yrker. Ved å fokusere på de yrkesgrupper som danner bindeleddet mellom velferdsstaten som tjenesteprodusent og befolkningen som brukere og mottakere av disse tjenestene, la hun her et viktig grunnlag for banebrytende forskning på et helt sentralt politikk- og samfunnsområde.

Annemette Sørensen vektlegger Natalies rolle som en kvinnelig pioner innen sosiologien – en person som brøt kjønnsbarrierer. Hun går tilbake til den tida da Natalie fikk sin Ph.D og startet sin sosiologiske karriere. Hun beskriver de begrensede muligheter kvinner av Natalies generasjon hadde til å gjøre akademisk karriere i den tids USA, og hun viser samtidig hvordan Natalie bidro til å bryte ned vel etablerte kjønnsbarrierer innen sosiologien. Natalie demonstrerte at det var muligheter for kvinner innenfor sosiologien, og at disse mulighetene samtidig ikke bare lå i såkalte «kvinnetema» som familie, kvinner og kjønn, tema som aldri ble sentrale i Natalies produksjon. Hun brøt barrierer ved å forske og skrive om tema som så langt hadde vært dominert av menn, og hun demonstrerte hvordan intelligens, fruktbare ideer og hardt arbeid kunne åpne for en suksessrik karriere, også for en kvinne.

Tore Lindbekk var kollega av Natalie i den aller første perioden INAS eksisterte. Han viser hvordan Natalie grep bestemmende inn i to langsiktige prosjekter. Det ene var utarbeidelsen av en samlende sosiologisk fremstilling av det norske samfunn. Det andre var etableringen og utviklingen av et institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning. Planene om bokverket «Det norske samfunn» ble lagt allerede tidlig på 1950-tallet, drøyt ti år før Natalie i 1963 ble bedt om å påta seg ansvaret for å få realisert planene. Natalie gikk til arbeidet som redaktør med stor energi, og allerede i 1966 forelå en foreløpig stensilutgave som ble grunnlaget for førsteutgaven av boken «Det norske samfunn» i 1968. Heller ikke i de tidlige planer om opprettelsen av et institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning var det åpenbart at dette instituttet ville være

en egnet arbeidsplass for en forsker med Natalies faglige bakgrunn og interesser, langt mindre et institutt der Natalie var en opplagt kandidat til å bekle lederstillingen. Både i den regjeringsoppnevnte kommisjonen som utredet spørsmålet om et slikt institutt, og i regjeringens budsjettforslag for 1965, ble det fremholdt at instituttet burde få som leder en administrator framfor en forsker. Som vi vet søkte og fikk Natalie likevel stillingen som direktør ved INAS. Yrkeshistorieundersøkelsen fra 1971 er belysende for det konsept for anvendt samfunnsforskning som Natalie førte inn i norsk forskning.

Trond Petersen gjennomgår Yrkeshistorieundersøkelsens store betydning, både faglig og for ham personlig. Han ble rekruttert – ganske tilfeldig – som ung assistent til prosjektet av Natalie i 1977/78. Det ga ham anledning til å studere sosiale prosesser på en helt ny måte, og det kom til å bestemme hans liv og karriere ved «det amerikanske forskningsuniversitet». Det er særlig tre ting som kjennetegnet Natalies forskning, ifølge Trond Petersen. Hun tok alltid opp viktige spørsmål, og hun gikk til kjernen av dem. Dernest anla Natalie en historisk dimensjon i sine arbeider. Hun trakk gjerne lange linjer i forståelsen av strukturelle trekk for individuelle handlinger. Og for det tredje var hennes hovedærend å frambringe ny innsikt i sosiale prosesser; finne ut hvordan ting fungerte – «make sense of the world». Utprøving av teorier var ikke hennes hovedærend. Boken *Sosial mobilitet i Norge*, som bygget på data fra Yrkeshistorieundersøkelsen, er et godt eksempel på alle disse tre punktene. Selve Yrkeshistorieundersøkelsens idé og design, hevder Trond Petersen, var ti til tjue år foran sin tid, i et internasjonalt perspektiv.

Kari Skrede var Natalies nærmeste medarbeider i yrkeshistorieprosjektet, og hun viser hvilken stor og ambisiøs satsing dette prosjektet representerte, ikke minst på bakgrunn av dens tids begrensede tilgang til adekvate analyseprogram som kunne anvendes på det omfattende og komplekse datamaterialet som ble innsamlet. Et av de tema som Kari Skrede belyser i sitt bidrag, basert på data fra yrkeshistorieundersøkelsen, er overgangen fra ung til voksen. Denne overgangen kjennetegnes av flere begivenheter som for eksempel å flytte hjemmefra, avslutte utdanning, bli yrkesaktiv, inngå ekteskap og det å bli foreldre for første gang. På de 20 åra som skilte yngste og eldste kohort i yrkeshistorieundersøkelsen ble denne overgangsfasen stadig kortere. Mennene avsluttet utdanningen senere og fikk første barn tidligere. For menn født i 1921 var medianalderen for siste begivenhet 16,4 år høyere enn medianalder for den første begivenhet. Før menn født i 1941 var denne forskjellen skrumpet inn til 11,4 år. Natalie var fullt ut klar over at

denne utviklingen før eller siden måtte snu, og Kari Skrede gir en treffende beskrivelse av hvordan Natalie banket på hennes kontordør en gang tidlig på 1970-tallet og triumferende meddelte at «det har snudd». Episoden er typisk ikke bare for Natalies store engasjement og løpende interesse for de tema hun forsket på, men også for hennes evne til å spre denne begeistringen til sine kolleger. Kari Skrede gir ellers flere innblikk i hvordan hun har videreført det arbeidet som ble påbegynt gjennom yrkeshistorieprosjektet, nå hovedsakelig ved hjelp av registerdata, og også med data om kvinner. Hennes kanskje mest oppsiktsvekkende funn er den klare tendens til at stadig flere menn aldri blir fedre.

Anne Skevik ble ansatt ved INAS først etter at Natalie hadde flyttet tilbake til USA, og møtte aldri Natalie. Hun representerer dermed den generasjon av sosiologer som må gjøre seg kjent med Natalie gjennom hennes arbeider. Hun tar utgangspunkt i et av Natalies historisk inspirerte arbeider der Natalie tar for seg det åpenbare misforhold mellom aksept av utenomekteskapelige fødsler representert ved «Castbergske barnelover» og det legale forbud mot samliv uten vigsel, «konkubine-paragrafen», som ikke ble fjernet fra Norges lover før tidlig på 1970-tallet. Etter å ha gjennomgått blant annet referat fra stortingsdebattene, finner Anne Skevik ikke belegg for Natalies hypotese om at det var en sammenheng mellom de to lovene: at forbud mot utenomekteskapelig samliv var prisen det norske folk måtte betale for de liberale lovbestemmelsene overfor ugifte mødre og barn født utenom ekteskap. Hun øyner derimot samme logikk bak begge lover: at ekteskap var det beste både moralsk og praktisk, og at kvinner og barn betalte prisen dersom ekteskap ikke var mulig. Derfor skulle de som ville leve sammen, gifte seg. Dersom det ikke lot seg gjøre, hadde kvinnen, og i særlig grad barna, rett til å bli beskyttet, og mannen skulle tvinges til å vedstå seg sitt ansvar.

I bokens siste kapittel trekker **Gunhild Hagestad** forbindelseslinjer mellom den retrospektive yrkeshistorieundersøkelsen og den prospektive forløpsundersøkelsen om livsløp, generasjon og aldring (LAG) som nett-opp er startet opp ved NOVA. Hun viser hvordan Natalie i yrkeshistorieundersøkelsen forsøkte å studere forløp lenge før de nødvendige begreper og analyseteknikker var blitt utviklet, og hvordan hun diskuterte design- og måleproblem på en adekvat og innsiktsfull måte, før det var utviklet noe metodisk språk til å diskutere dem. Hun kom implisitt til å anvende kjernebegrep fra livsløpsanalyser som først ti år senere ble en del av sosiologisk litteratur. Gunhild Hagestad peker på den utfordring som

ligger i det å forfølge mange av Natalies spørsmål i den nye LAG-undersøkelsen, med verktøy som hun ikke hadde tilgang til. I denne undersøkelsen skal et utvalg på 5000 norske kvinner og menn over førti år følges gjennom gjentatte datainnsamlinger flere år fremover.

Gunhild Hagestad kommer i sitt innlegg inn på mange av Natalies menneskelige sider. Vi kan ikke unngå å stoppe ved en av episodene hun nevner fra sosiologenes pauserom i Løkkeveien i Oslo fra tidlig på 1960-tallet. Natalies motspørsmål til en ytring om urbaniseringens farer og tapet av Gemeinschaft var som følger: «Hva er galt med byer»? Slike spørsmål stilte Natalie ofte. Dersom vi i lunsjpausen eller i en mer faglig kontekst hadde levert et utsagn som vi var rimelig fornøyde med, svarte ofte Natalie: «Ja, men ...». Hun likte å opponere, men samtidig trakk hun alltid fram relevante innvendinger vi ikke hadde tenkt på. Innvendingene satt alltid løst hos Natalie, men de var godt begrunnet, ikke minst i hennes brede og dype faglige oversikt.

Vi er takknemlige for at vi gjennom mange år fikk lære å kjenne Natalie, som sjef, som kollega og som menneske.

Bjørn Hvinden

Natalie Rogoff Ramsøy – En verdsetting

Natalie Rogoff Ramsøy ble født 25. august 1924 i Brooklyn, New York, og døde 18. januar 2002 i Washington D.C. Hennes tilknytning til Norge strakk seg over vel 40 år, fra hun første gang kom hit som Fulbright gjesteprofessor i 1957. Etter at hun i 1994 bosatte seg i USA igjen, besøkte hun Norge flere ganger.

Det er mange som har mye å hedre, takke og minnes Natalie for. Vi tenker tilbake på vår kontakt med Natalie med glede – og vemod. Hun gav oss mye, ikke bare som fagperson – som entreprenør, leder, lærer og inspirator i norsk forskning og som bindeledd til internasjonale forskningsmiljøer – men også som kollega, venn og medmenneske. Natalie hadde mange gode egenskaper. Hun var et rikt, men sammensatt menneske, og et samlet bilde av hvem hun var og hva hun stod for, må ha mange fasetter.

I det følgende gjør jeg et forsøk på å gi et overblikk over Natalies faglige løpebane, med vekt på hennes *formative* år som sosiolog. Det er nærliggende å se Natalies løpebane i lys av den *tiden* og de sosiale *sammenhengene* hun var virksom i. Det burde være en innfallsvinkel som ikke var så fjern fra hennes egen: *Tid og sosial kontekst* var sentrale akser i hennes egen forskning. Hun var opptatt av samspillet mellom sosiale endringer og den enkeltes livsløp, forholdet mellom folks bakgrunn – hvor de kom fra – og hvor de gikk, hvordan de strukturene den enkelte beveget seg innenfor, samtidig gjennomgikk endringer, og hvordan det som skjedde i den enkeltes liv ble preget av historiske hendinger. Jeg vil peke på forbindelseslinjer og kontinuiteter i Natalies virksomhet; av disse er neppe alle allment kjent. Mot slutten vil jeg si litt om Natalie som menneske, kollega og venn.

Tiden ved Barnard – første møte med sosiologi – og med Columbia

Natalie avla Bachelor-graden ved Barnard College i 1943. Barnard var et privat, såkalt «liberal arts college» for kvinner, tilknyttet Columbia-universitetet i New York. Her møtte hun sosiologien for første gang. I en

selvbiografisk skisse fra denne tiden framhevdde hun sine to lærere i sosiologi; Willard Waller og Mirra Komarovsky (Ramsøy 1988: 179).

Waller innprentet Natalie det klassiske kunnskapssosiologiske budskapet til Georg Simmel, den tysk-jødiske sosiologen som levde rundt forrige århundreskifte: Det gir vesentlige fordeler å ha – eller innta – en marginal posisjon i det samfunnet en ville studere. Som marginal ville en lettere kunne se alle de trekkene ved samfunnet som de normale og veltilpassede ureflektert tar for gitt. Natalie trakk selv parallellen til sin egen senere situasjon som innvandrer til det norske samfunn, og sa at hun ofte hadde hentet trøst i Simmels budskap.

Komarovsky var ikke bare kvinnelig universitetslærer, men som Natalie av russisk-jødisk avstamning, og dermed kanskje noe av en rollemodell? Komarovskys doktoravhandling hadde dreid seg om effekten av arbeidsløshet på menns autoritet i familien og var inspirert av Max Horkheimer. Senere ble Komarovsky kjent for viktige studier av kvinners stilling i samfunnet generelt og i utdanningssystemet spesielt, og av ulike former for maskulinitet. Hun stod for det en i dag ville kalle kvinne- og kjønnsperspektiver i sin forskning. Komarovsky har beskrevet hvordan hun opplevde en blanding av motstand og lunkenhet, både som innvandrer i en xenofobisk krigstid, og som kvinne i akademia (Reinharz 1991). Natalie fulgte et kurs som Komarovsky gav hvor New York ble brukt som et sosiologisk laboratorium. Som ledd i kurset besøkte Natalie og to medstudenter hver uke en institusjon for unge kvinnelig jødiske lovovertredere. Natalie beskrev dette som en rystende, men lærerik opplevelse (Ramsøy 1988: 179).

Natalie fortalte at det var i tiden ved Barnard at hun bestemte seg for å bli sosiolog. Egentlig hadde hun lyst til å bli antropolog, men turde ikke å velge det. Det hadde visst noe å gjøre med farlige reiser og insekter, igler og slanger i eksotiske strøk. Hun beskrev seg selv om en ganske umoden og utrygg syttenåring med stor appetitt på boklig lærdom. Hun håpet at sosiologien kunne by på metoder til å forstå eget samfunn og svar på hvorfor ting var som de var i hennes nære omgivelser.

Tiden i Chicago – en pionerundersøkelse om sosial mobilitet

Etter å ha arbeidet som statistiker ved et jødisk sosialkontor begynte Natalie etter krigen å studere og arbeide ved universitetet i Chicago. I de første etterkrigsårene var det en stor tilstrømning av meget dyktige studenter til instituttet for sosiologi i Chicago. Mange var krigsveteraner, og dette innebar et stort innslag av noe eldre og mannlige studenter. Av

alle doktorgrader avlagt ved Chicago i tiåret 1946–1955 stod kvinnelige studenter for 15 prosent.

Lærerstabene i Chicago talte kjente navn som William Ogburn, Herbert Blumer, Philip Hauser, Edward Shils og Everett Hughes, men stabene var liten, gitt at man hadde innrullert om lag 200 studenter. I tillegg var de sentrale lærerne ofte fraværende eller i permisjon (Lopata 1995: 365). Natalie fortalte hvordan for eksempel Hughes pleide å forskanse seg på sitt kontor. Hvis noen tillot seg å banke på døren hans, åpnet han ikke, men ropte: «Go away, I am not in!» Det fortelles også følgende anekdote fra denne tiden: En student treffer en av lærerne i trappen en morgen. Studenten hilser «Good morning», men får bare følgende glefs til svar: «It's the vacation!» (Platt 1995: 89).

Rundt århundreskiftet hadde det i sosiologmiljøet ved Chicago vært en sterk og aktiv gruppe av kvinnelige lærere og forskere, med Jane Addams som en ledende skikkelse, men disse ble dels skjøvet ut, dels søkte de seg over til faget sosialt arbeid. Lærerkollegiet i Chicago fikk en sterk mannlig dominans, som holdt seg langt inn i perioden etter annen verdenskrig. I Natalies studietid var det ytterst få kvinner på lærersiden, og da i underordede og midlertidige stillinger (Deegan 1995).

Natalies medstudenter og samtidige ved Chicago talte mange som ble blant de mest framstående forskerne på sine områder, som Erving Goffman, Ethel Shanas, Helena Znaniecka Lopata, Howard Becker og Eliot Freidson. Natalie opprettholdt forbindelsen med flere av disse gjennom resten av livet, selv om hyppigheten av kontakten avtok med årene. Eliot Freidson, en sentral profesjonssosiolog, deltok på et symposium i anledning av Natalies 60 års dag i 1984.

For mange har Chicago-sosiologien i første rekke vært forbundet med en kvalitativt orientert forskning, bygd på langvarig og intensivt feltarbeid og dominert av en teoretisk retning nær sosialpsykologien, kalt *symbolsk interaksjonisme*. Forskning om marginale grupper og sosialt avvik har blitt sett som sentralt. Ut fra dette bildet kan det synes som paradoksalt at Natalie skrev sin doktorgradsavhandling med en kvantitativ analyse av sosial mobilitet ved dette universitetet. Men Chicago var langt fra ensidig dominert av forskere med forkjærlighet for symbolsk interaksjonisme og kvalitative data. Som vist av vitenskapssosiologen Jennifer Platt delte stabene ved sosiologinstituttet i Chicago seg i to om lag like store grupper med hensyn til preferanse for kvalitative eller kvantitative metoder. På

Natalies tid skrev noe over halvparten av doktorgradsstudentene avhandlinger på grunnlag av kvantitative data (Platt 1995: 83–84, 1998: 95).

I sin avhandling benyttet Natalie opplysninger hentet fra registre over søknader om å kunne inngå ekteskap i Indiana. Hun fortalte om hvordan hun over flere uker satt på tinghuset i Indianapolis og møysommelig noterte opplysninger fra disse registrene. Hun samlet inn og bearbeidet opplysninger om vel 20.000 menn, vel og merke før datamaskinens tid. Hennes hovedveileder var Herbert Goldhamer, men hun takket også i bokutgaven av avhandlingen for kommentarer og inspirasjon fra William Ogburn. Den samme Ogburn hadde tidligere vært veileder for Komarovsky, Natalies lærer ved Barnard. Den analyseteknikken Natalie benyttet, var utviklet i samarbeid med Goldhamer (Rogoff 1953). Det var en sentral oppgave for Natalie å komme fram til et mål for den sosiale mobiliteten i materialet. Ellers var et viktig trekk ved undersøkelsesopplegget å sammenlikne mobilitetsmønstrene rundt århundreskiftet med situasjonen noen tiår senere. Natalie undersøkte også hvilken virkning etnisk bakgrunn og nasjonal opprinnelse hadde på omfanget av mobiliteten.

I Chicago måtte Natalie arbeide for å tjene til skolepenger og livsopphold. I løpet av de fire årene i Chicago var hun assistent på ti-femten forskningsprosjekter. Gjennom dette tilegnet hun seg allsidige og solide ferdigheter i forskningsopplegg, intervjuing, koding og dataanalyse. Likevel tilla hun det ennå større betydning at hun høstet erfaring som timelærer ved et college som tilbød kveldsundervisning til Chicagos arbeiderklasse. Dette overbeviste Natalie om at hun som sosiolog hadde tilegnet seg innsikt som hun kunne formidle til andre. Ikke minst gav denne erfaringen henne visshet om at sosiologien var i stand til å gi folk bedre forståelse av det samfunnet de lever i (Ramsøy 1988: 179–180).

Fransk mellomspill

Etter å ha avlagt doktorgrad i 1950 tilbrakte Natalie halvannet år i Frankrike som medarbeider ved det nasjonale instituttet for demografisk forskning i Paris. Hun beskrev dette som litt av et kultursjokk. Hennes overordnede og kolleger forventet at hun kunne snakke fransk fra dag én, og særlig den første tiden var slitsom. Men hun kom over et datasett om den franske befolkningens klassebevissthet. Hun fikk senere tilgang til tilsvarende data fra USA, og med dette kunne hun skrive sitt første kryssnasjonale sammenliknende arbeid.

Tiden som forsker ved *The Bureau (Columbia)* – Natalies første befatning med yrkes- og profesjonssosiologien

Tilbake i De forente stater i 1951 ble Natalie tilsatt ved Columbia-universitetet og kom til være ansatt der til 1961. Ved Columbia arbeidet hun ved et senter for anvendt samfunnsforskning, *The Bureau for Applied Social Research*. Hun ble rekruttert av Robert Merton, en av de mest framstående skikkelsene i amerikansk sosiologi. Ansettelsesintervjuet var en noe blandet fornøyelse. Merton hadde sittet tilbakelent i stolen og åpnet med å si forholdsvis avmålt: «They say you are very good». Etter denne noe anstrengte starten kom Natalie til å arbeide sammen med Merton og en gruppe forskere på et større forskningsprosjekt om medisinerutdanning. I prosjektet ble det foretatt feltarbeid ved fire universitetssykehus og ikke minst; oppfølging av studentkull over flere år ved hjelp av gjentatte spørreskjema- og intervjuundersøkelser.

Forskergruppen talte elleve personer, og seks av disse var kvinner, deriblant Patricia Kendall som var med å lede prosjektet sammen med Merton (Kendall 1975). I ettertid har Merton blitt berømmet for at han var relativt sett mer støttende og inkluderende overfor kvinnelig studenter og forskere enn de fleste av sine samtidige og toneangivende mannlige sosiologer (Deegan 1995: 338–339). Komarovsky framhevet også Merton som en av de få støttende og gode kollegene hun hadde ved Columbia (Reinharz 1995: 240). Blant de andre yngre kvinnelige forskerne i gruppen var Renee Fox, som stod Talcott Parsons nær. Fox ble etter hvert et av de meste sentrale navnene i medisinsk sosiologi.

Sammen med Merton og en kollega publiserte Natalie en artikkel om medisinerutdanning som forskningstema og opplegget for Columbia-prosjektet. (Merton m. fl. 1956). I den antologien som ble utgitt fra prosjektet, *The Student Physician* (Merton m. fl. red. 1957), hadde Natalie en artikkel om beslutningen om å studere medisin sett som en sosial prosess. Hun viste at den prosessen for en stor del av studentene hadde strukket seg over mange år, og at den var sterkt påvirket av studentenes sosiale bakgrunn og ikke minst om de hadde medisiner i egen familie og slekt. Gitt de panel-liknende dataene som var til rådighet i prosjektet vil man som leser i dag synes at Natalie førte analysen av den sosiale bakgrunnens betydning for studentenes beslutninger noe kort. Nesten tyve år senere publiserte Kendall (1975) en artikkel hvor det ble presentert en mer videregående analyse av de samme dataene, men noe overraskende uten henvisning til Natalies artikkel!

Natalie hadde i valg av tilnærming hentet inspirasjon fra et tidligere arbeid av Paul Lazarsfeld. Lazarsfeld hadde tatt initiativ til opprettelsen av Columbia-byrået og var sammen med Merton den toneangivende faglig leder. Som beskrevet av bl.a. Lars Mjøset (1991) og Fredrik Thue (1997) hadde Lazarsfeld vært en viktig inspirasjon for den framvoksende empiriske samfunnsforskningen i Norge etter krigen, og han hadde bl.a. besøkt Oslo i 1948. Omvendt hadde flere av pionergenerasjonen i norsk sosiologi hatt kortere eller lengre gjesteopphold ved Columbia.

Etter at *The Student Physician* kom ut i 1957, har det pågått nærmere et halvt hundreår med videre forskning om yrkessosialisering og profesjoner generelt og om medisinerutdanning spesielt, og området har åpenbart utviklet seg sterkt. *The Student Physician* er likevel fortsatt leseverdig som et pionerarbeid. Det hører med til historien at en annen gruppe forskere gjennomførte en større undersøkelse av medisinerutdanning i siste halvdel av 1950-årene. Gruppen var i utpreget grad Chicago-sosiologer, i betydningen forskere inspirert av symbolsk interaksjonisme som i første rekke brukte etnografisk metode og deltakende observasjon for å samle inn data. Her var senioren Everett Hughes og de øvrige forskerne Howard Becker, Blanche Geer og Anselm Strauss, hvorav Becker hadde studert i Chicago samtidig med Natalie. Det gjorde seg gjeldende en viss spenning mellom de to gruppene ledet av Merton og Hughes.

Da publikasjonene fra Hughes-prosjektet forelå, var det påtakelig at de formidlet et helt annet inntrykk av hvordan de kommende legene forholdt seg under studiet (jf. Fox 1979: 89): Merton-gruppen hadde etterlatt et bilde av forpliktete ungdommer som seriøst tilegnet seg kunnskapene, ferdighetene og normene for sin framtidige yrkesutøvelse, gjennom den prosessen som Merton kalte «foregripende sosialisering». Betegnende nok kalte Hughes-gruppen sin bok *Boys in white* (Becker m.fl. 1961). Her var det tale om en gruppe unge *menn* som ikke var fullt så prektige, men først og fremst opptatt av å komme gjennom studiet med et minstemål av innsats, om nødvendig ved å bløffe lærerne. Det var studentkulturens uformelle og skjulte sider som ble belyst, i tråd med Chicagoskolens avviks- og arbeidssosiologi, med dens betoning av kollektive ytelsesbegrensninger blant underordnede (beskrevet i mange undersøkelser, bl.a. av Chicago-sosiologen Donald Roy og – her i Norge – av Sverre Lysgaard). Var ulikhetene i funnene til Merton- og Hughes-gruppene utslag av reelle forskjeller mellom de studerte universitetene, forskjeller i anvendte metoder eller forskernes teoretiske perspektiver? I ettertid har man vel ansett at det trolig var en kombinasjon av disse faktorene (jf. Fox, samme sted).

Det er påfallende at Natalie ikke publiserte mer enn de to nevnte artiklene fra Columbia-prosjektet om medisinerutdanning, selv om hun var med på noen utrykte rapporter fra prosjektet. Resten av tiden ved Columbia synes hun å ha arbeidet mest med mer generelle utdannings sosiologiske forskningstemaer. Dermed kan det virke som Natalies interesser for profesjons- og yrkessosiologien hadde opphørt da hun forlot Columbia på begynnelsen av 1960-tallet, giftet seg med Odd Ramsøy og bosatte seg i Norge. Men som vi skal se tok hun opp igjen yrkessosiologien om lag tyve år senere, da under overskriften «velferdsstatens yrker».

Natalie opprettholdt kontakten med Robert Merton og tok bl.a. imot Merton og Harriet Zuckerman på Fornebu da de ankom Oslo i forbindelse med Mertons Aubert-minneforelesning i 1992. Natalie formidlet høy grad av respekt for Merton som en av de mest betydelige sosiologene i sin generasjon, «sosiologenes sosiolog» som hun kalte ham. Hun skrev en presis og fortettet artikkel om Merton i en norsk innføringsbok om sosiologiske teoretikere. Her uttrykte hun beundring for hans lærdhet, hans evner til å trekke ut – «kodifisere» – det typiske og mest sosiologisk relevante ved sosiale fenomener, og hvordan hans metodologiske innretning gjør det mulig for empiriske analyser å berike faget og dets mer generelle forståelser (Ramsøy 1971).

Samtidig hadde Natalie et visst ironisk forhold til det hun oppfattet som Mertons noe forfengelige selvpresentasjon, for ikke å si, *selvpretensjon*. Navnet Robert King Merton gav inntrykk av en solid og veletablert amerikansk *New England*-bakgrunn. Men dette var ikke hans opprinnelse, og Merton ikke hans egentlige navn. Han var som Natalie av jødisk bakgrunn, og var døpt *Meyer Schkolnick*. Fra skoledagene hadde han tjent noen ekstra dollar som tryllekunstner, først under artistnavnet «Robert K. Merlin». Derfra var ikke veien så lang til Robert K. Merton, som han som nittenåring fikk godkjent som sitt lovlige navn. I tiden Natalie samarbeidet med ham, søkte Merton å tone ned sin jødiske bakgrunn. En dag Natalie og en felles bekjent hadde spist lunsj med ham, ville de sette ham på en prøve. På veien tilbake til jobben tok de ham med inn i en delikatessebutikk som bare solgte *Kosher*-mat. Men Merton gjorde gode miner til slett spill da de stod foran disken med alle de jødiske spesialitetene, og sa bare «Gee, what a lot of cold meats!» Det hører med til historien at Merton selv «kom ut av skapet» med sin jødiske bakgrunn i et selvbiografisk foredrag fra 1994, som senere ble trykt (Merton 1994: 9).

Den første tiden i Norge – redigering av *Det norske samfunn*

Utover 1950- og 1960-tallet publiserte Natalie en rekke artikler og rapporter innen områdene sosial mobilitet, utdanning og sosialøkologi. I 1960-årene var hun forsker under Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, og senere førsteamanuensis ved Institutt for sosiologi ved Universitetet i Oslo. Blant annet kom det til å bli Natalie som redigerte den første utgaven av artikkelsamlingen *Det norske samfunn*, hvor norske samfunnsforskere oppsummerte den foreliggende kunnskapen om sentrale samfunnsinstitusjoner (Ramsøy 1968). En revidert og sterkt utvidet utgave av verket ble redigert av Natalie og Mariken Vaa i 1975. En totalt omskrevet og mer fokusert utgave kom i 1986, redigert av Lars Allden, Natalie og Mariken.

Disse bøkene har representert en viktig formidling av empirisk basert oversiktskunnskap om det norske samfunnet. Særlig de to første utgavene utfylte datidens tallrike, men ordfattige og lite analytiske standardpublikasjoner fra Statistisk sentralbyrå. Senere har Byrået utviklet et bredere spekter av samfunnsvitenskapelige og sammenfattende skrifter, som den meget nyttige *Sosialt utsyn*. I dag har både økt kompleksitet i det norske samfunnet, sterkere innveving i internasjonale endringer og den voksende strømmen av publikasjoner fra forskning gjort det mer utfordrende å redigere en ny bok etter den anvendte malen. Det er i høyeste grad fremdeles behov for denne typen syntetiserende framstillinger av samfunnsvitenskapelig kunnskap om det norske samfunnet.

Tiden som direktør ved INAS – ny stor undersøkelse av sosial mobilitet

I perioden 1968–1981 var Natalie direktør ved det nyetablerte Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning, INAS. I denne stillingen kom hun til å spille en sentral rolle som institusjonsbygger og forskningsentreprenør. Ikke minst ledet hun arbeidet med det som vel INAS kom til å bli mest kjent for, en bredt anlagt retrospektiv yrkeshistorieundersøkelse. Denne fulgte yrkes- og livsløpene til menn tilhørende tre kohorter, 1921, 1931 og 1941. Det gav et datamateriale av en størrelse, kompleksitet og rikdom som det vel knapt forelå utviklet analyseteknikker til fullt ut å utnytte på 1970-tallet. Natalie publiserte selv en hovedrapport fra yrkeshistorieundersøkelsen som en bok på Tiden forlag i 1977 og ellers en rekke paper og artikler med utgangspunkt i mer

avgrensede problemstillinger. Jeg begrenser meg her til noen bemerkninger om to av disse.

Til verdenskongressen i sosiologi 1978 skrev Natalie et paper (publisert i *Sosiologi i dag* 1990), med utgangspunkt i arbeidene til Louis Schneider og Sverre Lysgaard om utsatt behovstilfredsstillelse fra 1950-tallet (Ramsøy 1978a). Kjernen i denne teorien er at personer tilhørende høyere sosiale lag i større grad enn personer fra lavere sosiale lag er tilbøyelige til å utsette tilfredsstillelse av ulike behov og ønsker. Slike utsettelse kan for eksempel være å ta lang utdanning i stedet for å skaffe seg arbeidsinntekt på kort sikt, spare i stedet for å forbruke her og nå, vente med å stifte familie og få barn, og på andre måter holde seg i skinnet og ikke gi etter for umiddelbar trang, men handle langsiktig og formålsrasjonelt (noen vil kanskje legge til: snusfornuftig). Ifølge teorien skulle slik atferd være noe *mer* enn bare uttrykk for at høyere sosiale lag har mer penger til rådighet og dermed bedre mulighet til å ta lang utdanning eller spare. Snarere skulle det dreie seg om et karakteristisk verdimesig eller normativt mønster, med fellestrekk både med den protestantiske etikk hos Max Weber og beherskethet, impuls kontroll og langsiktighet som dyder for hoffeliten i Norbert Elias' sivilisasjonsteori. Natalie spurte om det fremdeles var slik at de høyere utdannede i høyere grad enn andre utsetter tilfredsstillelse av behov, særlig med hensyn til det å få barn. På grunnlag av sin analyse av data fra yrkeshistorieundersøkelsen gav hun et noe betinget svar: Ja, det var fremdeles slik at velutdannede utsatte tilfredsstillelse, men de gjorde det enn i mindre utstrekning enn tidligere.

I en artikkel publisert i *Tidsskrift for samfunnsforskning* på omtrent samme tid viser Natalie hvordan den enkeltes utsikter til å gjøre sosial mobilitet i ulike perioder har vært sterkt påvirket av endringer i den sosiale strukturen, i dette tilfellet særlig i hvilken grad det skjedde forskyvninger i yrkes- og næringsstrukturen i stort, i «makro», som gav flere eller færre åpninger for mobilitet fra lavere sosiale lag (Ramsøy 1978b). Hennes mål var å komme bak begrensningene ved mye av den daværende mobilitetsforskningen ved å analysere trekk ved lagdelingssystemet i videste forstand. Sagt med andre ord, en må i høyere grad trekke inn kunnskap om den historiske og sosiologiske konteksten for å forstå skiftende mobilitetsmønstre.

Dette programmatisk utsagnet fulgte Natalie opp i bred syntetiserende drøfting av strukturendringene i det norske samfunnet i femtiårsspennet mellom 1930 og 1980 (Ramsøy 1987, også trykt på norsk 1988). Her var hun særlig tilfreds med og stolt over en re-analyse av tall fra

folketellingen 1930. Denne viste at ikke bare bremsset overgangen fra primærnæringene til sekundærnæringene opp i løpet av nedgangsperioden på 1920-tallet; i tillegg var det mange som faktisk vandret tilbake til primærnæringene! (Ramsøy 1987: 77–79, Tbl. 2). Mer generelt la hun vekt på hvordan vårt bilde av utviklingen i vår nære fortid ville berikes og nyanseres om vi ikke bare holdt oss til aggregerte tall som viste nettoresultatet av ulike prosesser, men også fikk fram hvordan samfunnsmessige prosesser har kommet til uttrykk i enkeltpersoners livserfaringer. Forhåpentlig har norske historikere med 1900-tallet som «sin» periode, merket seg både det substansielle bidraget og det mer generelle budskapet i Natalies artikkel!

Tiden som INAS-forsker på 1980-tallet – gjenopptaking av yrkessosiologien

Det skjedde et merkbart *taktskifte* i Natalies faglige interesser og forskning på begynnelsen av 1980-tallet. Hun hadde over drøyt tretti år gitt mange og vektige bidrag til analysen av sosial mobilitet og tilknyttede temaer som lagdeling, utdanning og yrkesvalg. Kanskje opplevde hun at hun hadde for sin egen del hadde kommet til veis ende med dette forskningsområdet. I alle fall skrev hun i 1983 et konferansepaper som innevarsler en ny og fruktbar periode i hennes arbeid. Paperet – med tittel «The occupations of the welfare state» – markerer dels mer uttrykkelig enn tidligere et fokus på velferdsstaten som sådan, enn det vi finner i det Natalie skrev tidligere. Dels lå det et program her med hensyn til tilnærming til utforskning av velferdsstaten. Hun avgrenset seg fra den internasjonale forskningstradisjonen som hadde tendert til å drøfte forskjeller og likheter i ulike velferdsstaters utvikling på et svært generelt og aggregert nivå (for eksempel representert ved Gösta Esping-Andersen). I stedet gjorde hun seg til talskvinne for å feste blikket på velferdsstatens *mellomnivå*, nærmere bestemt, på de mange ulike yrkesgruppene som utgjør bindeleddet mellom velferdsstaten som en institusjonalisert forpliktelse og befolkningen som nyter godt av denne forpliktelsen.

Dette fokuset hadde to andre viktige implikasjoner. For det første kom Natalie nå eksplisitt til å beskjeftige seg med grupper som i alt overveiende grad var kvinner, dvs. kvinnelige yrkesutøvere. For det andre innebar dette at Natalie nå tok opp igjen interessen for yrkes- og profesjons-sosiologiske perspektiver. Desto mer slående er det at hun nå vendte seg til den formen for yrkessosiologi som «den andre» Chicago-skolen har stått for, med Everett Hughes som den sentrale gestalt. For egen regning vil jeg legge til at 1983-paperet var gitt en friere og mer frivoll form enn mye av

det Natalie hadde skrevet tidligere, og dermed også ble spesielt morsomt å lese. Natalie tillot seg å skrive på den underfundige, kanskje tilsynelatende løssaktige, måten som kjennetegner forfattere som Hughes, Becker, Goffman og andre i denne Chicago-sosiologiske tradisjonen.

Natalie rakk å skrive fire–fem artikler rundt temaet «velferdsstatens yrker». I tillegg til 1983-paperet vil jeg framheve den artikkelen Lise Kjølrsrød og Natalie skrev til 1986-utgaven av *Det norske samfunn* (Ramsøy og Kjølrsrød 1986). Den gav en fortreffelig analyse av framveksten av velferdsstatens yrker og en meget interessant drøfting av noen av de utfordringene og dilemmaene som yrkesutøverne står overfor. De fleste problemstillingene har fremdeles høy aktualitet. Jeg vil også nevne artikkelen «The active society revisited» (Ramsøy 1986) som er en av de få rene teoridøftende arbeidene til Natalie. I begge disse to bidragene figurte Everett Hughes som en sentral referanse, og nøkkelbegreper fra Hughes ble diskutert inngående.

Dreiningen mot velferdsstatens yrker gav Natalie en fornyet og bredere plattform som universitetslærer og veileder. Som mange vil vite var hun professor II ved Institutt for sosiologi i perioden 1978–87. Sammen med Lise Kjølrsrød startet hun et hovedfagsseminar om velferdsstatens yrker som gikk over flere semestre og som trakk godt med studenter, deriblant ikke så få voksne kvinner som hadde yrkeserfaring fra et av de aktuelle yrkene, og som nå holdt på med å utdanne seg videre. Natalie ble veileder for mange av disse, og det brakte henne i inngrep med en noe større del av studentkullene enn det hun kanskje hadde opplevd tidligere.

Natalie som en godt bevart hemmelighet

Som et personlig innskudd vil jeg nevne at for de fleste av oss som begynte å studere sosiologi på tampen av 1960-tallet og tidlig 1970-tall var Natalie lenge en godt bevart hemmelighet. Hun var i beste fall et navn, som redaktør (men ikke forfatter) i 1968-utgaven av *Det norske samfunn*. Hun var i minimal grad brukt som foreleser. Hun var mye av det svenskene kaller en «doldis». Datidens sterke fagkritiske strømninger, anti-positivisme og opposisjon mot det som ble oppfattet som en etablert, amerikansk-dominert og systembejandende forskning, gjorde nok også sitt til at Natalies faglige bidrag både var ukjent og miskjent blant studentene. Faktisk var det Dag Østerberg – av alle – som første gang gjorde meg ordentlig oppmerksom på Natalie, da han på en av sine seminarrekker uttrykte undring over at vi studenter ikke visste om eller viste større interesse for Natalie som en av Norges internasjonalt mest kjente sosiologer.

Natalie rammes av sykdom

Høsten 1986 ble Natalie alvorlig syk. Hun ble i desember rammet både av hjerteinfarkt og hjerneslag. Vi som hadde mest med henne å gjøre i denne tiden var imponert over hvor raskt hun kom seg igjen og hvordan hun med sterk vilje gjenvant mye av sitt gamle jeg. Samtidig var Natalie meget åpen på at sykdommen hadde satt henne tilbake, og blant annet svekket hennes korttidshukommelse og sidesyn. Hun fortsatte å holde foredrag og innledninger, men det kostet åpenbart mer enn før. Det samme gjaldt skrivingen. Ikke desto mindre skrev hun på begynnelsen av 1990-tallet en artikkel hvor hun med umiskjennelig teft identifiserte samboerskap som samlivsform som en sosial innovasjon som samfunnsforskere burde vie større oppmerksomhet (Ramsøy 1994). Hennes siste vitenskapelige arbeid ble en artikkel om Eilert Sundt, skrevet sammen med Stein Ringen, til et internasjonalt leksikon om sosiologiens historie, redigert av Raymond Boudon (Ramsøy og Ringen, 2003).

Om å være sammen med Natalie

Natalie var utålmodig og temperamentsfull og kunne være meget åpenhjertig, direkte og frittalende – særlig hvis hun var misfornøyd med noe. Hun var ingen vanlig norsk konfliktunnviker. Kanskje bidro hennes amerikanske aksent til å gjøre at hun hørtes strengere og sintere ut på norsk, enn hun ville ha gjort på sitt morsmål. I alle fall var det en del som oppfattet henne som overdrevent kritisk og skarp i formen, kanskje litt «vanskelig», og det førte til at de trakk seg bort fra henne. Men dette var å gjøre Natalie urett, i tillegg til at det gjorde bildet av henne alt for enkelt og entydig. Hun var *også* et meget romslig, generøst, støttende og konstruktivt menneske. Mange nøt godt av hennes positive interesse, vedvarende omsorg og ivaretagelse. Når hun med sitt trente blikk så raskt kunne sette fingeren på det svake punktet i et manuskript eller et resonnement, gav det oss andre en mulighet til å forbedre mens det ennå var tid. Hun delte gavmildt ut råd og forslag til sine omgivelser. Noen ganger kunne Natalie nok virke påståelig og spissformulert i sine utsagn eller kommentarer. Men tok man til motmæle, ble det som regel klart at hun nærmest ønsket å bli motsagt, og at hovedsaken ikke var å ha rett, men å ha en god og engasjert diskusjon.

For noen framstod Natalie som et noe ensidig og snevert fagmenneske. Men når det kom til stykket, hadde hun overraskende mangfoldige interesser og en uvanlig vid horisont. Som en utpreget kosmopolitt fulgte hun med i mange internasjonale diskusjoner, og det bidro til å gjøre

henne til en engasjert og utfordrende samtalepartner. Hun hadde i sin ungdom i USA sunget i kor, med altstemme hvis jeg husker rett, og hun beholdt livet ut en sterk glede over å lytte til kammermusikk, kirkemusikk og klassisk sang, – og jazz! Det var aldri kjedelig å gå på konsert sammen med henne. Natalie var opptatt av blomster og trær, og utfoldet seg som gartner i de årene hun hadde egen have. Mange av oss har kunnet nyte Natalies kokkekunster. Særlig imponerte hun med sine store middager med kalkun, med alt tilbehør – «all the trimmings».

Natalie hadde ikke egne barn, og levde som enslig de siste tiårene av sitt liv. Men hun var likevel på flere måter et utpreget familiemenneske. Hun var opptatt av barna til sin svoger og svigerinne her i Norge, broren Mortimers barn, og ikke minst, sine tre grandnieser og grandnevø, i USA. Det var meget rørende å høre Natalie lese fra de erindringene om besteforeldrene og deres kamp for tilværelsen som russisk–jødiske immigranter i New York, som hun skrev nettopp for sine grandtantebarn. Erindringene var skrevet i et slående, muntlig og fritt språk. Dessuten formidlet de en sterkt stolthet over egen bakgrunn.

Samtidig framstod Natalie til daglig som forholdsvis distansert og kanskje ambivalent til «det jødiske», og det var ikke alltid så lett å vite hvor viktig det var som en del av hennes identitet. Kanskje illustreres Natalies forhold til det jødiske av det følgende: Da jeg og min partner skaffet oss hund i 1990, fikk det Natalie til å fortelle følgende historie: Et yngre amerikansk ektepar av jødisk avstamning får besøk av hans mor. Etter en kort stund begynner moren å spørre ut sønnen om hvordan de nå egentlig holder i hevd sin jødiske identitet. På spørsmål om de har lært barna å snakke Jiddisch, må faren svare benektende; det er vanskelig å få tiden til å strekke til. Likeledes må han beskjemmet innrømme at de heller ikke leser og forklarer Toraen for barna. Nei, de går heller ikke så ofte i synagogen lenger. De er heller ikke konsekvente med å bare spise Kosher-mat. Det blir ganske trykket stemning. Men så lyser sønnen plutselig opp og sier gledesstrålende til moren: «But mother, we are still afraid of dogs!» (I parentes kan det jo minnes om at under pogromene i Øst-Europa bruke den fiendtlige innstilte flertallsbefolkningen ofte hundene sine til å jage bort sine jødiske naboer).

Natalie likte nok heller ikke hunder, men hun viste en imponerende overbærenhet overfor hundene til sine norske venner. En liten ting kanskje, men også det et uttrykk for Natalies romslighet og tilpasningsevne.

Litteratur

Allden, L., N. Rogoff Ramsøy og M. Vaa (red.) (1986). *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Becker, Howard S., Blanche Geer, Everett C. Hughes and Anselm L. Strauss (1961/1977). *Boys in white. Student culture in medical school*, New Brunswick: Transaction Books

Deegan, Mary Jo (1995). The second sex and the Chicago school: women's accounts, knowledge, and work. I Fine, Gary Alan (red.) *A second Chicago school? The development of a postwar American sociology*, Chicago: The University of Chicago Press

Fox, Renee C. (1979). Is there a "new" medical student? Socialization comparison 1950s–1970s, i *Essays in medical sociology. Journeys into the field*, New York: John Wiley and Sons

Kendall, Patricia (1975). Theory and research: the case of studies in medical education, I Coser, Lewis A. (red.) *The idea of social structure. Papers in honour of Robert K. Merton*, New York: Harcourt Brace Jovanovich

Lopata, Helena Znaniecka (1995). Postscript, I Fine, Gary Alan (red.) *A second Chicago school? The development of a postwar American sociology*, Chicago: The University of Chicago Press

Merton, Robert K., Samuel Bloom and Natalie Rogoff (1956). Studies in the sociology of medical education, *Journal of medical education*, 31, 552–565

Merton, Robert K. (1994). *A life of learning*. Charles Homer Hoskins Lecture, American Council of Learned Societies, ACLS Occasional Papers, no. 25

Mjøset, Lars (1991). *Kontroverser I norsk sosiologi*, Oslo: Universitetsforlaget

Platt, Jennifer (1995). Research methods and the second Chicago school, I Fine, Gary Alan (red.) *A second Chicago school? The development of a postwar American sociology*, Chicago: The University of Chicago Press

Platt, Jennifer (1998). Chicago methods: reputations and realities, I Tomasi, Luigi (red.) *The tradition of the Chicago school of sociology*, Aldershot: Ashgate

Ramsøy, Natalie Rogoff (1968). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Ramsøy, Natalie Rogoff (1971). Merton og funksjonalismen, I Ramsøy, Natalie Rogoff m.fl. *Sosiologiens klassikere*, Oslo: J. W. Cappelens forlag A.S.

Ramsøy, Natalie Rogoff (1977). *Sosial mobilitet i Norge. En studie av endring i levekår og sosial status basert på livshistoriene til 3400 norske menn. Et oppdrag for Levekårsundersøkelsen*, Oslo: Tiden Norsk Forlag

- Ramsøy, Natalie Rogoff (1978a). Do the well-educated still defer gratification? *Memoranda from the Occupation History Study*, no.17, Oslo: Institute of applied social research
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1978b). Økonomiske maktforhold, strukturendring og sosial mobilitet, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 19, 83–103
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1983). The occupation of the welfare state, *INAS-notat 1983:13*, Oslo: Institute of applied social research
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1986). The active society revisited, *Acta Sociologica*, 29, 337–348
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1987). From necessity to choice: social change in Norway 1930–1980, i Erikson, Robert, Erik Jørgen Hansen, Stein Ringen and Hannu Uusitalo (red.) *The Scandinavian model. Welfare states and welfare research*, Amonk, N.Y.: M. E. Sharpe
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1994). “Non-marital Cohabitation and the Change in Norms: the Case of Norway.” *Acta Sociologica* 37 (1), 23-37
- Ramsøy, Natalie Rogoff (1998). Hvorfor og hvordan jeg ble sosiolog, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29, 178–180
- Ramsøy, Natalie Rogoff og Lise Kjølrsrød (1986). Velferdsstatens yrker, i Allden, Lars, Natalie Rogoff Ramsøy and Mariken Vaa (red.) *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Ramsøy, Natalie Rogoff and Stein Ringen (2003). Eilert Sundt. I Boudon, R. M. Cherkaoui, B. Valade (red.): *Encyclopédie historique de la Pensée Sociologique*. Paris: Presses Universitaires de France
- Ramsøy, Natalie Rogoff og Mariken Vaa (red.) (1974/75). *Det norske samfunn*, vol. 1 og 2. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Reinharz, Shulamit (1991). Mirra Komarovsky, I Deegan, Mary Jo (red.) *Women in sociology. A bio-bibliographical sourcebook*, New York: Greenwood Press
- Rogoff, Natalie (1953). *Recent trends in occupation mobility*. Glencoe, Ill.: Free Press (Ph.D dissertation, University of Chicago 1950)
- Rogoff, Natalie (1957). The decision to study medicine, i Merton, Robert K., George G. Reader and Patricia L. Kendall (eds.) *The student physician. Introductory studies in the sociology of medical education*, A report from the Bureau of Applied Social Research, Columbia University, Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Thue, Fredrik W. (1997). *Empirisme og demokrati*, Oslo: Universitetsforlaget

Annemette Sørensen

Natalie Rogoff Ramsøy as a female pioneer in sociology. Breaking gender barriers

Introduction

Sometime in the early 1980s, at a time when Natalie had reason to go through her files – either because she stopped being director of INAS or because she moved from Kringsjå to Oslo proper – she told me that she had come across a letter from the University of Chicago which surprised her greatly. In the letter she was being offered a position as an assistant professor in the sociology department at Chicago, the department she received her Ph.D. from. What was so surprising was that she did not remember that she had received such an offer. Instead she remembered that Chicago had offered her a position as a research associate, similar to what she had at Columbia. As we all know, she must have declined the Chicago offer.

I asked her how she could have misread the letter so badly, and I think she said something like «it was just not possible». In other words, it was not within the range of possibilities that a young, intelligent, well-educated woman could conceivably hope for. I was so struck by this story and have often thought about it since, although I never again talked with Natalie about it.

This misreading of a letter not only had serious implications for Natalie's career, it also has some lessons for us about the power of gender in our interpretation of the world.

Today, I would like to take us back to the time when Natalie received her Ph.D. and began her career in sociology. I do so with a great deal of humility. I was a friend and colleague of Natalie's, but I was not her confidante. Nor am I an expert in the history of sociology. So what I will say today is based on fairly flimsy direct evidence from Natalie, from what others have said and written about the time she entered sociology, and from my own expertise in the sociology of gender. I will begin with Natalie's early work, especially her dissertation. Then I will turn to the academic opportunities that women of her cohort were faced within the US at that time. With this context in place, I'll turn to the issue of Natalie as a female pioneer and the ways in which she contributed to the breaking of gender barriers in sociology.

Natalie as a college student and graduate student in sociology

Natalie was a precocious young woman when she graduated in 1943 from Barnard College at the tender age of 19 going on 20. Barnard was the women's college associated with Columbia. In her short piece from 1988 in *Tidsskrift for samfunnsforskning* on «Hvorfor og hvordan jeg ble sosiolog», she describes herself in the first years of college as a «quite immature and insecure seventeen year old with a great appetite for book learning» (Ramsøy 1988: 178). She was much taken by the social anthropology professors at Barnard and Columbia, and, as everybody else, by Margaret Mead's book on *Growing up in New Guinea*. She wanted to become an anthropologist, but she couldn't imagine herself venturing out into strange lands. She was relieved when she took a sociology class and found out that one could study one's own society and find out equally important and exciting things as Mead could by going far away. It is in this piece that Natalie shares the insight she learned from Willard Waller, one of her professors, that sociologists ought to be, or ought to learn to be, marginal to society because being marginal made it easier recognize the most interesting societal features. She notes, sarcastically I think: «For en trøst denne tanken har vært for meg som innvandrer til Norge!» (Ramsøy 1988: 179).

The lessons she learned in sociology at Barnard brought her to the University of Chicago as a graduate student in sociology. This was no doubt one of the best places to study sociology at the time, in a department that in many ways had put its imprint on American sociology. It did not have the big egos and towering intellects of Robert Merton and Paul Lazarsfeld, and there has not been the same celebration of that department as of the Columbia department, but there was a culture there around the so called Chicago school of sociology, which no doubt has been inspiring and supportive of young graduate students. On the faculty at that time were people like Ellsworth Faris, Philip Hauser, William Ogburn, Everett Hughes (whose wife, Helen MacGill Hughes for many years was the assistant editor of the *American Journal of Sociology*), Louis Wirth, Ernest Burgess, Herbert Blumer. Natalie herself writes, that she there learned how structure and process are connected in a city as well as in society as such. In Chicago she also discovered that she not only had a appetite for book learning but also for empirical research.

Natalie wrote a dissertation on social mobility that would become famous and possibly the most cited dissertation of the time (Rogoff 1953). Her advisor was a man by the name of Herbert Goldhamer. According to both him and Natalie, he had developed the methodology for analyzing mobility tables, that Natalie applied in her dissertation. The unique contribution of this methodology was that it took out, controlled for, what later came to be known as structural mobility, making it possible to estimate how much mobility there was across generations that was not generated by a change in the demand for labor in certain occupations, in other words how open the occupational structure was. With hindsight, the idea was a simple one, but it seems that Goldhamer and then his student Natalie Rogoff were the first to apply it to the analysis of social mobility tables. As far as I have been able to find out, Goldhamer never published anything on occupational mobility, leaving it to Natalie to become the torch bearer of the new methodology.

The dissertation distinguished itself not only by its methodology, but also by the data that Natalie collected. She used marriage license applications from Marion county in Indiana. This county included the city of Indianapolis, its suburbs and surrounding rural areas. The state of Indiana required applicants to provide occupational information about the prospective groom and his father, thus providing the needed data for studying inter-generational mobility. Natalie was interested in change in social mobility, so she collected data for two time periods: those who applied to get married between 1905 and 1912, and those who applied between 1938 and 1941. This was an enormous data collection effort. She ended up with about 10,000 observations for each period! Quite impressive, and something that set her study apart from previous studies of social mobility which typically was based on rather small samples.

By comparing the results for the two time points, she was able to show that there had been no change in total mobility, nor in what she called social distance mobility, that is in the openness of the occupational structure. (This is, of course, what numerous later studies of social mobility applying this method and its extensions, would show.) But Natalie did not stop there. She was also able to compare mobility rates in the later period for whites and blacks, by nativity and by age. In all three cases, it seems that she was the first to examine those. She showed the serious disadvantages that blacks confronted, with overwhelming odds of ending up in the least desirable occupations even for those whose fathers held

skilled or professional occupations. In other words, for blacks there was a great deal of openness in the occupational structure in the sense that the holding power of their social origin was very weak compared to whites. This, of course, was what Otis Dudley Duncan found a decade later and received much attention for. Natalie's attention to age differences in mobility rates, I think, should be seen as a forerunner of her later work on life histories and occupational histories.

I do not know if the dissertation made a big impact right away. But in later mobility research it is always cited, and the mobility tables that Natalie produced have been re-analyzed again and again. I believe that the tables that have been most re-analyzed are two 10 by 10 father-to-son mobility tables (Table 1 and 2 in the dissertation). Natalie with her usual foresight and generosity also included the much larger tables that were the bases of these with the hope that they would be analyzed by others. She says in her foreword: «It was decided to include the tables in their raw form. It is my hope that further research may stem from insights gained in the study of these detailed mobility tables.» (Rogoff 1953: 18). These tables use more than 100 occupational groups (102 to be exact). I'm not sure that Natalie's wish has been fulfilled.

I have spent some time on the dissertation, because I think it shows us what kind of student Natalie was and how committed she was from an early age to empirical research and data collection. The dissertation is not theoretical at all, and Natalie showed a surprising lack of interest in the path breaking analyses she did of the mobility rates by race and nativity. It nonetheless has had a tremendous influence on subsequent generations of researchers of social mobility.

After completing her doctoral work, Natalie spent a year and a half in Paris on a scholarship, and then she joined the Bureau of Applied Social Research at Columbia as a research associate, where she remained till 1961, interrupted only by a year as a Fullbright professor in Oslo 1957–58. At Columbia, she worked with the 'big boys', Merton, Lazarsfeld and Lipset. She knew Jim Coleman, who entered Columbia as a graduate student in 1951 when Natalie joined the Bureau. When Coleman and Natalie later met, there was much talk and reminiscence about the good old days at Columbia. She must also have known Alice Rossi, who was a graduate student there during the early 1950s earning her doctorate in 1957.

Natalie worked in an exciting, highly prestigious scientific environment, but in essence as a second class citizen. This is my term, not

Natalie's, and she might not have agreed with me. The reason I use the term 'second class citizen' is really that she, and others like her, were not independent scholars, working on their own projects; they worked for the professors and on their projects. Many young men did so, but essentially all the women who had earned a Ph.D. were relegated to become a research associate if they wanted to stay at a university. Natalie apparently was an exception, or could have become one, if she had not misread the letter from Chicago so badly.

Opportunities for women in academia in the 1950s

At the time Natalie received her doctorate, less than 10 % of a cohort of sociology Ph.D.s were women (Rossi 1988). This is not so surprising, I think. What is more surprising is how narrow their opportunities for pursuing academic careers were. I have alluded to this already, but let me bring in Alice Rossi, born two years before Natalie, in 1922, to help us understand what the situation was. In her very engaging article, «Growing up and growing older in sociology. 1940–1990», she writes about her own career and life in sociology. I think it's correct to say, that both Rossi and Natalie had very impressive sociology careers, each making important contributions to the field and receiving recognition for it. There the similarities end. Alice Rossi's career path was quite different from Natalie's; she had a career that was off-time because of marriage and child bearing, Natalie did not; she had experienced direct discrimination as a woman, I don't think Natalie had (or would have admitted to that); and Alice Rossi's work midway in her career, as a direct result of her experience with discrimination, became much focused on gender issues and feminism, Natalie's did not.

Nonetheless, I think we can learn a great deal about the early years of Natalie's career by listening to the voice of Alice Rossi. She writes:

For the sons of the Depression who served in World War II, the post war era brought many opportunities in an expanding economy. once they returned and earned their degrees, the future was assured. For women of my cohort, many remained ABDs (i.e. never completed their dissertation), found niches as research associates, or simply withdrew from any professional work for a decade or more.

The vast pouring of federal funds into academic research provided many of those research associate jobs for the women, while it additionally facilitated the career advancement of men. Not only did

men have wives at home to rear their children, maintain their households, and manage their social affairs, but at their offices, they had an unprecedented array of services as well, with secretaries, large numbers of graduate students, research assistants, and research associates to facilitate their professional work. (Rossi 1988: 50).

Rossi continues to say that «it was clearly not a tight job market that restricted the professional opportunities of women in my cohort, but a combination of sex discrimination, anti-nepotism rules, lower aspirations, and a contingency orientation toward employment while children were young.» (Rossi 1985: 51)

Now, at this time, Natalie was not married so nepotism rules (which prohibited universities for hiring both a husband and wife) were irrelevant in her case; she did not have children, so the argument about contingency orientations towards employment also is irrelevant. What is left is sex discrimination and lower aspirations. Sex discrimination relegated women with Ph.D.s to teaching at two year colleges or women's colleges, or working as highly educated assistants to the men with the real jobs in the academy. If you had the choice between working with or for Merton and teaching at a community college, the choice was clear. Of course you would choose the former. Could we in Natalie's case talk about lower aspirations as being behind her acceptance of the research associate role, or in misreading the letter from Chicago? I doubt it. Natalie always struck me as being highly ambitious and competitive. It's unlikely that she learned all that in Norway.

More likely, her early career choices were the result of a realistic assessment of the opportunities available to women like her, and thus what we might call an adjustment to a set of unfair conditions. I don't think this was a conscious adjustment, where Natalie told herself that it was not worthwhile fighting the system. It was just the way it was. And thus, getting an offer from Chicago to become an assistant professor was not the fulfilment of a long held aspiration and dream, but rather something so completely unexpected coming out of left field. Something that did not appear real until read by wiser eyes many years later, when women took it for granted that assistant professorships were as available to them as to their male colleagues.

Now what was so bad about being a research associate at a place like Columbia? Did you not get to work with the best minds in the field, to be surrounded by brilliant colleagues and graduate students, and to work at

the frontier of social science? Yes, this is all correct, and of course, as I said earlier, these were the reasons that this was a very good job for someone like Natalie, much better than what most women of her cohort found themselves with. Rossi describes the positive aspects well when she says:

All my mentors were men, but they were perhaps unique in their encouragement and confidence in me. While they did not hire women to become colleagues of theirs, they were highly supportive mentors and sponsors to me and those women students I knew who worked with them, such as Rose Coser, Zena Blau, and Suzanne Keller. (Rossi 1988: 52).

No doubt, also Natalie benefitted from the mentoring of people like Merton and Lipset in similar ways.

We can get a sense of what was wrong with this type of position compared to the tenure track positions that young men with Natalie's intellect and training could get by looking at the experience of Alice Rossi and at Natalie's publication record from the years at Columbia

Alice Rossi received her doctorate in 1957 and she also worked as a research associate in the first years following her doctorate. In 1962 (when she turned forty), she tells of the following episode which demonstrates clearly the vulnerable position research associates were in:

I was fired by the principal investigators of a kinship study I had designed, supervised the fieldwork for, and was happily analyzing at the time my draft of a proposal for continued support was funded by the National Science Foundation. I was «let go» within days of receiving word of the grant's approval, when the principal investigator decided the study was a good thing he wished to keep to himself. ... A law school professor told me in the absence of any documentation that I was informally the co-principal investigator rather than just an employee left little chance of successful legal action, while the social science dean simply told me the anthropologist was «valuable university property» while I, as a mere research associate, was «expendable». This was, of course, structural discrimination against women, for most young men in academe were assistant professors; it was predominantly women who were the «expendable» research associates. (Rossi 1988: 45-46).

It's important here to add, that at most American universities you need to be a member of the faculty to be eligible to apply for grant funding. In other words, the research associate, regardless of her competence, was in a structural position where it was impossible to be the principal investigator on a grant.

For Alice Rossi, this was an eye opening experience, which would change her sociology and her politics profoundly.

Natalie was at Columbia as a research associate for ten years, from 1951 to 1961, interrupted by a year as a visiting professor in Oslo. During those ten years she published her dissertation and two pieces based on it, as well as a paper she worked on while in France. The Columbia related publications were surprisingly few, all but one were co-authored with senior people, or they remained unpublished reports from the Bureau of Applied Social Research. Towards the end of her time there, she seems to be on her own, finally, with her work on education and college recruitment. This project, however, never came to full fruition. The published papers are programmatic in nature and the book manuscript which presumably contained the data analysis was never published, probably because she was in the process of moving to Norway. It seems from a distance, that Natalie got quite little out of her years at Columbia. I don't know what the reason was; maybe she was wise enough to keep her distance from the big guys (thus having relatively few co-authored pieces with them), and possibly her falling in love with a Norwegian did not help either. As far as I know, she was spared the discrimination experience that Rossi had. It remains the case, that the job she had at Columbia was one where she was highly dependent on others for developing a research agenda. At least in this respect what awaited her in Norway was a great improvement.

Natalie was 38 and 12 years away from her Ph.D. when she in 1962 was given a research fellowship by the Norwegian Research Council in the Sciences and Humanities. She held this for five years after which she became 1. amanuensis at University of Oslo and then, a year later, was appointed Director of INAS in competition with several highly qualified candidates who later had excellent careers in politics and the government. As Kari Skrede told me, «with the choice of Natalie, the board of INAS sent a very important signal.» Natalie never became a professor of sociology at the University of Oslo, a position she clearly had the qualifications for, and I would assume, the ambition for. Maybe one sociology professor in the family was enough?

Breaking gender barriers, effectively but unwittingly?

Was Natalie Rogoff a pioneer in sociology, as I have suggested in my title; did she break gender barriers? And if so, how did she do that? She

evidently never had the conversion that we saw in Alice Rossi turning her interests to equality between the sexes, the importance of gender, and the feminist fight for women's opportunities in the academy and beyond.

I do think Natalie was a pioneer. Not that there were no female role models or contemporaries that also had pioneering roles. Among women in sociology older than Natalie, we find Jessie Bernard (1903), Mirra Komarowski (1906), Mathilda Riley (1911), and of similar age Rose Coser (1916), Alice Rossi (1922), Joan Huber (1925). Their names remain well known today, so they did make it, as Natalie did. Many did not, however. Ginzburg (1966) did a follow-up study of women who had been graduate students at Columbia between 1945 and 1951 and had held a university fellowship for at least a year. They were, in other words, women who were recognized as particularly promising since such fellowships were rare (Rossi 1988: 51). He found that of those who had interrupted work histories (the majority), 17 % were judged to have good or high achievement levels 12 to 18 years later. The women who had continuous work histories fared considerably better, but it was still only 64 % of these who had achieved at a relatively high level.

A pioneer is a person who is instrumental in the growth of something, especially in its early stages. Natalie's commitment to her work and to her discipline as well as her unbroken work history in itself make her part of the group of pioneering women in sociology. She also was a pioneer in the sense that she showed all of us who came right at her heels, that there were opportunities for women in sociology, and that it was not a requirement to study «female» issues, such as the family, or later women and gender. These topics never were central to Natalie's sociology, not that she rejected them as unimportant; she in fact was very supportive of people who were interested in women's careers and work. But for herself, other topics were more interesting and remained so.

In her largest research undertaking, the large retrospective lifehistory study of three cohorts of Norwegian men, women were not part of the sample. With today's glasses they should have been, and there can be no doubt that the study would have been even more valuable if it had not been limited to men. Why not include women? Did Natalie here miss a great opportunity to break a gender barrier that was indeed one of the most distinct in all of sociology, – the notion that social mobility and careers was something that men had, and that all macro issues stemming from this could validly be studied without paying attention to women?

I do think she missed a great opportunity, but I also understand fully why the decision was made to include men only. This was a very large and daring undertaking for a small institute and a small country, so the decision was made to focus on men, and then maybe do a study of women later (personal correspondence with Kari Skrede). What the research team did do was to gather a good deal of information about the men's wives and mothers, and this was something that was quite unusual at the time. So while *Yrkeshistorieundersøkelsen* did not *break* the gender barrier in the study of social stratification it made a dent in it and laid the groundwork for subsequent research on women and their lifehistories at work and at home. Indeed, once the life history study was completed, Natalie was a tireless proponent of the importance of longitudinal studies, especially of women's lives.

Equally important, Natalie broke barriers by her example: by writing and doing research on topics that were very male dominated, she showed us that this was possible, and she demonstrated that intelligence, good ideas, hard work, and commitment could lead to a successful career, also for a woman. I do think that she would have had a greater influence on women sociologists here in Norway, had she become professor at the university. It's at the university the contact with young students is closest, and where some of the most important battles for women's access had to be fought. Natalie could as Professor II only marginally contribute to that struggle. This is not to say that she was not an important mentor to many sociology students, male and female. She was, and she was very proud of them.

It's clear to me that as a role model, Natalie broke many barriers that made younger women recognize that there were opportunities for them that they might not have expected. She also showed the male establishment that a woman could be as intelligent, smart, well trained, and productive as the rest of the sociology elite in Norway and elsewhere. Those of us who followed Natalie, would not have misread the letter from Chicago, as she did. In part, thanks to her.

References

Ginzberg, Eli et al. (1966). *Life styles of educated women*. New York: Columbia University Press

Ramsøy, Natalie Rogoff (1988). «Hvorfor og hvordan jeg ble sosiolog.» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29, 178–180

Rogoff, Natalie (1953). *Recent trends in occupational mobility*. Glencoe, Ill.: Free Press

Rossi, Alice (1988). «Growing up and older in sociology: 1940–1990.» Pp. 43–64 in Mathilda White Riley (Ed.) *Sociological Lives*. Newbury Park: Sage Publications

Tore Lindbekk

Natalie Rogoff Ramsøy 1924–2002: Forsker – entreprenør – veiviser

Da Natalie Rogoff kom til Norge var hun en veletablert skikkelse i amerikansk sosiologi. Doktoravhandlingen *Recent Trends in Occupational Mobility* (1953), behandlet spørsmålet om den sosiale mobiliteten var økende eller avtakende i USA. Hun foretok en kvantitativ analyse av opplysninger om ektefellers og disses foreldres yrker ut fra kirkesamfunnenes protokoller i Indianapolis i to perioder av det tyvende århundre. Avhandlingen var nyskapende både grunnet de kildene hun benyttet, det store repertoaret av yrkeskategorier (105 i antall) og forfatterens statistiske metoder. Den bekreftet Pitirim Sorokins klassiske teori at mobiliteten er av konstant omfang, også ved sammenlikning mellom «tradisjonelle» og moderne samfunn. I flere artikler behandlet hun problemstillinger knyttet til utdanningen av medisinerstudenter, blant annet om det er noen sammenheng mellom alder ved studievalget og graden av senere suksess som lege. Tidlig studievalg var knyttet til egen direkte kontakt med lege-virksomhet for eksempel fordi et medlem av familien var lege. Konklusjonen at slik sammenheng ikke er tilstede, reiser spørsmål om fagprofesjonens evne til å nøytralisere effekten av ytre, mer lagdelingsmessige, forhold.

Det norske samfunn

I Norge grep hun bestemmende inn i utviklingen av to langsiktige «prosjekter», det ene var utarbeidelse av en samlende sosiologisk fremstilling av det norske samfunnet, den andre etableringen og utviklingen av et Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.

«Det norske samfunn»-prosjektet var et viktig anliggende for instituttet for sosiologi, helt fra dets opprettelse i 1951. Dette ønsket om å utarbeide et større bokverk hvor norske forskere beskrev det norske samfunnet, var nok ikke minst forårsaket av den jevne strøm av amerikanske gjesteforskere til sosiologimiljøet i Oslo, med presentasjon av ferske bidrag om forhold i USA. Fra 1953 inngikk det hvert eneste semester en seminarrekke om DNS-tiltaket i instituttets undervisningsopplegg, med professor Sverre Holm som ansvarshavende. Utgangspunktet

for seminarene var boken Robin M. Williams ved Cornell Universitet nettopp (1952) hadde utgitt, *The American Society, A Sociological Interpretation*. I oppfølging av disse seminarene oppholdt Robin Williams seg ved instituttet i det akademiske år 1954–55. Her foreleste han bl.a. om komparativ sosiologi. Seminarene om det norske samfunn fortsatte i 1956 og 1957. Omfattende materiale ble innhentet og en rekke kapittelutkast utarbeidet. Men så ble det stille om prosjektet. Forelesningskatalogene viser at professor Holms interesser nå tok helt andre retninger, vesentlig mot språksosiologi og generell sosiologisk teori.

At arbeidet med et samleverk om det norske samfunnets struktur ble avbrutt, kan ha hatt sin klare årsak. Robin Williams' bok er fortsatt et imponerende arbeid, blant annet grunnet sin klare teoretiske og metodologiske orientering. Williams hadde studert under Talcott Parsons og Pitirim Sorokin ved Harvard universitetet, og hans fremstilling av de ulike deler av det amerikanske samfunnssystem holder seg klart innenfor Parsons' «struktur-funksjonalistiske» referanseramme: Hvert kapittel starter med en teoretisk-funksjonell analyse av et av samfunnets delsystem («familien», «stratifikasjonen» el. l.), deretter fremstilles delsystemets overordnede verdier («kultur»), så hvordan disse verdier er nedfelt i organisasjonsmønstre, og typiske utviklingstrekk innenfor delsystemet. De avsluttende kapitler behandler integreringen mellom delsystemer. Det er klart at dette skjema ikke matchet godt med den forskning som instituttets medarbeidere var beskjeftiget med, selv om mange begrep fra Talcott Parsons store begreps-arsenal nød en viss popularitet.

Natalie Rogoff deltok ikke i dette arbeidet. Da hun i 1957 hadde sine første oppgaver ved Instituttet for sosiologi, var det i form av forelesninger om yrkesvalgets sosiologi, – en oppfølging av problemstillinger fra medisinerundersøkelsene ved Columbia. Deretter foreleste hun om aktuell empirisk forskning i USA, senere om stratifikasjon og ulike metodiske emner. Selv om hun i perioder var tilbake ved Columbia, hadde hun nå sin «hovedbase» i Oslo. Men hennes faglige arbeid knyttet seg allikevel lite til de andre medarbeidernes ved instituttet. Hennes reputasjon ut fra publikasjoner og faglige kontakter i USA kan ha virket til å isolere henne noe innenfor det norske miljøet. Ved instituttet var hun en ressursperson som enkelte oppsøkte på individuelt grunnlag, men hun sto ellers på siden i forhold til den løpende virksomhet. Hun var tidlig blitt oppmerksom på forskningmulighetene i det omfattende datamateriale som de norske militære myndigheter innsamlet under sesjonsmønstringen av utskrevne

mannskaper. Karl Herredsvela, Gunvor Iversen og Karl Solstad ble av Natalie Rogoff inspirert til å foreta studier av det norske utdanningssystem ved hjelp av dette materiale, blant annet om innføring av obligatorisk ni års grunnskole førte til endringer i fordeling av utdanning mellom samfunnsklasser og miljøer. Disse undersøkelsene har for ettertiden blitt klassikere i norsk utdanningssosiologi.

I 1963 ble det fra Sverre Holm og enkelte av hans kolleger tatt initiativ til en slutføring av Det norske samfunn-prosjektet, som nå hadde ligget nede i flere år. Natalie Rogoff Ramsøy som nettopp hadde avsluttet sitt Fulbright-engasjement ble bedt om å påta seg ansvaret for denne oppgaven. Hun gikk inn i dette arbeidet med stor energi, og løsrev prosjektet helt i forhold til det opprinnelige opplegg. Hun skrev ikke noen av kapitlene selv, men konsentrerte seg om det rent redigeringsmessige arbeid, særlig å sikre at forfatterens øvrige, forstyrrende oppgaver ble lagt til side. En foreløpig avslutning av arbeidet fant allerede sted i 1966, i form av en midlertidig utgave (Aubert m. fl. 1966), to år senere ble en revidert fremstilling utgitt i form av en bok med 12 utførlige kapitler og et forord (Ramsøy 1968).

Forfatterne var instruert om å vektlegge aktuelle empiriske forskningsreultater. Teoretiske begrep og modeller skulle dempes ned. Den renessanse for marxistisk orienterte teorier som kom på 1970-tallet lå inn i fremtiden. Kravet rettet seg derfor i praksis mot struktur-funksjonalistiske perspektiver, fortsatt et levende innslag i det norske miljøet. Williams' kapittel-inndeling ble i hovedsak beholdt, men et kapittel om Norges økonomi ble skutt inn mellom kapitlene viet familien og lagdelingen. Den Parsonian'ske vekt på koplingen primærsosialisering – identitet og lagdelingsposisjon ble dermed brutt. Men Johans Galtungs avslutningskapittel om «Norge i verden» ga integreringsspørsmålet en ny vri, og kanskje en mer effektiv håndtering enn Williams hadde maktet; Norge presenteres som et samfunnssystem hvor nasjonsbyggingen har gått særlig langt i å forme en monolittisk struktur av delsystemer, som hvert enkelt er dominert av en monopoliserende organisasjon. Men noen teoretiske kultur- og funksjonsinnledninger til de enkelte delsystemer finner vi ikke lenger.

Mangelen på eksplisitt teori sammen med de andre endringene i forhold til det opprinnelige konsept for boken kunne lett ført til at verket falt fra hverandre, og bare ble en løs samling av enkeltartikler. Dette skjedde ikke. Årsaken er ikke bare at overlapping og gjentakelser med flid var luket ut, mer trolig også to andre forhold: For det første at bidragene

refererte seg til Norge i en bestemt historisk epoke, hvor dette samfunnets modernistisk/-industrialistiske fase fullførtes. Et annet moment finner vi i den stille, underliggende innflytelse fra en dominerende skikkelse i denne periodes norske samfunnsforskning; Stein Rokkans teori om et bestemt sett grunnleggende skillelinjer i de europeiske samfunnenes struktur.

Det norske samfunn ble lagt til grunn for sosiologiundervisningen ved alle de norske universiteter. Det skaptet et nødvendig felles referansepunkt for norske sosiologer, en profesjon som nå var i rask ekspansjon på vei mot en stadig mer sentral rolle i det norske samfunnet. På grunn av den sentrale stilling verket fikk, meldte det seg snart krav om suppleringer og utvidelser. I 1974/75 ble en ny utgave av verket utgitt. Kapitler om flere nye emner som ble tatt inn, reflekterte 1970-årenes nye interessefelt, bl. a. kvinnesaken og distriktpolitikken. Men mangelen på teoretisk sammenbinding var nå mer åpenbar. På 1980-tallet ble verket i praksis lagt til side, og forsøk gjort på å bygge opp en ny fremstilling av det norske samfunnet på et mer helhetlig teoretisk grunnlag (Allden, Ramsøy og Vaa 1986).

Natalie Rogoff Ramsøys navn figurerte også på listen over redaktører for disse etterfølgende arbeidene. Men hun hadde nå for lengst gjort andre oppgaver til sine hovedansvarliggenger.

INAS

Det dominerende trekk i Norsk forskningspolitikk i 1950-årene var oppbyggingen av en serie institutter for anvendt forskning. Særlig kjent blant disse er Sentralinstituttet for industriell forskning i Oslo, SINTEF i Trondheim og Institutt for atomenergi på Kjeller. I 1958 nedsatte regjeringen en kommisjon av planleggere og forskere for å utrede spørsmålet om et institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning. Rapporten som ble fremlagt tidlig i 1960 gir et meget ambivalent inntrykk. På den ene siden signaliseres et stort behov for sosialvitenskapelig forskning, særlig synes dette å være sterkt innen sentraladministrasjonen. Men det påpekes også at mange av de påtenkte emnene faller inn under interessefeltet til allerede eksisterende forskningsinstitusjoner. Her nevnes Statistisk sentralbyrå, men også en rekke mindre forskningsinstitutter som Statens Instituttet for alkoholforskning og det private Instituttet for samfunnsforskning er aktuelle. Kommisjonen var dessuten bekymret over tilgangen på kvalifiserte forskere, man kan også få inntrykk av at medlemmer av kommisjonen betvilte at de emnene som stilles i utsikt, vil være attraktive nok for kvalifiserte samfunnsforskere. I et meget påaktet debattinnlegg fremholdt

Vilhelm Aubert en annen type innvending: at samfunnsvitenskapene ennå ikke er tilstrekkelig modne til å kunne gi grunnlag for «anvendbare» konklusjoner. Mens kommisjonens innstilling la til grunn et bilde av anvendt forskning som innebærer kortsiktig utredningsvirksomhet, innbød Auberts innlegg til et mer nomotetisk/instrumentelt bilde av anvendt samfunnsvitenskap. Kommisjonen kom til at virksomheten ved det nye instituttet må ses i nøye sammenheng med andre institutters virksomhet, og den legger vekt på at instituttet må få som leder en administrator fremfor en forsker.

Saken ble lagt på is, men tatt frem igjen i regjeringens budsjettforslag for 1965.

Her gjentas prinsippet om en administrativ fremfor forskningskvalifisert lederfunksjon, for øvrig at oppstartingen med det nye instituttet må være langsom, og et mindre beløp ble bevilget. Proposisjonsteksten var så kort som mulig, og i Stortinget grep ingen ordet i saken.

Nøyaktig hva som beveget Natalie Rogoff Ramsøy til å søke denne direktørstillingen fremfor å fortsette i stillingen hun nettopp hadde fått ved Instituttet for sosiologi, er ikke kjent. Heller ikke hva som fikk tilsettingsmyndigheten til å fravike tidligere forutsetninger om instituttet og ansette henne. Men det er åpenbart at med henne kom instituttutviklingen inn i et helt nytt spor, som førte til bortfall av de rekrutteringsproblemer komiteen hadde forestilt seg. Instituttet ble det sentrale element ved samlingen av en rekke «anvendte» institutter etter 1990, under forkortelsen NOVA.

Av Natalie Rogoff Ramsøys initiativ innenfor instituttet kan også et helt annet «anvendt»-begrep utleses enn de som Vilhelm Aubert og komiteinnstillingen hadde presentert. *Yrkeshistorieundersøkelsen 1972* og arbeidet frem mot den første *levetårsundersøkelsen* var hverken kortsiktig utredningsarbeid eller opplegg for instrumentell bruk av allmenne lov-messigheter. Oppgavene innebar først og fremst langsiktig oppbygging av et varig datagrunnlag, som tilstrebet kartlegging av sentrale strukturtrekk i samfunnet, særlig grunnlaget for endringsprosesser. Viktige trekk i bildet var det grundige arbeid med «målemetoder» og analysekategorier, og parallellføringen med tilsvarende prosjekter i andre land.

Yrkeshistorieundersøkelsen

En lang rekke seminarer med bred internasjonal deltaking ledet frem til den levetårsundersøkelsen i 1973, som ble modellen for fortsettelsen i 1980 og etterfølgerne. Men det er allikevel først og fremst Yrkeshistorieundersøkelsen 1971 som er belysende for det konsept *anvendt samfunns-*

forskning som Natalie Rogoff Ramsøy førte inn i norsk forskning. Her ble 3.500 menn, tilhørende tre ulike alderskohorter fulgt opp fra fødselsåret til 1971, med retrospektive intervjudata for hver enkelt måned i denne perioden om 1) Yrke, 2) Eventuelt biyrke, 3) Bolig, 4) Helse og sykdom, 5) Utdanningsaktivitet, 6) Familieforhold og 7) Forhold til trygdesystemet. Opplysningene ble validert mot annet materiale, f.eks. offentlig statistikk og lagt tilrette slik at man blant annet kunne benytte sti-analytiske teknikker. I sin detaljrikdom og grad av gjennomføring har dette materialet ennå ikke fått noen parallell i andre land. Og det knytter seg stor spenning til hva oppfølgingen en gang i fremtiden vil avdekke av endringer så vel som stabile trekk. En slik undersøkelse vil også pløye ny mark ved at den vil måtte inkludere kvinnene.

Sosial mobilitet i Norge (1977) gir en oversiktlig dokumentasjon av 1971-undersøkelsen, men inneholder dessuten en rekke analyser av utviklingstrekk i det norske samfunnet i det tyvende århundre. Blant annet påviser hun at flytting i Norge primært har vært knyttet til utdannings-søking (dvs. den gjaldt sjelden jobb), og at bakgrunnsforholdenes direkte innvirkning på livskarrieren var begrenset til skolegangen og førsteyrket (senere innvirkninger gikk utelukkende via disse). En tredje viktig observasjon var at jordbrukssamfunnets lagdeling slo like sterkt ut i karrierene til det flertallet som *forlot* jordbruket.

En hovedkonklusjon i boken er at «Norge ikke skiller seg ut fra andre industrialiserte samfunn når det gjelder sosial mobilitet. Sammenhengen mellom sønnens og farens sosiale status i Norge er like høy – og like lav – som i nabolandene og andre samfunn med en tilsvarende produksjonsstruktur. I denne henseende har virkemidlene som er tatt i bruk i Norge på dette området, gitt verken mer eller mindre utslag enn det som er gjort i andre samfunn (s. 122)».

For norsk sosialpolitikk er dette en meget utfordrende konklusjon. Men i og med denne ble ringen sluttet i forhold til hovedkonklusjonen fra undersøkelsen i Indianapolis 25 år i forveien.

Yrkeshistorieundersøkelsen og rekken av levekårsundersøkelser er idag selve ryggraden i norsk empirisk samfunnsforskning. Natalie Rogoff Ramsøy var opptatt av kontinuiteten mellom disse undersøkelser og Eilert Sundts arbeider på midten av attenhundretallet. Hun ønsket å skrive om dette, og snakket ofte om dette når kolleger fra Norge i hennes senere år oppsøkte henne i Washington. Men helseproblemer forhindret henne fra å løse denne oppgaven selv.

Natalie Rogoff Ramsøy hadde det skarpt blikk for mønstrene som skjulte seg i komplekse datamasser. Hennes særegne bakgrunn gjorde henne til en utenfrakommer både i amerikansk og norsk sosiologi. Hun utnyttet dette til å skape seg uavhengighet og oversikt overfor de miljøer og institusjoner hun virket innenfor, og til å heve seg over de mer kort-siktige hensyn og kabaler som ofte preger samlivet innenfor akademiske institusjoner. Dette elementet av marginalitet hindret henne ikke fra å gripe inn i samfunnsvitenskapenes utvikling i Norge med stor handlekraft, og sette spor som ikke lar seg utviske.

Litteratur

Allden, L., N. Rogoff Ramsøy og M. Vaa (red.) (1986). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Aubert, V. m. fl. (1966). *Det norske samfunn*. Instituttet for sosiologi, Universitetet i Oslo

Ramsøy, Natalie Rogoff (1968). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Natalie Rogoff Ramsøy og Mariken Vaa (red.) (1974/75). *Det norske samfunn*, vol. 1 og 2. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Ramsøy, Natalie Rogoff (1977). *Sosial mobilitet i Norge*. Oslo: INAS/Tiden norsk forlag

Rogoff, Natalie (1953). *Recent trends in occupation mobility*. Glencoe, Ill.: Free Press

Williams, Robin M. (1952). *American Society: A Sociological Interpretation*. New York: Alfred A. Knopf

Trond Petersen

Yrkeshistorieundersøkelsen – Nye data, nye metoder, nye resultater

Det største prosjektet i Natalie Rogoff Ramsøys karriere var Yrkeshistorieundersøkelsen. Denne ble utformet i samarbeid med Kari Skrede og andre medarbeidere ved INAS og samlet inn av Statistisk sentralbyrå i 1971. Det kulminerte i boken *Sosial mobilitet i Norge* (Rogoff Ramsøy 1977). De samlet her inn data om livshistoriene til 3472 norske menn født i 1921, 1931 og 1941. Prosjektet må ha tatt en betydelig del av hennes tid på hele 1970-tallet.

Dette var et prosjekt av en helt ny type for Natalie, og for samfunnsforskning i Norge og internasjonalt, idet det innebar innsamling av en ny type data. Men det passet inn i Natalies bredere interesser: sosial ulikhet, mobilitet og historisk endring. Det var imidlertid første gang et så omfattende materiale ble samlet inn om livshistoriene til et så stort antall personer.

Jeg skal ta for meg tre sider ved dette prosjektet, nemlig dets betydning for nye typer (1) datainnsamling, (2) metoder, og (3) resultater. Som nybrottsarbeide innen datainnsamling er det ingen tvil om dets viktighet: bidraget var helt sentralt, i Norge såvel som internasjonalt. Natalie gjennomførte den første omfattende og dekkende livshistorieundersøkelse. Denne type data førte også til utvikling av helt nye metoder. Natalie var ikke sentral her. Endelig førte den nye type data til produksjon av nye kunnskaper og resultater. Natalie bidro klart til dette.

Nye data

Jeg begynner med litt historikk. I de tidlige kvantitative mobilitetsstudiene opererte man gjerne med to variabler, sosial bakgrunn, vanligvis målt ved fars sosioøkonomiske klasse eller status, og sønns sosioøkonomiske klasse eller status. Disse variablene var målt f. eks. som arbeider, funksjonær, jordbruker mv. Man sammenlignet så sønner med ulik bakgrunn, arbeider versus funksjonærbakgrunn, mht. hvor de endte opp, som funksjonær versus arbeider versus noe annet.

En rekke innvendinger kunne reises mot slike studier. En sentral innvending er at blant sønnene blander man sammen yngre og eldre folk, som er på ulike stadier i livsløp og karrierer. Posisjon i arbeidslivet endrer seg ofte med alder, noe som ikke ble reflektert. En annen og viktigere innvending er at man her ikke tar hensyn til forskjeller i utdanning og andre forhold.

På 1960-tallet revolusjonerte Blau og Duncan (1967) denne typer studier. Ved hjelp av moderne statistiske teknikker ga de en mer slagkraftig framstilling av prosessene. De delte sønnene i slike data inn i fødselskohorter. De analyserte så ved bruk av lineær regresjonsanalyse en kjede av tre påvirkningsforhold: (1) hvordan fars sosioøkonomiske status først påvirket sønnens utdanning; (2) deretter hvordan sosioøkonomisk bakgrunn og sønnens utdanning påvirket sosioøkonomisk status i sønnens første jobb; og (3) endelig hvordan disse tre variablene – sosial bakgrunn, egen utdanning, og sosioøkonomisk status i første jobb – påvirket sønnens sosioøkonomiske status i jobb på intervju tidspunktet.

Dette var trolig det viktigste enkeltbidrag noensinne innen det felt som kalles sosial lagdelingsforskning. Det førte til en stor forskningslitteratur i USA og andre land, i Europa, såvel som i Asia og Australia.

Denne forskningstradisjonen, som uten pretensjoner kan kalles en forskningstradisjon, krever at man har data om sosial bakgrunn, om sønns utdanning, og om sønnens sosioøkonomiske status i første og nåværende jobb.

En kritikk som ble reist mot denne forskningen er at man mangler data om de prosesser som utspiller seg fra en persons første jobb til jobben som innehas på intervju tidspunktet, dvs. kjeden av jobber fra første til nåværende jobb. Disse utgjør en karriere, som kan være ordnet, eller mer flyktig, f. eks. avbrutt av arbeidsledighet. I dette føyer det seg videre inn ekteskap og barn, som kan gi incitamentet til å ta bestemte typer jobber, men som også legger beskrankninger på de mulige valg. Så følger kanskje skilsmisser, som gir nye press og muligheter. Man kan videre ha opplæring på jobb, videreutdanning, sykdom mv. For å forstå hvor en person befinner seg i dag, som en funksjon av hvor vedkommende befant seg i sin første jobb, må man fylle inn de hendelser som inntraff mellom første og nåværende jobb.

Denne kritikken bunner i det gamle prinsipp i årsaksanalyse: Årsaken må ligge effekten nær i tid og rom. En hendelse som inntraff når en person var 25 år gammel kan ikke forårsake hvor personen befinner seg ved alder

50. Det kan kun skje gjennom de spor hendelsen og situasjonen ved alder 25 etterlot seg. Det er disse spor man prøver å fylle inn i livshistorie-analyse.

Hva gjorde så Natalie og hennes medarbeidere? De gjennomførte en yrkeshistorieundersøkelse av 3472 menn født i 1921, 1931 og 1941. Hele tre prosent av mennene i hver kohort var med i undersøkelsen, 1324 menn fra 1921 kohorten. Opplegget med kohorter var viktig. Gjennom dette fikk man kontroll med variasjoner i historisk bakgrunn. Samtidig er det store forskjeller mellom kohortene: 1921-kohorten fylte 19 år det året 2. verdenskrig kom til Norge, og for de som hadde gått på gymnas, fikk de ikke avlagt avgangseksamen; 1931 kohorten fylte 19 på inngangen til 1950-tallet, begynnelsen på en økonomisk og politisk stabil periode; og 1941 kohorten ble 19 år i 1960, noen få år før omfattende kulturelle og sosiale endringer inntraff i Norge og andre deler av den vestlige verden.

Opplegget ble gitt navnet Yrkeshistorieundersøkelsen. Men det er ikke dekkende. Undersøkelsen var langt mer omfattende. Den dekket et stort antall livssfærer. Den besto av tre sentrale bolker, hver ordnet i historisk i tid.

Den *første* delen fokuserte på sosial bakgrunn, særlig mennenes situasjon da de var 14 år gamle; for 1921 kohorten var det i 1935. Dette svarer til en standard tversnittsundersøkelse, med det unntak at det ble samlet inn data om ting som skjedde for mange år siden snarere enn i dag.

Den *andre* delen fylte så inn hva som skjedde mellom alder 14 år og intervjutidspunktet i 1971; for 1921 kohorten dekket dette perioden 1935-1971. Det ble registrert data om hver eneste jobb, bijobb, utdanning, opplæring på jobb, bolig, familie, helse og trygd. For hver av disse livsfærene samlet de inn informasjon om når hver tilstand begynte og ble avsluttet. En person kunne f. eks. ha begynt sin første jobb i januar 1946, avsluttet denne i oktober 1952, begynte den andre i februar 1953, avsluttet denne i mai 1965, og sin tredje jobb i juni 1965, som vedkommende fortsatt var i på intervjutidspunktet. Disse tidspunktene ble registrert. I tillegg ble sentral informasjon om jobbene registrert, som stilling, lønn ved begynnelse og slutt, skifte av stilling hos samme arbeidsgiver. På tilsvarende måte registrerte man informasjon om ekteskap, barnefødsler, flytting mv. Dataene ga et sett av månedlige tversnitt av hver persons liv fra alder 14 fram til 1971.

Den *tredje* delen i undersøkelsen gikk nærmere inn på mennenes situasjon i 1971, deres jobber, familiesituasjon, holdninger mv. Dette svarer igjen til en standard tversnittsundersøkelse.

Studiene i Blau og Duncan tradisjonen hadde gjerne informasjon som svarte til den som ble innhentet i den første og tredje del i Yrkeshistorieundersøkelsen, foruten om den første jobben personene hadde, altså den første registreringen av informasjon om yrkeshistorien i andre del av undersøkelsen. Innen rammene av Yrkeshistorieundersøkelsen svarer dette altså til informasjon om 3472 personer på tre tidspunkt: 14 år, første jobb, og intervjutidspunktet. I Yrkeshistorieundersøkelsen fylte man i tillegg inn kontinuerlige kjeder av hendelser fra alder 14 til intervjutidspunktet i 1971.

Det er instruktivt å reflektere over hva dette innebærer. I 1921 kohorten var det 1324 menn. Mellom 1935 og 1971 er det 432 måneder. Det gir altså 571968 ($=1324 \cdot 432$) person-måneder eller datapunkter når man går ned på person og månedsnivå; et ganske betydelig datatilfang. I Yrkeshistorieundersøkelsen mangler man opplysninger for om lag 1-1.5 % av disse månedene. I størrelsesorden dreier dette seg om en informasjonsmengde som er om lag 50 ganger større enn i vanlige intervjuundersøkelser. Fra et datainnsamlingssynspunkt er omfanget ikke fullt så u håndterlig, idet det for de fleste personer skjer svært lite i de fleste månedene. Det er få som flytter ofte, får mange barn, og gifter seg mer enn to ganger. Man registrerer informasjon på de tidspunktene noe skjer, og vet dermed at det ikke skjedde noe på de andre tidspunktene.

Denne type design for undersøkelser er i dag vanlig. Det har vært brukt i Statistisk sentralbyrås Fertilitetsundersøkelse, av Marit Hoel og andre forskere i en undersøkelse av profesjonene, av Lise Kjølørød i en undersøkelse av jordmødre, og av mange andre i Norge og andre land.

Det er langt fra lett å planlegge og utføre slike undersøkelser. Hvis man ønsker å begå grove feil i datainnsamling, så er livshistorieundersøkelser et særdeles godt sted å begynne. Man er nesten garantert suksess.

For å eksemplifisere problemene, ta innsamlingen av jobbhistorier. Man kunne være interessert i hvor lenge arbeidstakere forblir i sine jobber. En strategi som da av og til brukes er å samle inn informasjon om f. eks. de to siste jobbene som intervjuobjektene hadde. Betrakt f. eks. personer født i 1961, 20 år etter den yngste kohorten i Natalies undersøkelse. Vi kan nå tenke oss tre personer med ulike jobbhistorier. De avsluttet alle tre gymnas

eller videregående skole i 1980, og tok ikke utdanning utover det. De startet alle i sin første jobb i juli 1980.

Den første personen startet i Postverket og var fortsatt der på intervjutidspunktet i 2000. I datainnsamlingen får man registrert personens fullstendige yrkeshistorie fram til intervjutidspunktet, med informasjon om denne ene jobben.

Den andre personen startet også i Postverket, forble der ut mai 1990, og skiftet så jobb til Statens Pensjonskasse, hvor vedkommende fortsatt var i 2000. Også for denne personen får man i datainnsamlingen registrert den fullstendige yrkeshistorien fram til intervjutidspunktet, med informasjon om begge jobbene.

Den tredje personen startet også i Postverket, forble der ut mai 1990, skiftet så jobb til Statens Pensjonskasse, forble der ut mai 1995, og gikk over til Den norske bank, hvor vedkommende fortsatt var i 2000. For denne personen får man kun registrert et utsnitt av vedkommendes yrkeshistorie, med informasjon om de to siste jobbene, som kun dekker halvparten av yrkesaktiviteten.

Det betyr at vi for alle personer registrerer en eller to jobber. For noen personer er dette dekkende for deres yrkeshistorier. For andre dekker det kun et utsnitt av deres yrkeshistorier, og da for en begrenset tidsperiode, den som ligger nærmest opp til nåtiden.

Hensikten med dette eksemplet er å få fram følgende: Ved å sample f. eks. de to siste tilstandene før intervjutidspunktet, overrepresenterer man livshistoriene til de personer som har enkle livshistorier, i dette tilfellet altså med kun en eller to jobber. De som har hatt mange jobber, får bare en liten del av sine yrkeshistorier representert i materialet.

I analysene vil da folks liv til dels framstå som enklere enn det de gjennomgående er. Og skal man få et anslag på hvor lenge folk er i jobber, får man også et for høyt anslag på dette, idet de med få jobber, som da per definisjon må vare lengre, blir bedre representert i data. Representasjonen i data dreier seg her altså ikke bare om personrepresentasjon, men også om representasjon over tid innen hver persons liv.

Å sample de to siste hendelsene er en av de vanligste feil som begås ved innsamling av livshistoriedata. Det er mange andre måter man kan gjøre feil på her.

Spørsmålet er nå dette: Begikk Natalie og hennes medarbeidere slike feil i datainnsamlingen? Så langt jeg kan vurdere er svaret dette: Absolutt ikke! Aldri! Det er ikke antydninger til svakheter i designet for undersøkelsen.

Arthur Stinchcombe (1979) uttalte seg også om dette.

Samlet sett er Yrkeshistorieundersøkelsen enestående. Den var langs alle dimensjoner usedvanlig godt lagt opp, utvilsomt bedre enn den samtidige Johns Hopkins undersøkelsen.

Hva gjorde så Natalie med disse dataene? Hun skrev flere artikler og rapporter. Men det sentrale bidraget var *Sosial mobilitet i Norge*. Her beskrev hun en rekke historiske endringer, men også forskjeller mellom fødselskohortene på samme tidspunkt. Det sentrale grep bestod imidlertid i å fylle inn betydningen av de ulike steg i en yrkeskarriere fra første jobb til jobb ved alder 25, jobb ved alder 30 osv. Dette var en betydelig utvidelse i forhold til Blau og Duncans tilnærming.

Oppsummeringsvis, designet og innsamlingen av Yrkeshistorieundersøkelsen var et viktig bidrag i Norge og internasjonalt. Det var her så godt som ingen etablerte modeller å forholde seg til. Det er vanskelig å overvurdere hvor mye tid dette må ha tatt, hvor vanskelig det må ha vært fra dag til dag å fatte mange små og store beslutninger, noen med potensielt store konsekvenser for det endelige produktet. Det dreide seg her altså om en helt ny måte å samle inn data på. Og denne nye måten ga helt ny type informasjon. Metoden har siden blitt langt mer vanlig, hvor slike undersøkelser gjennomføres i mange land.

Nye metoder

De nye dataene ga opphav til helt nye metoder. De førte faktisk til noe av den viktigste nyutvikling av kvantitative metoder innen samfunnsvitenskapene og statistikk. I dag undervises det i disse metodene ved alle viktige universiteter, og det arrangeres særskilte forsker- og videreutdanningskurs i mange miljøer. Natalie var ikke sentral innen utviklingen av disse metodene.

Hovedideen i utviklingen av metodene er denne: Man skiller mellom to nivåer. Det første er et høyere nivå, gjerne personnivået. Man kan også bruke andre enheter, som organisasjon, nasjon, lovgivning, familie, osv. Det andre er et lavere nivå, som utspiller seg innen det høyere nivået: Det er tidsdimensjonen innen f. eks. personens liv. For denne tidsdimensjonen registrerer man sentrale hendelser: jobbene, giftemål, skilsmisser, barnefødsler, mv. Og for disse registrerer man når den første hendelsen inntraff, f.eks. giftemål, når denne eventuelt ble avsluttet, osv. Ved skilsmisse registrerer man når det skjedde, når eventuelt nytt ekteskap eller samboerskap ble inngått, osv.

I analysene bryter man dette gjerne ned på månedsnivå, og for noen formål helt ned på uke – eller dagsnivå, som er vanlig ved analyser av varighet av arbeidsledighetsperioder. Man analyserer overgangene mellom disse tilstandene fra en periode (f. eks. måned) til den neste. Man ser på hyppighet av overganger, hvor lenge folk blir i en tilstand og hvor de ender opp når en tilstand forlates. Man ser videre på hva som påvirker overganger mellom ulike tilstander, f. eks. fra gift til separert eller skilt. Viktige forhold kan være utdanning, antall barn, sosial bakgrunn, bosted, inntekt, mv.

Disse metodene kalles gjerne forløpsanalyse, noen ganger hazard rate modeller, varighetsanalyse, Cox regresjon, mv. Det har vært en rivende utvikling i slike metoder innen sosiologi, økonomi, statistikk, medisin og andre fag. Norge har vært viktig her, gjennom Jan Hoem, Odd Aalen, Ørnulf Borgan, Niels Lied Hjort og Tore Schweder. Utviklingen tok fart i 1978-1980, ett år etter at *Sosial mobilitet i Norge* ble publisert. I dag er bruk av slike metoder helt innarbeidet i analyser av livshistoriedata. En rekke statistikkprogrammer ble også utviklet. I begynnelsen var disse vanskelig tilgjengelige og langt fra brukervennlige. I dag er metodene innarbeidet i allment tilgjengelige statistikkpakker.

Natalie var som nevnt ikke sentral i dette. Men hun kom tidlig med bidrag som pekte i den retning utviklingen gikk. I 1975 og 1979 skrev hun rapporter hvor person-måneden brukes som analyseenhet (Ramsøy 1975, 1979). Hun ser på antall måneder og andelen av en persons liv som tilbringes i ulike tilstander, som første ekteskap, barnløs, i en bolig, mv. Dette er kjernen i de nye metodene, den såkalte rate tenkningen. Et annet arbeid, med Sten Erik-Clausen fra 1977, tar for seg hendelsen som den sentrale enheten i livshistorieanalyse: å bli gift, å bli skilt mv. (Ramsøy og Clausen 1977).

Det er ikke overraskende at Natalie fattet, og på egen hånd, klargjorde hva som så senere ble grunnprinsippene i en helt ny analysemetode. Det slo meg alltid med Natalie at hun hadde en usedvanlig god evne til å tenke om data, til å fokusere på hva som er fornuftig og hva som er dumt. Hun lot seg sjelden, kanskje aldri, forføre av populære ideer, med mindre disse virkelig ga god og allmen innsikt. Hun kledde selvfølgelig ikke denne innsikten mht. nye metoder i livshistorieanalyse opp i den matematiske språkdrakt som er nødvendig for å utvikle metodene fullt ut. Og det er opplagt en lang vei fra en korrekt intuisjon til et utviklet analyseapparat.

Nye resultater

Livshistoriedata har gitt opphav til ny informasjon og kunnskap om samfunnet. Ved slike data kan man studere prosesser over tid på en helt annen måte enn tidligere. Man kan studere hvordan individer beveger seg mellom tilstander. Man kan også anslå hvordan større historiske endringer og hendelser påvirker disse prosessene på individnivå og likeledes hvordan prosesser på individnivå over tid skaper historiske endringer.

Det er mange relevante og viktige eksempler her, flere av dem er allerede nevnt. Det kan dreie seg ekteskapsatferd, som bevegelser inn og ut av ekteskapelige tilstander. Man kan anslå betydningen av barnefødsler for kvinner og menns yrkeskarrierer. Eller hva størrelsen betyr på arbeidsledighetstrygd for hvor lenge folk forblir arbeidsledige?

Mange har bidratt med substansielle arbeider her, bl. a. Aage B. Sørensen, Karl Ulrich Mayer, Jan Hoem, Nancy B. Tuma og Michael T. Hannan. Spredning på substansfelt er stor.

Hva var så Natalies empiriske bidrag med disse nye typene data? Dette får man et klart inntrykk av ved å se på hva hun fant gjennom sin utvidelse av Blau og Duncan's tilnærming (Ramsøy 1977, s. 131–133). Hun rapporterte fem sentrale funn:

1. Sosial bakgrunn har en klar effekt på sønns utdanning.
2. Sosial bakgrunn har en klar effekt på den sosioøkonomiske status i sønns første jobb.
3. Effekten av sosial bakgrunn på sosioøkonomisk status i sønns jobb på senere tidspunkt avtar med alder.
4. Effekten av en persons sosioøkonomiske status ved en gitt alder på vedkommendes sosioøkonomiske status på et senere tidspunkt tiltar med alder.
5. Utdanning har stor effekt på den jobb man får som ung, ens første jobb, men har så en avtakende betydning.

Kort sagt, ens bakgrunn og ens utdanning betyr mye for hvor man starter ut i livet, i klasse- og lagdelingsstrukturen. Men etter hvert tar selve jobbhistorien eller plassering i yrkesstrukturen over som den sentrale mekanismen. Resultatene 3 og 4 ovenfor er klart nye i forhold til Blau og Duncans (1967) tilnærming.

Det betyr at det er viktig å få en god plassering tidlig i livet. Fordelene ved en slik plassering vedvarer, altså det gamle diktum, «To be at the right place at the right time». Men hvorvidt man ender opp på «the right place at the right time» avhenger av ens utdanning og sosiale bakgrunn, og ens utdanning avhenger sterkt av ens sosiale bakgrunn. Disse bestemmer ens initielle plassering. Men deretter er man i større grad ens «egen lykkes smed».

Kun ved bruk av livshistoriedata, og en sekvensiell inndeling av livshistorien, er det mulig å komme fram til slike konklusjoner.

Dette var derfor ny kunnskap brakt fram av nye data.

Kjennetegn ved Natalies forskning

Jeg skal prøve å identifisere kjernen i Natalies stil eller tilnærming som forsker, hennes signatur, kanskje revir. Det er ikke lett å gjøre, men for en så markert forsker kan man lære av å reflektere over hennes tilnærming.

Det dreier seg om tre ting.

For det *første*, hun tok alltid opp viktige spørsmål. Hun gikk inn i kjernen av aktuelle temaer. Hun syslet sjelden med perifere emner. Fremragende samfunnsforskere driver gjerne med sentral problematikk. Min kollega på Berkeley Arlie Hochschild sier det slik: «They engage the issues of the day.»

Som en liten vignett over dette husker jeg en samtale som utspilte seg over lunsjbordet ved INAS i Munthesgate i 1981. Natalie var på det tidspunktet opptatt av familieatferd, og diskusjonen dreide seg om økte skilsmisserater. Et element ved dette, som Natalie mente var viktig, var de indirekte virkningene på boligmarkedet. En endring i familiestrukturen gir opphav til endringer i etterspørsel etter boligtyper. Dette kan igjen få virkninger innen boligbransjen, altså direkte makroøkonomiske utslag.

Her har vi et ganske privat og smertefullt anliggende som kan ha store konsekvenser for bygnings- og materiellstrukturen i et samfunn, såvel som næringspolitiske og makroøkonomiske konsekvenser. Natalie forstod hvordan slike mikrososiologiske prosesser kunne få uventede konsekvenser på samfunnsplan. At det faktisk forholder seg slik, er opplagt for de fleste. Men evnen til å implementere den generelle innsikten ved å trekke de relevante forbindelsene på en interessant og fruktbar måte er langt mindre utbredt.

For det *andre*, Natalie anla ofte en historisk dimensjon i sine arbeider. Hun kunne trekke relativt lange linjer, gjerne 20-40 år, med en forståelse

for betydningen av store strukturelle, historiske endringer, og hvordan individuelle handlinger skapte disse, som i skilsmisseeksemplet, men også ble påvirket av strukturendringene. I sosiologi kaller man dette idag ofte for mikro-makro problematikken. Jeg tror ikke Natalies ærende var å foreta analyser til hvilke man kunne knytte en avansert merkelapp. For henne var det trolig snarere slik at det er opplagt at dette er slik samfunnet fungerer og slik sosial endring utspilles. Til det trenger man ingen merkelapp, kun innsiktsfulle analyser.

Samtidig er det klart at Natalie ikke var noen historiker. Hun oppviste aldri noen av deres særegenheter, i noens øyne nevroseser, med mange og lange fotnoter med henvisninger til obskure dokumenter i støvete arkiver. Men hun leste historie, respekterte faget, og prøvde nesten alltid å trekke inn et historisk perspektiv i det hun gjorde.

For det *tredje*, hennes hovedærend i sine vitenskapelige arbeider var å frambringe ny innsikt i sosiale prosesser, finne ut av hvordan ting fungerte, å få fram ny kunnskap. Hennes mål var ganske enkelt: «make sense of the world».

Dette er noe forskjellig fra den samfunnsvitenskap hvis hovedærend er å teste ulike teorier. Det var sjelden Natalies hovedmål. Det finnes ulike statistiske tester i *Sosial mobilitet i Norge*. Men disse spiller ingen sentral rolle i arbeidet, de tar opp relativt liten plass, og bokens hovedlinjer og funn står inntakt selv om hver eneste test ble fjernet.

Og dette er en god ting. I samfunnsvitenskapene har vi få slående eksempler på overbevisende empirisk testing av ulike teoretiske posisjoner. Det vi har er gode eksempler på forskning som hjelper oss bedre å forstå sosial prosesser, og på forskning som frambringer ny empirisk kunnskap. Og til begge disse var Natalie en eminent bidragsyter, og også, tror jeg, omkring 1975 klart 10 om ikke nesten 20 år foran andre forskere i forståelsen av hva vi holder på med

Den som kanskje klarest har uttrykt seg om dette er Sherlock Holmes: «It is a capital mistake to theorize before one has data. Insensibly one begins to twist facts to suit theories, instead of theories to suit facts.» (Doyle 1986, Bd. 1, s. 212). Og kanskje enda sterkere, «The temptation to form premature theories upon insufficient data is the bane of our profession.» (Doyle 1986, Bd. 2, s. 163–64). Jeg vet ikke om Natalie leste Sherlock Holmes, men jeg tror hun ville ha sluttet seg til hans diagnose.

Avsluttende betraktninger

Jeg skal framheve to hovedpoeng.

Yrkeshistorieundersøkelsen var et pionerarbeid, 10-15 år foran andre samfunnsforskere i Norge og internasjonalt. Det var viktig som ren datainnsamling, for metoder som ble utviklet og for frambringelse av ny kunnskap.

Det er mye å lære av Natalies forskningsstil: Et fokus på viktige spørsmål, en historisk forankring, og en målsetting om å finne ut av hvordan ting faktisk er, med mindre vekt på testing av teorier om hvordan ting kanskje er.

Natalie var også aktiv som veileder og mentor for en rekke yngre sosiologer. Jeg vil avslutte med noen ord om hva Natalie i så måte har betydd og gjort for meg. Jeg møtte henne første gang høsten 1977. Hun hadde lyst ut en halv stilling som student vit. ass. (vitenskapelig assistent) på Yrkeshistorieundersøkelsen. Hensikten med stillingen var enkel. Man skulle bruke materialet til å skrive en magistergrads- eller hovedfagsavhandling. Tom Pape gjorde meg oppmerksom på stillingen, som var slått opp i korridoren i 9. etasje på SV-fakultetet ved Universitetet i Oslo. Jeg meldte meg som interessert og fikk jobben; jeg hadde i alle fall kvalifikasjonen at min far var født samme år som 1921 kohorten. Jeg startet i januar 1978, og satt i jobben i et helt år. Jeg avsluttet magistergraden i juni 1980, med Natalie som hovedveileder. I mai 1980 begynte jeg som sivilarbeider under Natalie på et prosjekt hun hadde på INAS, og var der i 16 måneder. Jeg lærte mye. Hun holdt også en beskyttende hånd over meg, som førte til at jeg fikk gjort mye vitenskapelig arbeid og enda mer lesning.

Alt dette hadde store konsekvenser for mitt liv. Den første var at jeg ble kjent med de nye metodene for å analysere livshistoriedata. Over de neste 15 årene førte det til flere publikasjoner innen det feltet. Den andre konsekvensen var at Natalie ba meg om å følge kursene i forskningsdesign og arbeidsmarkedssosiologi som Aage Bøttger Sørensen ga ved Universitetet i Oslo i løpet av det akademiske året 1978-1979. Det var de beste kursene jeg hadde tatt så langt i min studiekarriere. Og det førte i neste omgang til at jeg dro til USA for å ta en PhD. Med noen avbrekk har jeg siden 1982 oppholdt meg her.

Betraktet som en livshistorie er det også noe å lære her. Hendelser som man verken kan forutse, eller man på det tidspunktet de inntreffer kan forstå rekkevidden av, kan vise seg å sette store spor i ettertiden: en liten hendelse kan føre til en annen, som så leder en et sted man opprinnelig

ikke kunne ha forestilt seg. Og i mitt liv var tavlen med Natalies jobboppslag i 9. etasje på SV-fakultet høsten 1977 utvilsomt «the right place at the right time».

Litteratur

Blau, Peter M, and Otis D. Duncan (1967). *The American Occupational Structure*. New York: Wiley

Doyle, Sir Arthur Conan (1986). *Sherlock Holmes: The Complete Novels and Stories*. Volumes 1 and 2. New York: Bantam Books

Ramsøy, Natalie Rogoff (1975). "On Social Stratification in a Temporal Framework." Oslo: INAS

Ramsøy, Natalie Rogoff (1977). *Sosial mobilitet i Norge*. Oslo: INAS/Tiden norsk forlag

Ramsøy, Natalie Rogoff (1979). "Life Histories as Time Use Profiles." Oslo: INAS

Ramsøy, Natalie Rogoff, og Sten-Erik Clausen (1977). "Events as Units of Analysis in Life History Studies." Oslo: INAS

Stinchcombe, Arthur L. (1979). "Social Mobility in Industrial Labor Markets." *Acta Sociologica* 22 (3): 217-245

Kari Skrede

Gender, Generations and Life Courses in the Melting Pot^{*}

The topic of my presentation allows me to draw a long line between the work I did with Natalie Rogoff Ramsøy on the Occupational History Study in the early 1970s and my present research in Statistics Norway. I am very grateful for this opportunity to pay homage to Natalie for involving me in a research area that has hooked me for life: The study of social change through the individual opportunity structures in different cohorts. Natalie had been inspired by such issues by other social scientists, such as Norman Ryder (1965), probably also Jim Coleman who had pioneered the analysis of individuals flowing between different social positions in his *Introduction to Mathematical Sociology* (1964), and certainly Eilert Sundt. It became the challenge of her lifetime to serve as director of a newly established applied social research institute (INAS) in Sundt's own country, with a broad mandate to 'study the change in the structures and processes that affect the living conditions of the population'. The Occupational History Study was one response to this challenge.

The Occupational History Study

The Occupational History Study is a clear demonstration that Natalie as a social scientist was never afraid of asking the big questions. Some of the earlier speakers have highlighted the study as pioneering in collection of event history data. Like all pioneering work it was also very risky. I doubt if we would have had the nerve to launch this project if we had been able to fully foresee what resources would be required to finance the elaborate and

* Acknowledgements: The research presented in part II and part III of this paper has received support from the Norwegian Research Council, respectively under the research programme Child, Youth and Family (1996-1999) and the present Welfare State Research Programme (from 2000). I am also very grateful to the Max Planck Institute of Demographic Research in Rostock, Germany, for providing excellent working conditions during my stay as visiting research fellow from November 2002 to the beginning of March 2003. The initial weeks of this stay provided an opportunity to transform my notes for the presentation at the memorial seminar into the present paper. Many thanks also to Gudmund Hernes for helpful suggestions and for confirming my version of the contact between Natalie and him on the plans for collaboration between INAS and Levekårsundersøkelsen.

tedious data collection, coding, programming and computer processing time. Back in the early 1970s, we had neither today's efficient and cheap hardware nor available software resources to handle the amount of data found in the files of individual longitudinal records of timed events and states. As pathfinders we could not make use of well-established tracks. Or, to use a biblical analogy, in relation to our initial available resources it was almost like trying to feed a crowd of five thousand on five loaves and two fishes.

However, there were also elements of good fortune. In an early stage of the planning process, Natalie learnt from her old friend Jim Coleman at Johns Hopkins University that he already had launched a retrospective life history survey of a cohort American men. We profited very much from the contact with the Johns Hopkins study, both with regard to the design of the retrospective questionnaire and the instructions for the interviewers, as well as to the coding procedure for the event histories and the process of data retrieval.

Another element of good fortune came through establishing co-operation between INAS and *Levekårsundersøkelsen 1972* (the Study of Living Conditions) appointed by the Labour government in 1972, with Gudmund Hernes as head of the study. As a former student of James Coleman at Johns Hopkins University, Gudmund was well acquainted with Coleman's *Resources for Social Change* (1971) and the life history study underway at Johns Hopkins. He saw the potential of the new data set for an empirical application of the Coleman approach. He did not have to be asked twice when Natalie suggested a collaborative effort.

The contract between *Levekårsundersøkelsen* and INAS was a marriage of convenience between two equal partners. *Levekårsundersøkelsen* contributed the resources necessary to secure the coding and transformation of the raw interview data into analytical data files and obtained free access to the data subject to consultation with INAS. Natalie was commissioned to do a study of social mobility on the basis of the data set. By this time, Gudmund had already stepped aside as leader of the research team of *Levekårsundersøkelsen* for even greener pastures as leader of the research team of *Maktutredningen* (The Power Study), so the final contract of co-operation was signed by Tor Rødseth as the new head of the research team.

However, Gudmund still continued as an active member of the research team and contributed in this capacity also to the analysis of the data from the Occupational History Study, particularly through his work (with Knud Knudsen) on education and inequality, which also was the first major report from *Levekårsundersøkelsen* (NOU 1976: 26: Utdanning og ulikhet). Consequently, if I may be as frivolous as to describe Natalie as

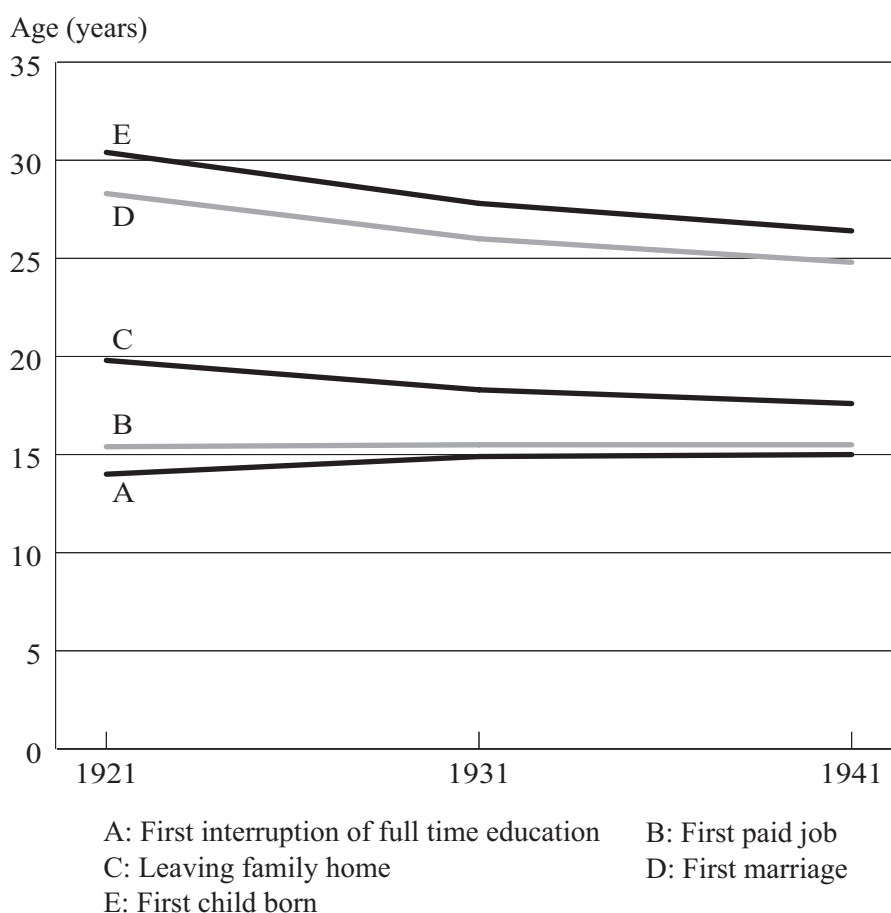
the mother of the Occupational History Study (with myself as the midwife), Gudmund certainly should be credited the important role of Godfather. The importance of the partnership between Levekårsundersøkelsen and INAS was not only the financial security, but also that it ensured wide use of the data from Day 1. I now turn to the theme of my presentation with an example of such uses.

I. The transition from adolescence to adulthood

An essential feature of the design of the Occupational History Study is that it allows simultaneous approaches in an inter-cohort as well as an intra-cohort perspective. Comparisons between successive cohorts inform about social changes and processes that have taken place over time, intra-cohort analyses tell about the variation within cohorts in the way individuals adapt or contribute to these changes. Figure 1 pictures the changes in the structure and duration of the transition period from dependent child to adulthood, described by the cohort median age at selected life course transitions, in each of the three cohorts. This transitional period is very important in shaping the individual's opportunity structure for the later life course, and the timing and sequence of the transitions give important characteristics of the changes in the opportunity structures from one cohort to the next. The transition to economic self-support is pictured by life course transitions linked to education and entrance to paid work, while the transition process to established adulthood with responsibility for own family, is described by the age at the move out from the family of procreation, the age at first marriage and the age at first child birth.

The figure shows a considerable shortening of the duration of the transitional period from the 1921 cohort to the 1941 cohort. On average, men in the younger cohorts stayed a little longer in education after compulsory school and took up their first full time job correspondingly later than in the older cohort. On the other hand, they also started their independent life away from their parental home earlier in the life course than did men in the older cohort. Above all, they established themselves earlier with spouse and children. The total duration of the transitional period from median age at first entrance out of full time education to median age at first childbirth was reduced by almost fifty per cent from the oldest to the youngest cohort – from 16.4 years in the 1921 cohort to 11.4 years in the 1941 cohort.

Figure 1: Median age at selected life course transitions, male birth cohorts 1921, 1931 and 1941¹

¹ Norwegian Occupational History Project

Natalie took a keen interest in this strong contraction of the transitional period. She took it as a sign of the more favourable economic circumstances of the younger cohorts, which made possible an earlier departure from the parental home, along with earlier sexual exposure and more liberal social norms. In those ‘pre-pill’ days of the 1950s and early 1960s, such behaviour frequently led to pre-marital conception, followed by ‘shot-gun marriages’. We did not ask questions about age at first intercourse or about premarital conceptions in the Occupational History Study, but from the dating of first marriage and first childbirth it was quite clear from the data records that the proportion of pregnant brides were quite high.¹ Natalie used these data in her essay ‘Do the Well-Educated Still Defer Gratification?’ (1978), which already has been commented on

¹ The high incidence of pre-marital conceptions and pregnant brides in the 1950s and early 1960s were confirmed at a more general level through the Norwegian Fertility Survey 1977 (Noack and Østby 1981, Skrede and Sørensen 1983).

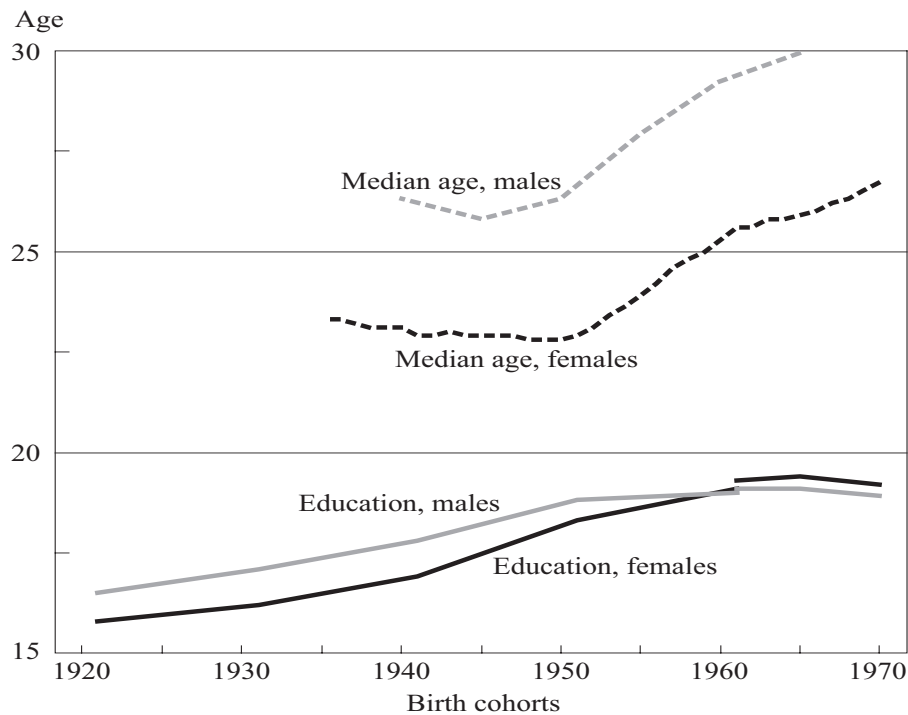
by Bjørn Hvinden. I recall Natalie commenting on the contraction: ‘... but then again, it has also made the younger cohorts more exposed and more vulnerable at an early stage of the life course. Within increasing duration of education in the younger cohorts, it cannot go on like this for long, it has got to turn!’ Not long after this conversation, Natalie knocked at the door of my office in the ninth floor of the Eilert Sundt building at Blindern, where INAS was located at the time. With a triumphant smile, she eagerly waved a new publication from Statistics Norway. ‘It has turned!’, she exclaimed and presented to me a table showing that the median age at first marriage for females had increased slightly from the 1950 birth cohort to the 1951 cohort.

I am telling you this anecdote for two reasons: First, to note that social scientists also from time to time have occasion to cry ‘Eureka’. And secondly, this illustrates one aspect of Natalie as a social researcher that at times made it very inspiring to work with her. She was an avid reader of descriptive statistics, and she had in many cases a marvellous empirical *Fingerspitzengefühl* for underlying factors that might be behind a small drop or a slight increase in a figure from one year to the next.

The second demographic transition

And indeed, it did turn – and when it did it was not a small turn, but a major transition. The *second demographic transition* has become the accepted term for the social phenomenon describing the transition from traditional family patterns with marriage and children early in the life course to postponed marriages and later births later (van de Kaa 1987). Figure 2 pictures median age at first childbirth (in the age of cohabitation this is a far better indicator of age at family establishment than age at marriage) for successive cohorts. The female cohort born in 1951 was the ‘turning cohort’ with regard to median age at first childbirth. In Figure 2 I also include data for selected male cohorts, extracted from the birth register for my current research project ‘*Gender, Family Formation and Breadwinner Models*’, and the same pattern applies to them.

Figure 2: Median age at first birth and average duration of education¹ by gender. Norwegian birth cohorts

1) Age-standardised estimated duration of education for cohorts (compulsory schooling added to average duration of highest completed education and age prior to start of compulsory schooling included). Sources: Median age at first childbirth: Females (Lappegård 1998), Males (Skrede 2002b, Male Cohort register, Statistics Norway 2001)

Education: Cohorts 1921-1960 Census data, Cohorts 1961-1970, Register of income 1995

The figure also presents the increases in average duration of educational attainment for selected female and male birth cohorts. Increased educational attainment was an important factor behind the changes that took place in the family formation in Norway as well as other North European countries from the end of the 1960s/early 1970s. This is not something that can be read directly from the inter-cohort development of extended educational attainment and postponed births, although Figure 2 indicates that there probably is a closer association. These findings are revealed by taking a closer look at the variation within cohorts in the timing of family establishment. Here, Natalie was a pioneer with her 1978 paper on deferred gratification, which provides a good example that when we are trying to detect the structure of social change, we have to look for the changes *within* cohorts. Such changes usually appear before changes between the cohorts. In the paper, Natalie provides a more elaborate explanation for why ‘it had to turn’. She related the tendencies towards postponed marriages and births (and fewer shotgun marriages) among the well-educated men as a means to ease the life cycle squeezes resulting from early marriage and childbirth. She also uncovered a similar pattern among young

women and men of relatively good economic standing in the much earlier writings of Eilert Sundt (1855, 1857) and found support for her explanation also in the theories of the American demographer Richard Easterlin (1976).

Women – absent and present

In retrospect, the focus on the reproductive side of the individual formation of opportunity structures of the life course, also brought the female perspective into the analyses. Both Natalie and I were later from time to time asked why the two women who planned the Occupational History Study made it an exclusive study of males. We definitely considered the question at the time, but decided that it would be too difficult to design a study that included both genders. Bringing the women into the study would demand separately structured questionnaires and double the size of the datasets. Given our limited resources, financial and human, I think this was a wise decision. What we did not know at the time was that it was also wise because – as illustrated by the data in Figure 2 – it was also too early, at least if we had chosen the same birth cohorts for women as for men. In Norway in 1970, young women were still lagging behind in educational attainment and the large changes in women's adaptation to the labour market had not yet occurred (Skrede and Tornes 1983, 1986).

Although the Occupational History Study did not include a data set of female cohorts, it did not totally lack a female perspective. Women were included in the data set as mothers and wives. The baseline questionnaire about the men's childhood included questions on mother's occupational history as well as father's. If the man was married at the time of the interview (as most were), the questionnaire also included a substantial number of questions on the wife's educational background and her occupational history. While this may sound like a good old piece of sexist stereotyping, the early work that I did on mothers and wives (Skrede 1973, Hagen and Skrede 1976) turned out to be very useful when I later turned to the study of changes in the life courses of women in a generational perspective (Skrede 1984, 1986, Skrede and Tornes 1983).

The Occupational History Study also contained data both on the productive and the reproductive aspects of men's life courses, information that was indirectly relevant to changes in the life course of women. The finding relating to deferred gratification was later confirmed for female cohorts, but since women tended to be younger than men at marriage and childbirth, we had to look for the changes in younger cohorts than those represented in the Occupational History Study.

Of course, the changes in the fertility pattern depicted in Figure 2 relate also to other important changes that took place in the late 1960s and early 1970s, above all the introduction of new and female-administered birth control technology. However, analyses of the Norwegian Fertility Study of 1977 indicate that the process of postponing the first birth started among the well-educated women of the cohorts born in the 1940s. This was well before the new reproductive technology was generally available, and at a time when the median ages at marriage and first birth were still falling in these cohorts (Noack and Østby 1981, Skrede and Sørensen 1983). In this respect, the later studies on women gave an even stronger proof of the deferred gratification of the well-educated and intra-cohort change than the analysis presented by Natalie in her 1978 paper.

II. Life Chances in the Melting Pot

Moving now from the pre-transitional to the post-transitional period of Figure 2, I will draw on data from a later project on '*Life Chances in the Melting Pot*', carried out at Statistics Norway in 1996–99 on the basis of a pilot project planned and started at INAS in 1995. This project moved with me from INAS to my new job at Statistics Norway in mid-1995 and represents a bridge between my two very stimulating (and occasionally greedy) research environments. Since this project was based mainly on register data, proximity to the data source was an advantage. The link to a research environment working in the core of demographic issues also turned out to be very important.

This project took as its point of departure the changes that had taken place by the general extension of the transitional phase from adolescence to economic self-supporting adult. It focused on income development 1990–95 and income returns by gender and educational attainment (level of highest completed education) for Norwegian birth cohorts born 1961–75. The analysis was based on register data for the total population from the tax and income registers, including register data on marital status, parental status and educational attainment. In addition to the question of gender equality in the generations born in the 1960s and the 1970s, this project also addressed the issue of a possible generation backlash in living conditions compared to older generations growing up earlier in the post WWII period.

The increase in women's educational attainment and the changes in the family establishment process have changed the opportunity structures of the present young generations of women. Above all, the goal of gender equality in educational attainment has been attained, at least in terms of

duration. By observing young generations at the time of their entrance to the labour market and during the early phases of family formation, the project intended to evaluate the present state of the process towards gender equality in Norway at two levels: The returns to education in the labour market for women and men, and the effects of educational attainment in the formative processes of early adulthood, when young people form their lives for the later life course. In this perspective, the analysis could also provide some preliminary answers to the question on the effects of the changes in family policies in Norway over the later decades. The cohorts born in the 1960s and the 1970s have benefited from a major expansion from the mid-1980s of the resources allocated to the goal of reconciling family and working life. They have also been met with societal expectations of more equal gender roles in the formative period of their life courses.

The second question appeared on the political agenda in the early 1990s. Was there a risk of a generation deterioration in level of living? Some comments on this were related to an Easterlin-inspired (1976, 1990, 1991) approach pointing to the risks for diminishing returns to investment in education. But the question was also motivated by youth unemployment, which rose to very high levels (by Norwegian standards) from the end of the 1980s until the mid-1990s. The strong influx of young people into universities and colleges in the early 1990s was to some extent a matter of necessity rather than choice. The number of students allowed into universities and colleges went well beyond previously set thresholds and educational institutions were compensated by extra funding in order to keep unemployment figures as low as possible (Skrede and Ryen 1996a, b). An analysis of the development of living conditions at the generational level carried out for the 1993 public commission on living conditions found that the growth of average income at individual level from one generation to the next, had halted for the generation of young males born 1961-70 (NOU 1993: 17, Skrede 1994). Although this was probably, at least in part, caused by the higher proportion in education in the younger cohorts, it inspired a closer look at the returns to education.

The study of the distribution of income within the young generations was also provoked by theoretical approaches that pointed to larger, but less predictable differences. Sociologists concerned with societal trends described as reflexive modernity, with Giddens (1991) and Beck (1992) as the most prominent contributors, had challenged the theories of life course strategies and educational attainment as investment for future gains in the labour market. These approaches emphasised trends towards larger individualisation of

lifestyles in which traditional patterns of class, family and gender have a declining importance, and in which traditional investment in educational attainment may provide small returns in a risky labour market.

Results from this project have been described in some detail elsewhere (Skrede 1999a,b,c, 2000, 2002a). The analysis was based on register data from the Income and Tax Register, supplemented with data from the Education Register and linked at the individual level. Measures were calculated for the total population for selected cohorts, as well as by gender. The aim was to describe the development at the aggregate level and not to go deeply into micro-processes. However, since the data set comprised the total population for each of the cohorts, the project could also to some extent deal with the aggregated effect of such processes.

Definition of variables

Income (per year) was measured by *gross income* (in Norwegian: ‘toppskattgrunnlag’). In addition to income from work, this includes social security income (pensions and taxable income substitute). For the young cohorts studied in this project the most important non-market income included will be unemployment benefit and transitory benefit (social security income) for single parents. In addition to age, gender and educational attainment², data on family status were also extracted from the Tax register. For *parental status* we used the information about transfers and tax subsidies related to support and care of children. For women, we used child benefit to define parental status, and the corresponding criterion for men was whether or not they had received tax credit for child support (for children in the same household).

For women, the child benefit information is also a relatively reliable estimate of the *motherhood status*. For men, the tax credit information is

² Educational attainment is measured by highest educational attainment completed by October 1 of the Tax year. It was measured by the 1989 Standard classification of education, where the first digit indicates the level. In the analyses we used a simplified classification for educational attainment, defined as follows:

I: Not in education in year t, highest completed education at compulsory level or short vocational training (equivalent to 9–10 years of schooling). This groups includes also people with educational attainment unknown. II: Not in education in year t, highest completed education at secondary school level or vocational school certificate (equivalent to 12 years of schooling); III: Not in education in year t, highest completed education at college or university level, first stage (equivalent to 13–15 years of schooling); IV: Not in education in year t, highest completed education at university level, second stage or higher (equivalent to at least 16 years of schooling. V–VI In education in year t. (V: At secondary or vocational school level or at college level; VI: At university level at least second stage).

not a reliable indicator of biological fatherhood, as the tax credit is restricted to parents (or step-parents) living with and supporting a child under the age of 18.³ Nevertheless, it is interesting as a measure of *social fatherhood* (Skrede 1999b, c, 2002a, b).

Change and persistence

The project took as its point of departure the considerable changes that have taken place in the opportunity structures of the present young cohorts. In spite of these overall changes, there are persistent gender differences in income by educational attainment and parental status. As already noted, educational opportunities have been extended and there is more gender equality in educational attainment. But in spite of this, the majority of today's young generations still have relatively modest educational attainment. For instance, for the 1961 cohort in 1995 (at the age of 34) the percentage with education at college level or higher was 25.7 and 21.1 for women and men, while 38.3 of the men and 36.1 of the women had no qualifying education beyond the compulsory level.

The study confirmed that educational attainment and family formation are decisive determinants of earned income for both genders. Generally, earned income increased with higher levels of education for young males as well as for young females, but considerably more for the former. This holds for the childless too. The results do not generate great optimism for attaining gender equality in the Norwegian labour market in the short run. The relative income differences between childless women and men, controlled for age and educational

³ This deduction- *forsørgerfradraget*- was from 1977 to 2000 given as tax credit, with fixed rates according to number and age of children (under 18 years of age). From 2001, this tax credit was replaced by increased rates for the child benefit. Consequently, from 2001 it is no longer possible to identify men's parental status by register data on this tax credit. Until 2001, the tax credit could also be transferred as a negative tax for recipients with taxable income below the level for deduction. It was divided among the parents if they were living together or had joint custody with shared support of the child. Children supported may also be stepchildren, whereas parents that did not live together with their children (or had joint custody with shared support) would not benefit from the tax deduction, even if he or she (as required by law) contributed to the support of the child through alimony or paternity order. The alimony or paternity order paid will, however, be deducted from the contributor's income prior to taxation and be subject to taxation on the recipient's hand (who also will receive the fixed deduction for child support). See also section III about further use of this type of information from the Tax Register.

level, were highest among young people with only compulsory education⁴. Some education above the minimum is probably more important for young women than for young men. In this sense, education matters. However, childless women with high educational attainment appear to have the greatest relative income differences compared to childless men with education at a similar level. Gender equality in education is a necessary, but not sufficient condition for equality in the labour market. The considerable and persistent gender segregation of the Norwegian labour market contributes to the differential income returns to educational attainment by gender.

Differential breadwinner patterns still prevail

Today young women with children participate extensively in the paid labour market, and the proportion of young mothers with full time work has increased substantially during the 1990s. The proportion with relatively long hours of part-time work has increased. Measured by income level, however, it is also evident that many young married women still have a marginal attachment to the labour market. Data on income dispersion by educational attainment and marital status show that many married women with relatively short education have very low income. The traditional breadwinner patterns still prevails, especially among young people with relatively short education. The gradual increase in women's breadwinner role has also led to a more differentiated breadwinner pattern within today's young generations. To some extent this differentiation follows educational attainment. However, there is still considerable variation in income between women with children at all levels of educational attainment.

The increased diversification also applies to the family formation process. Although young women to a substantial extent postpone their first childbirth to their late twenties or early thirties, there are still some early starters, especially among young women with relatively short education. For example, in 1993

⁴ The three indices are formally defined as:

(i) : $g_{diat} = 100 * R_{non-mothers, iat} / R_{men, not\ social\ fathers, iat}$

(ii): $m_{liat} = 100 * R_{mothers, iat} / R_{non-mothers, iat}$

(iii) $d_{piat} = 100 * R_{social\ fathers, iat} / R_{men, not\ social\ fathers, iat}$, where

i (educational groups) = I, II,.....VI

a (age)= 18,19....., 32 (or 34, dependent on year of observation)

t (year of observation)= 1993, 1995

R= average gross income from work and income substitute,
(‘toppskattgrunnlaget’)

among women 22 years old, 38 per cent of women with highest educational attainment had become mothers compared to 23 per cent of women with only compulsory or secondary school level education. A similar differentiation is found with respect to entrance into marriage. With increasing cohabitation and almost half of the yearly births outside formal marriage, marital status by age is no longer a fully valid indicator of the timing of family establishment. However, marriage is still an important way to cement the family union. Close to three-fourths of the females and more than 60 per cent of the males in the 1961 cohort had married at least once by the age of 34.

Generally the process towards postponed marriages continues. There are, however, still some early starters. As with early childbirth, early marriages are over-represented among those with relatively short education. Furthermore, the early marriages continue to have a high risk for divorce. Neither the increased rate of cohabitation nor the higher risk of break-up of cohabiting unions observed by Jensen and Clausen (1997), seem to have eliminated the high risk of divorce in early marriages observed earlier by Kravdal and Noack (1988). Generally, data on parental status of women and men respectively, indicate that a substantial share of the women with an early childbirth either were single parents at the time of the birth, or became single parents soon afterwards, due to a break-up of a cohabiting union or marriage. Young children generally continue to live with their mothers after the break-up of marital or cohabiting unions. Thus, single parents of small children are mostly women, and a considerable 'social father deficit' accumulates as the cohort ages. In both cases, young people with relatively short education still appear to be most at risk, either for a traditional out of wedlock first childbirth⁵, or for an early family dissolution. In both cases, the most probable outcome is that the mother becomes the single parent and the father is not selected to social fatherhood.

Increased economic autonomy for women

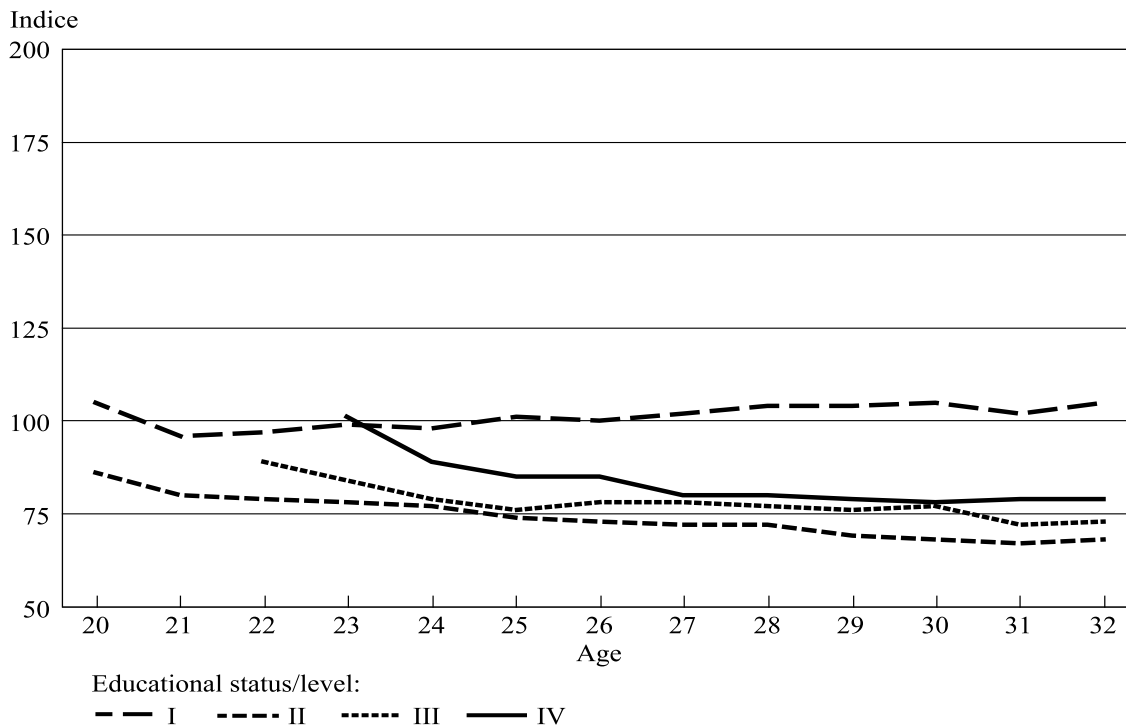
Although the gains in gender equality in the labour market so far have been relatively meagre, the results from the project *'Life Chances in the Melting Pot'* definitely points towards stronger empowerment of women at the family level. The welfare state has contributed to this autonomy by serving as an alternative provider, most pronounced for women with low education. Figures 3 and 4 compare income differences in 1993 by age, educational attainment and parental status for women and men. Relative

⁵ Meaning that the parents are neither married nor cohabiting when the child is born.

differences are measured by the indices ‘mummy’s loss’ for women, and ‘daddy’s premium’ for men (cf. note 4 for the definitions of the indices.)

Figure 3 indicates a considerable ‘mummy’s loss’ for mothers in most educational groups. Women with only compulsory education are an exception, as are women still under education (not shown in the figure). This is probably due to the transitory benefit for single parents, as social security income is included in gross income from work. Although modest compared to market income for women with higher education, the benefit competes well with the average market income for non-mothers with little education. As noted earlier, the analysis of income dispersion also showed that many married women with relatively short education had a very low income. Consequently, if we had been able to differentiate the indices for married, cohabiting or single mothers, we would probably found larger income differences among single mothers and non-mothers with low education than those found in Figure 3. For young women with little education, becoming a single mother seems to be a better alternative than working, at least in a relatively short time perspective.

Figure 3: Average income from work ¹ for mothers relative to non-mothers (index: m_{ij} : "mummy's loss") ² by age and educational status/level ³. Birth cohorts 1961-1973

¹ Gross income from work, see text in section II for detailed definition.

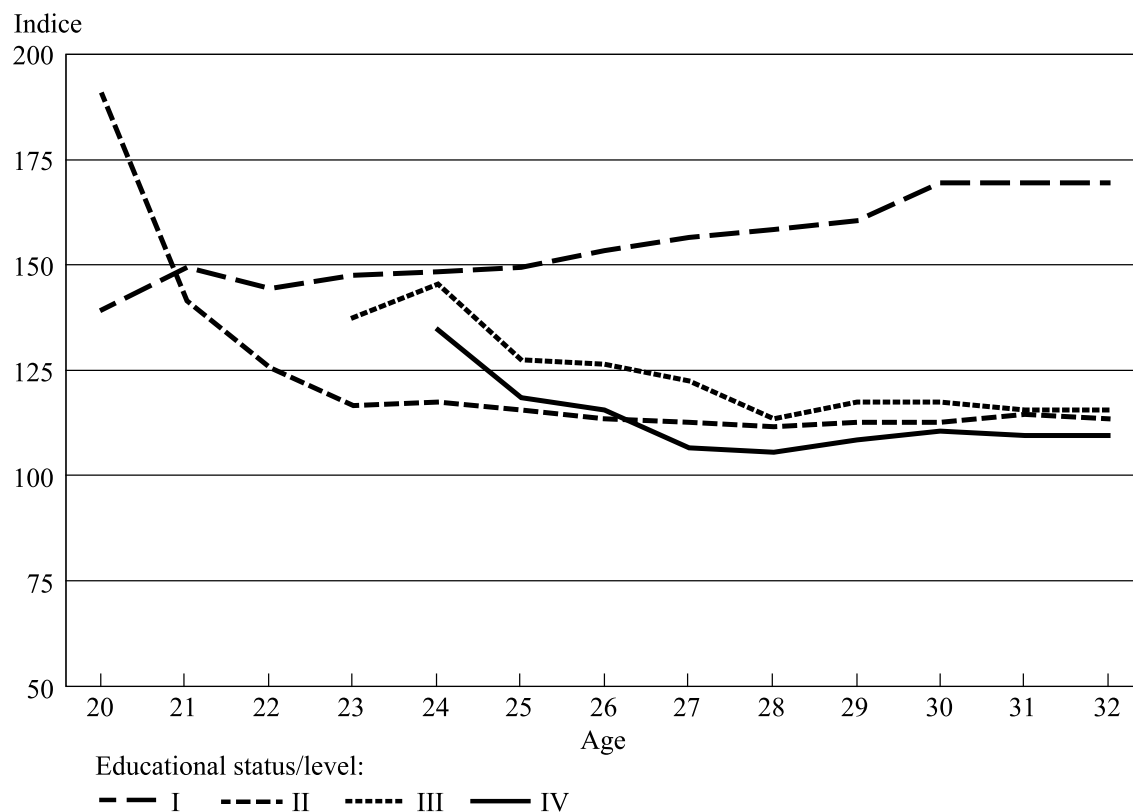
² Indice m_{ij} : "mummy's loss", see text in section II for detailed definition.

³ Educational status/level, see note 1, figure 2a for detailed definition.

Source: Register of income 1993, Statistics Norway

Figure 4 indicates a considerable 'daddy's premium' for social fathers within all educational groups. It is well established that married men tend to have higher incomes than unmarried and previously married men, controlling for other factors (see e.g. the review by Jännti and Sundquist 1996). This phenomenon can be explained both by sociological selection theory (more able men are selected as marriage partners) or by economic theory of increased productivity induced by bread-winning obligations. The same theoretical explanations may be applied to the income differences between men who are social fathers and men who are not. The relative income differences according to educational attainment pictured by Figure 4, are, however, not so obvious. Generally, daddy's premium is higher and develops differently with age for men with low education, than the corresponding indices for men in the three other educational groups.

Figure 4: Average income from work ¹ for "social fathers" relative to "non-social fathers" (d_{pi} "daddy's premium")² in 1993 by age and educational status/level ³. Birth cohorts 1961-1971

¹ Gross income from work, see text in section II for detailed definition.

² Index d_{pi} : "daddy's premium", see text in section II for detailed definition.

³ Educational status/level, see note 1, figure 2a for detailed definition.

Source: Register of income 1993, Statistics Norway

Figure 4 indicates a considerable ‘daddy’s premium’ for social fathers within all educational groups. It is well established that married men tend to have higher incomes than unmarried and previously married men, controlling for other factors (see e.g. the review by Jännti and Sundquist 1996). This phenomenon can be explained both by sociological selection theory (more able men are selected as marriage partners) or by economic theory of increased productivity induced by bread-winning obligations. The same theoretical explanations may be applied to the income differences between men who are social fathers and men who are not. The relative income differences according to educational attainment pictured by Figure 4, are, however, not so obvious. Generally, daddy’s premium is higher and develops differently with age for men with low education, than the corresponding indices for men in the three other educational groups.

Daddy’s premium is related to yearly income and not to wages. Therefore, part of daddy’s premium might well be explained by a higher input of work. However, since selection to social fatherhood is more pronounced for men with low education, selection effects in family formation and dissolution probably are more important as an explanation for the large relative income differences related to social fatherhood for men with low education. This statement is supported by other findings from the project. Generally, these findings indicate that the life chances of both genders are related to outcomes of the family formation process, especially for young people with relatively short education. Both women and men with short education and no responsibility for children risk income marginalisation. The risk of income marginalisation for young women is strongest for women with low education, when they have no children and are excluded from alternative provision in the family or by the welfare state. For young men, the risk of economic marginalisation seems to be closely related to the risk of marginalisation in the family formation process. The largest proportions with low income in today’s young male cohorts are found among men with low education who are separated or divorced. This illustrates that the family formation process still is very important for the formation of life chances, especially among young people with relatively short education.

III. More Gender Equality and Increasing Social Disparities?

My current project ‘Gender, Family Formation and Breadwinner Models’ was designed to provide a broader understanding of the processes analysed at the aggregate level in the earlier project. The project is based on micro analysis of register data, and combines a focus on the family formation development as it appears at the individual level with an analysis at the level of the couple. Compared to the earlier project, the present project provides a broader frame of analysis with registered fatherhood histories for selected cohorts over a longer period of analysis. Through this approach we aim at a closer understanding of family formation and fertility as gendered processes, where the structure and the outcome of the processes may appear differently, depending upon whether we focus on the couple or the individual as the unit of analysis, and whether we see the process from a female or a male perspective.

In the present phase we analyse the family formation process from a male perspective, based on register data on life course events, activities and statuses for selected male birth cohorts. This analysis supplements other on-going analyses at Statistics Norway, on the structural development of family formation and fertility in Norway as it appears from the female perspective (see e.g. Lappegård 1998, 2000, 2001). In the data set for the male cohorts the information on tax credit for child support in combination with the information of registered childbirth allows a symmetrical treatment of family formation and family dissolution at the individual level, irrespective of whether the man’s first child was born within or outside marriage or within a cohabiting union. Thus, we are able to observe the social fatherhood status of a man, each year after he was first registered as a biological father.⁶ We are also able to observe to what extent men *not* registered as biological fathers become step-fathers, i.e. are responsible for support of children that cannot be their biological or adopted child.

The main data source is register data from the Norwegian Central Population Register, comprising event data of all registered births in Norway

⁶ The birth register includes also adopted children. Since our analysis is dealing with registered fatherhood (and not with the biological fertility or fecundity of men, the question of whether the man was the biological father or not, is of relatively minor importance. However, as the number of adopted children in Norway per year have been relatively low over the later decades (between 1 and 1.5 percent of the corresponding number of births), most of the registered births are biological children.

(recognised fatherhood), for selected male birth cohorts (every fifth birth cohort) born 1940–80. Most children born in Norway have registered fathers.⁷

The population of analysis is composed of two sub populations: all men born in Norway in the selected years and immigrants born in the selected years and resident in Norway as of December 31, 2000. The results reported here are for the Norwegian born males only. (For further information on the ‘Male cohort register’, see Skrede 2002b). In addition to the study of family formation and family dissolution from the male perspective, the project also includes studies at the level of the couple. Our plans include an analysis of family development in a population of couples comprising all married and cohabiting couples that had their first child together after January 1, 1987.⁸ However, we do not yet have any empirical results from the sub-project on couples.

Changes in men’s family formation

Our main hypotheses for the analyses presently in progress are:

- (1) The transition into registered biological fatherhood has become more socially selective with women’s postponement of first birth. This hypothesis rests on the assumption that women who have postponed family formation and childbirth over the period when they are building up their educational attainment and a foothold in the labour market, will tend to seek their partners among men that at least could be considered their equals with respect to education and position in the labour market. If this is the case, we would expect ‘*re-circulation*’ of the more eligible men with dissolved cohabiting unions or marriages for a second round of family formation to be preferred to an ‘*unused*’ man with poorer resources. Under this assumption, we would expect the selection effect transparent as a higher level of childlessness among men in the younger cohorts, with more differential patterns of childlessness among men according to educational level.

⁷ There are no regular published statistics on the proportion of yearly births where the father’s identity is unknown or the mother refuses to give the identity of the father. However, according to the Division for Population Statistics at Statistics Norway, the share of births where father’s identity is not known, has been relatively stable at a level around 1.0 to 1.5 per cent of total number of births over the later decades.

⁸ From January 1, 1987 cohabiting parents with at least one common child are registered as a separate family type in the Population Statistics System of Norway. This allows a symmetrical analysis of family formation by register data for married and cohabiting couples that had their first common child after this date.

- (2) The social selectivity effect of registered biological fatherhood is further reinforced through the selection from registered fatherhood to social fatherhood (including married and cohabiting fathers) at the time of first birth and the later development of family history by registered events (births, marriage/union stability or dissolution, and re-establishment in new marital or cohabiting unions).

By and large, our findings so far support the hypotheses of a stronger selection effect in the family formation process for the younger male cohorts compared to the older cohorts, both with regard to (registered) biological fatherhood and with regard to social fatherhood (a more detailed report is found in Skrede 2002b). With regard to biological fatherhood, the postponement of first birth in the younger cohorts has been stronger for males than for females.

Figure 2 showed that the pronounced trend towards postponed first birth takes place both in the female and the male cohorts. At the cohort level, the shift towards postponement of first birth became transparent earlier for the male birth cohorts than for the female. Among the selected male cohorts in Figure 2, median age at first (registered) childbirth was at its lowest in the 1945 cohort, while median age at first childbirth in the female cohorts continued to decline until the 1950 cohort. For the female cohorts, the median age at first childbirth for the 1950 cohort (22.8 years), also marked an 'all time low' for the declining period, as the first signs of a shift towards higher median birth age was present from the 1951 cohort – as observed also by Natalie in her study of the statistical reports from mid 1970s.

Increasing levels of childlessness in younger cohorts

The difference in the timing of the shift between the male and the female cohorts, should by itself not be taken as a sign of a stronger selection effect for the male cohort following the transitional shift, but more as an effect of the fact that that women tend to find their partners among men that on average are two to three years older. However, for the postponing cohorts we also observe a shift towards larger differences between median age at first childbirth for females and males from the same birth cohorts, which could be taken as an indication of a stronger selection effect. For the 1945 cohort the gender difference in median age at first childbirth was down to 3.1 years, while this difference increased to a stable level around 4.0 years for the cohorts born from 1955 to 1965.

However, with regard to signs of a stronger selection effect in the male cohorts after the transitional shift, the level of childlessness at age forty is a better indicator of such selection. Although age does not represent the same biological bottom line for fatherhood as for motherhood, the accumulated distributions for age at first child birth show that the share of new registered fathers after the age of forty was relatively low in the cohorts born 1950 and earlier (Skrede 2002b). At present, we cannot exclude the possibility of a stronger catch-up effect for late registered fatherhood in the cohorts born 1955 and later. So far however, the development for the 1955 cohort points towards a relative modest catch-up effect of late first childbirth between forty and forty-five. In this perspective it is reasonable to take the level of childlessness at age forty as an indicator of the development at inter-cohort level.

Figure 5: Proportion childless at age 40. Selected birth cohorts 1940 - 1960, females and Norwegian born males

Source: Population Statistics System, Norway.

Figure 5 shows that the proportion of childless men at age forty has increased substantially more than the proportion of childless women at this age over the cohorts from 1945 to 1960. For the cohorts presented in Figure 5, the 1945 cohort has the lowest level of childlessness at age forty,

both for females and for males. The share of childless women at age forty increased from 9.3 per cent in the 1945 cohort to 12.6 per cent in the 1960 cohort, whereas the corresponding increase for the male cohorts was considerably stronger, from 16.7 per cent to 25.6 per cent.

Different levels of childlessness for male and female cohorts can to some extent be explained by gender differences in the birth rates, variation in cohort size and gender differences in partnering by age. However, the gender differences in childlessness at age forty in the younger cohorts are so large that they also indicate that the ‘re-circulation effect’ of the more eligible men probably have become stronger in the younger cohorts (cf. hypothesis (1) and (2) above).

So far, Table 1 supports these hypotheses. The proportion of men with registered births with more than one woman increased substantially from the 1940 to 1955 cohort. The figures in Table 1 are, however, calculated for all cohorts by the end of 2000. Hence, we will expect to find a stronger tendency towards more ‘re-circulated fathers’ when we later on will restrict this comparison to the status at age forty.

Table 1: Distribution of "registered mothers" per cohort by 31.12. 2000. Norwegian born males

Birth cohort	Childless men	Number of registered mothers			N
		1	2	3+	
1940	17.8	76.4	5.2	0.5	23 129
1945	16.7	75.6	7.0	0.8	31 410
1950	17.0	73.3	8.6	1.2	30 751
1955	20.1	70.3	8.6	1.0	31 732
1960	25.6	66.3	7.4	0.6	31 337
1965	34.5	59.8	5.3	0.5	34 283
1970	55.7	41.9	2.2	0.2	33 481
1975	86.0	13.5	0.4	-	28 930
1980	98.6	1.4	-	-	26 425

Stronger selection to social fatherhood

One of the important changes in family formation over the later decades is the development towards increasing proportion of couples cohabiting without formal marriage, both prior to formal marriage, but increasingly also as a permanent alternative to marriage. From the ordinary population statistics the most noticeable effect of these changes is increasing

proportions of children born to parents that are not formally married. In countries where births in cohabiting unions are relatively common, it is generally assumed that the larger part of births outside marriage are born to cohabiting parents. By and large, this assumption is supported by analysis of survey data on the family formation process of different countries (Noack 1996, Klijsing and Macura 1997). For the general demographic statistics, data on cohabiting parents have until recently been considered as a black box. However, in the case of the Nordic countries, this is gradually changing by increased effort on exploiting the possibilities on combining register information on parents' place of residence.

Over the later years, several of the Nordic countries have extended the general demographic statistics with more information from registers on cohabiting couples and the share of children born to cohabiting and not married parents, and from 2001 this information is also available for Norway. A pilot study was carried out in 2001, where the birth records of 1999 were combined with information on both parents' place of residence. Data from the population register was also linked to the information of the Medical Birth Register of Norway. The latter register has collected information about the cohabiting status of the mother since the mid-1980s. The study concluded that the register information on residence of both parents gave reasonable good indications of whether the mother of a newborn child was cohabiting or living alone (Byberg et al. 2001, Noack 2002). From 2001, Statistics Norway uses this register information for the regular population statistics. Of the births in 2001, 50 per cent of the children were by married mothers, 42 per cent by cohabiting mothers and 8 per cent by mothers living alone (Statistics Norway 2002).

In the future we will hopefully be better equipped with data on the role of cohabitation in the family formation process. The data for my current project, however, rests on another possible source of register information about the cohabiting status of the father, which has not earlier been used for this purpose. In the earlier project it became evident that combined with information on registered biological fatherhood, the annual information on tax credit could be utilised as a time-varying measure of social fatherhood status at the individual level. This would make it possible to study the cohabiting status of the men at their first childbirth as well as family stability and dissolution after the birth of the first child.

This information on tax credit is not available for the whole period of analysis. The tax credit for children in the age groups 0-16 was introduced in 1977. Previously, the tax credit measure was limited to support of

children above 16, the age limit for the child benefit at that time.⁹ After 2000, it will no longer be possible to use the tax credit as an indicator of parental status of men, as the transfers previously given as tax credit are included in the child benefit, which normally will be transferred to the mother. However, from 2001 we hopefully will have more adequate information on parental status from the ordinary population statistics.

In a historical perspective however, the data on tax credit for child support from 1976, should be adequate for covering the parental status at first birth for most births taking place in cohabiting unions, as both survey data and population statistics indicate that the proportion of yearly births to cohabiting parents was very low prior to 1976 (Noack 1996). Indirectly, this is also confirmed by the distributions of first birth taking place out of wedlock for the male cohorts in our project. The data show that while births out of wedlock in cohorts born 1950 and earlier, were relatively rare after the age of thirty, this is not the case for cohorts born 1955 and later. In these cohorts, we observe increasing shares of new fathers with out of wedlock births after the age of thirty, as well as increasing shares of out of wedlock births also at younger ages, indicating that increasing shares of first birth took place in cohabiting unions (Skrede 2002b).

Table 2: Proportion of fathers (married and unmarried) with first birth in year t, who not were social fathers in year t+1. Observation period: 1977-1999. Selected birth cohorts. Norwegian born males

Birth cohort	Per cent not social fathers year t+1	Age interval in observation period	Number of 1.births in observation period
1940	20.3	37-60	694
1945	16.1	32-55	3 036
1950	12.6	27-50	10 330
1955	13.3	22-45	21 899
1960	15.9	17-40	22 845
1965	19.1	12-35	20 978
1970	26.2	7-30	11 737
1975	43.2	2-25	2 369
1980	80.5	0-20	118

⁹ The main motivation for including a tax credit for parents of children aged 0–16 in addition to the cash transfer through the child benefit, was that a transfer given as tax credit would not increase the gross taxes prior to the transfer, as would be the case with an increase in the child benefit (NOU 1976: 12).

In Table 2 we assess the tax support status of the father in the year after the birth of his first registered child, for all registered first births over the period 1976-99 by birth cohort of the father. The tax assessment of men in a particular year t is based on the parental status by 1 November. In Table 2 we have used the tax information in the year *after* the birth of the first child as an assessment of the social fatherhood status in year $t+1$. This indicator of social fatherhood status by the time of first registered child birth is a relatively crude first measure that will be refined in the later analysis. It excludes the possibility that some of the men that were not registered as social fathers in year $t+1$ were living in a cohabiting union at the time of the birth, while some of the men registered as social fathers in year $t+1$, might not have been living with the mother at the time of the birth of the first child. In the event history analysis, we will be able to look more closely into this process, as we also have information on the birth month of the child and can distinguish according to whether the tax credit information for year t or year $t+1$ will be the most adequate indicator of the cohabiting status of the parents at the time of the birth of the child.

So far however, the figures in Table 2 indicate that the level of early dissolved unions or not cohabiting parents are very high for men in the younger cohorts with their first birth early in their life course. More than 40 per cent of the men in the 1975 cohort that had their first registered child in the early twenties (prior to age 25) were not living together with the child the year after the birth. This supports indications from the earlier project that early births and early family dissolution contribute to a more selective family formation process for the younger cohorts.

Social fatherhood status at the age of forty

The indications of a more selective family formation process are further supported by a preliminary multivariate analysis using the information on educational level and income from the full database. So far, we are only in the preliminary stages of analyses, but the hypotheses are supported by the preliminary findings from the analyses of the probability of being respectively

(A) a registered biological father by the age of forty for each of the cohorts born 1940–60, and

(B) the conditional probability of being a social father by the age of forty, given that the man was already a registered biological father.

By and large, the results of the logit analyses confirm that both the transition to biological fatherhood prior to the age of forty, and the probability of a being a social father at the age of forty are results of selection processes. For the selection to biological fatherhood, the results indicate that the men selected to biological fatherhood, are men that later in life turn out to be more economically successful than men who were not selected to fatherhood. Educational attainment, on the other hand, seems to have of relatively modest effect on the probability of biological fatherhood. With respect to the selection to social fatherhood, there are strong effects of both educational attainment and of income. Generally the threshold for being a social father at the age of forty increases for the younger cohorts and the marginal effects of educational attainment and accumulated income are also higher for the younger cohorts. For all cohorts, the results also indicate that becoming a registered biological father early in the life course does not contribute positively to the probability of being a social father at the age of forty. The presence of a higher threshold to social fatherhood in the younger cohorts is also evident from the descriptive statistics in Table 3. From the 1940 to the 1960 cohort, the proportion of registered biological fathers declined by 7.6 per cent points, while the corresponding decline in the proportion of social fathers was 12.1 per cent points. (For more details, see Skrede 2002b)

Table 3: Fatherhood status by age 40. Selected birth cohorts. Norwegian born males

Birth cohort	Proportion registered biological fathers (per cent)	Proportion social fathers ¹ at age 40 (per cent)	N ²
1940	85.4	75.3	21 178
1945	84.6	71.7	29 130
1950	83.8	70.1	29 094
1955	81.2	66.3	29 818
1960	77.8	63.2	28 919

¹ "Social fathers": Men living with children that they support (tax credit for child support).

² Differences in rates of childlessness here compared to Figure 2, as well in the number of men included in table 3 compared to table 1, are due to missing data on response or explanatory variables (education and income) for the analyses presented in tables 4 and 5.

At this stage of analysis, we should not draw definite conclusions. By and large, however, these preliminary findings indicate that the family

formation process is very important for the individual shaping of life chances and formation of opportunity structures for the later life course. Moreover, the findings indicate that the interaction between individual resources and the diversification of family formation patterns contribute to shaping more intricate patterns of social diversification with respect to class and gender in the present young generations. One way or the other, this increased diversification also represents a considerable challenge at the political level in the years to come, not in least in a country where distributional concerns and reduction of class differences still are central issues at the political agenda.

References

- Beck, U. (1992). *Risk Society. Towards a New Modernity*, Sage, London
- Byberg, I. H., A. H. Foss and T. Noack (2001). Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboere mer passet inn i statistikken. Rapporter 2001/40, Statistics Norway
- Coleman, J. S. (1964). *Introduction to Mathematical Sociology*, The Free Press, Detroit
- Coleman, J. S. (1971). *Resources for Social Change*, Wiley, New York
- Easterlin, R. (1976). 'The Conflict between Aspirations and Resources', *Population and Development Review*, 2: 417-426
- Easterlin, R. et al. (1990). 'How Have American Baby Boomers Fared? Earnings and Economic Well-being of Young Adults', *Journal of Population Economics*, 3: 277-290
- Easterlin, R et al. (1991). 'Private Materialism, Personal Self-fulfilment, Family Life and Public Interest: The Nature, Effects and Causes of Recent Changes in the Values of American Youth', *Public Opinion Quarterly*, 55: 499-533
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the late Modern Age*, Polity, London
- Hagen, V. og K. Skrede (1976). *Gifte kvinner, familiefase og yrkesaktivitet*. En analyse av ektefellene i datamaterialet fra Yrkeshistorieprosjektet. Arbeidsrapport nr. 22, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS), Oslo
- Jännti, M. and C. Sundquist (1996). Why Do Married Men and Unmarried Women Earn More? Empirical Evidence from Finland, paper presented at the Tenth Annual Meeting of the European Society for Population Economics, Uppsala, June

- Jensen, A. M. and S. E. Clausen (1997). *Barns familier. Samboerskap og foreldrebrudd etter 1970*, Report 21, Norsk institutt for by- og regionforskning
- Klijzing, E. and M. Macura (1997). 'Cohabitation and Extra-marital Childbearing: Early FFS Evidence', in IUSSP (ed.) *Papers for International Population Conference*, Beijing, 11-17 October, vol. 2: 885-991
- Kravdal, Ø. and T. Noack (1988). *Skilsmisser i Norge 1965-1988. En demografisk analyse*, Reports 66, Statistics Norway
- Lappegård, T. (1998). 'Større ulikheter i barnetall' i *Samfunnsspeilet*, 12 (5), Statistics Norway: 42-48
- Lappegård, T. (2000). New Fertility Trends in Norway, www.demographic-research.org/Volumes/Vol2/3
- Lappegård, T. (2001). 'Valg av utdanning – valg av livsløp? Utdanning og ulikhet i kvinners fruktbarhetsatferd', *Tidsskrift for samfunnsforskning* 42(3): 409-435 (shortened and revised English version available in Documents 2002/18, Statistics Norway)
- Noack, T. (1996). 'Familieutvikling i demografisk perspektiv', in B. Brandt and K. Moxnes (eds): *Familie for tiden. Stabilitet og endring*, Tano-Aschehoug, Oslo: 11-29
- Noack, T. (2002). 'Samboere med felles barn: En gruppe med mye gjennomtrekk', *Økonomiske analyser* 3: 44-49
- Noack, T. and L. Østby (1981). *Fruktbarhet blant norske kvinner. Resultater fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977*, Social and Economic Studies 49, Statistics Norway
- NOU 1976: 12: *Familiebeskatning*, Akademika, Oslo
- NOU 1976: 26. *Utdanning og ulikhet* (delrapport fra Levekårsundersøkelsen, ved G. Hernes og K. Knudsen)
- NOU 1993:17: *Levekår i Norge: Er graset grønt for alle?* Akademika, Oslo
- Ramsøy, N.R. (1978). 'Do the Well-educated Still Defer Gratification?' Memorandum No. 17 from the Occupational History Study, Institute of Applied Social Research, Oslo
- Ryder, N. B. (1965). 'The Cohort as a Concept of Social Change', *American Sociological Review*, 30: 843-861
- Skrede, K. (1973). *Sosial bakgrunn og oppvekstforhold*. En sammenlikning av de tre årskullene i Yrkehistorieundersøkelsen. Notat nr. 5 fra Yrkehistorieprosjektet, Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS), Oslo
- Skrede, K. (1984). 'Familieøkonomi og forsørgerlønn'. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 25(3) 59-88
- Skrede, K. (1986). 'Gifte kvinner i arbeidslivet', in L. Alldén, N.R. Ramsøy and M. Vaa (eds.): *Det norske samfunn III*, Gyldendal, Oslo: 145-168

- Skrede, K. (1994). *Turbulens eller stabilitet? Levekårsendringer 1980-1990 i et livsløps- og generasjonsperspektiv*. INAS report 1, Oslo
- Skrede, K. (1995). 'The Nordic Model for Family Welfare – Major Trends and Present Challenges', in B. Arve-Parès (ed): *Building Family Welfare – Contributions from a Seminar on Family, Gender and Welfare Policies in the Nordic Countries*, Sosialdepartementet/Norstedts, Stockholm: 127-145
- Skrede, K. (1999a). 'Drømmen, dyden og belønningen', in G.E. Birkelund, A-K. Broch-Due and A. Nilsen (eds.): *Ansvar og protest. Kjønn, klasse og utdanning i senmoderniteten*, Institute of Sociology, University of Bergen, Bergen: 281-308
- Skrede, K. (1999b). 'Levekår i støpeskjeen – er den enkelte fortsatt sin 'egen lykkes smed'?', in A. M. Jensen et al. (eds): *Oppvekst i barnets århundre: Historier om tvetydighet*, AdNotam/Gyldendal: 197-214
- Skrede, K. (1999c). Gender Equality in the Labour Market – Still a Distant Goal?, *Documents 1999/20*, Statistics Norway
- Skrede, K. (2000). Low Income Heterogeneity in Early Adulthood – Who Are the Losers? Paper presented to the Tenth Nordic Social Policy Seminar, Oslo 17-19 August
- Skrede, K. (2002a). 'Towards gender equality in Norway's young generations?', in J. Carling (ed): *Nordic Demography: Trends and Differentials*. Scandinavian Population Studies, Volume 13, Oslo: Unipub/Nordic Demographic Society: 191-218
- Skrede, K. (2002b). Family formation, breadwinning responsibilities and selection to social fatherhood: A higher threshold for today's young generations? Paper presented at the 16th Annual Meeting of the European Society for Population Economics, 13-15 June, Bilbao, Spain and in slightly revised version at the XV World Congress of Sociology, July 7-13, Brisbane, Australia.
- Skrede, K. and M. Ryen (1996a). *Levekår i støpeskjeen. Status og utvikling i ungdomsgenerasjonenes materielle levekår 1990-1995*. Reports 11, Statistics Norway
- Skrede, K. and M. Ryen (1996b). 'Forverringen av ungdomsgenerasjonenes levekår: Myte eller fakta?', *Samfunnsspeilet* 3, Statistics Norway
- Skrede, K. and A. Sørensen (1983). 'På spor av en ny kvinnerolle?' in K. Skrede and K. Tornes (eds.): *Studier i kvinners livsløp*, Scandinavian University Press, Oslo: 198-240
- Skrede, K. and K. Tornes (eds.) (1983). *Studier i kvinners livsløp*, Scandinavian University Press, Oslo
- Skrede, K. and K. Tornes (eds.) (1986). *Den norske kvinnerevolusjonen*, Scandinavian University Press, Oslo

Statistics Norway (2002): *Befolkningsstatistikk*

Sundt, E. (1967). *Om giftermål i Norge*, Scandinavian University Press, Oslo (first edition 1855)

Sundt, E. (1976). *Om Sædeligheds-tilstanden i Norge*, Gyldendal, Oslo (first edition 1857)

van de Kaa, D. J. (1987). Europe's Second Demographic Transition', *Population Bulletin* 42 (1): 1-59

Anne Skevik

Fear and loathing in the individualist welfare state: do generous welfare state policies depend on social homogeneity?

Introduction – acknowledgement

I never actually met Natalie Rogoff Ramsøy. I started working at INAS in January 1995, and by then she had retired. So like future sociologists, I shall have to get to know her through her work. When I was asked to make this contribution to this seminar, I started looking into some of her work, and I came across a rather delightful little article that she published in *Acta Sociologica* in 1994. The article was called “Non-Marital Cohabitation and Change in Norms: The Case of Norway”, and was presented as a follow-up to a paper she wrote in 1978 about the occurrence of premarital conception.

In 1978 she struggled to explain why there were more pregnant brides in Norway than in the other Nordic countries. In the 1994 article, she came up with an answer. The occurrence of pregnant brides, she writes, is linked to the fact that Norwegians were more bound by conventional ideas about sexual morality. The key to this paradox is the use of contraception: conservative Norwegians might have had less premarital sex than their Swedish and Danish neighbours, but because of their conservatism they might also be less likely to use birth control or have abortions. This leads, then, in the 1994 article, to an exploration of changing Norwegian norms with regard to non-marital sex, and in particular with regard to cohabitation – this now being the 1990s. She starts the exploration of norms and legal sanctions at the beginning of the 20th century, and, in doing so, makes some very interesting remarks on the early developments of the Norwegian welfare state. In following up on the issues she raised, I hope to illustrate how the sociological imagination of someone like Natalie Rogoff Ramsøy continues to be stimulating, also for those of us who started our research careers by the time she ended hers.

In her attempt to understand cohabitation and non-marital pregnancy in Norway, Natalie Rogoff Ramsøy stumbled upon a new paradox, this time regarding the legal treatment of the two. This is expressed in this quote from the article:

The legislation enacted early in the twentieth century in Norway was a mixture of punitive and protective. In the one case, young women and their babies born out of wedlock were defined as the weaker part, deserving of support. Parliament, thanks to the leading Liberal politician Johan Castberg, passed legislation in 1914 that protected the rights of illegitimate children to inherit from their fathers. Norway was, thanks to this legislation, a pioneer in protecting the rights of children born out of wedlock. In the other case, adding a paragraph to the criminal code forbidding ‘concubinage’, made Norway unique among Western societies in adopting legal sanctions against non-marital sex per se (1994: 26).

This, according to Natalie Rogoff Ramsøy, indicates “the two-edged sword many have seen as a weakness of the welfare state: that protection against insecurity is bought at the price of submission to control” (op.cit: 27). The Norwegian people was “paying a price”, she wrote, for the early legislation to protect children born outside marriage. This price was the concubinage clause. So her claim is that in order to get liberal laws for unmarried mothers, the Norwegian people had to accept a punitive law on non-marital sexual relations.

Welfare state and social control

This is much more than a lesson in Norwegian history. The relationship between protection and control touches directly upon some of the most contentious issues in welfare state research. But before I say another word on that, let me make one important qualification: as everybody who have followed the academic social policy debate in the 1990s knows, we no longer talk about “the” welfare state as one uniform social organisation. Welfare states come in a number of different shapes and sizes. To simplify matters, it is customary to talk about three ideal-types following three main principles of distribution: equality, equity, and need. The issues of protection and control will be different in the different types of welfare states. One of the defining features of the social-democratic, or universal, or citizenship-based welfare states has been that people in similar needs situations have received similar assistance. If you are disabled, you will receive disability benefit. It does not matter if you are disabled because you are born this way, or because you hurt yourself while performing some heroic act, or because you have abused alcohol for too long. Nor does it matter if you have money in the bank, or if your spouse has money in the

bank, or whether or not you have a long working record and have paid your contributions. What determines eligibility is individual situations of need. This is why I have referred to this welfare state form as “individualist” in the title of this paper. I could just as well have called it ‘universal’ or ‘citizenship-based’, but I chose ‘individualist’ to bring out this contrast between the emphasis on individual situations on the one hand, and social homogeneity on the other. The contrasting welfare systems are those based on reciprocity and those based on poverty. Very simply put, in reciprocity-based systems your entitlements depend on your contributions – you get something back only if you have paid something in. In needs-based systems, help from the welfare state will be paid only if you lack other means.

Welfare state ideal types

	1	2	3
General principles of (re-)distributive justice	need	equity	equality
Types of social rights	poverty based	reciprocity based	citizenship based
Aim	reduction of poverty	preservation of status	active promotion of general well-being
Alternative terms for principles in social security	selectivity	Contributory equivalence insurance principle	Universalism unconditionality
Social security tradition	social assistance	social security	categorical benefits universal benefits
Associated with	Anglo-American	Continental Europe	Scandinavia

Adapted from Clasen and van Oorshot 2002, table 1

I will return to the welfare state forms towards the end of the paper. For the time being, let us stick to the universalist, or individualist, Norwegian case, and the relationship between help and control. Two critical claims are often made against the universal Scandinavian systems: first, that welfare systems of this sort presuppose widespread social homogeneity and therefore is only possible in the homogeneous Nordic countries, and second, following from this, that universal systems deal poorly with difference and are hostile to those who differ from the norm. The second of those claims is most interesting here. It is true that Norway has traditionally been an ethnically and socially homogeneous nation, but that is not in itself problematic. Homogeneity only becomes problematic when

it is enforced. But even little Norway has had its misfits, and those deviants have been subjected to various forms of control. Making cohabitation and homosexuality illegal is one example of this. More disturbing examples include the “Norwegianisation” of the Sami people, and the forced sterilisation of so-called gypsies. So it can very well be argued that the individualist Norwegian welfare state has reacted with fear and loathing when faced with difference. Welfare provisions for the insiders have been good, but the pressure not to stray from the correct narrow path has at times been draconian. This is an allegation – that can be empirically investigated by looking at the relationship between the concubinage clause and the provisions for unmarried mothers.

Natalie Rogoff Ramsøy pointed to the tension between the 1902 penal code and the 1915 children acts. Even more striking, however, were the very similar events forty-odd years later. In 1955, parliament refused to drop the concubinage clause from the penal code. In 1957 they introduced the first state benefits for children born to unmarried mothers, and in 1964 they gave unmarried mothers themselves benefit entitlements similar to those of widows. So the willingness to crack down on cohabitation, as well as the willingness to provide well for unmarried mothers and their children, persisted well into the so-called golden age of the welfare state – and in both respects, Norway was quite unique in Europe. It was the silk glove of the welfare state combined with the iron fist of criminal law. What we want to know is, did the silk glove presuppose the iron fist? Or was there something else going on?

Personally I am not a big fan of conspiracy theory: I believe that whatever connections there may be between those acts, somebody in the contemporary debate has thought it over and articulated that point of view. If politicians are convinced that some measure is right and good, they are rarely shy to talk about it. They don't normally skulk around and keep their motives hidden. So let us look at the development of rights for unmarried mothers in Norway in the 20th century, and see if we can find some clues to their relationship with the concubinage clause. In what follows, I will first give you a brief outline of the history of the provisions we are talking about. Then I will look at the debates preceding the legislation, to see what were the main concerns of politicians who made the decisions.

The concubinage clause and the provisions for unmarried mothers

The concubinage clause

The so-called concubinage clause was passed in 1902, as one of several measures that forbade “indecent behaviour to the indignation of the public” in the new criminal code. Cohabiting couples could be persecuted if their life together caused “indignation of the public”, and if they continued to live together without marrying after an official warning. Thus it was not cohabitation in itself that was illegal, but rather to cause outrage through immoral behaviour – and the couple should always be given a warning.

The 1915 children acts

Thirteen years later, in 1915, the Castbergian children acts were passed. The Children acts consisted of a total of six pieces of legislation regulating the relationship between parents and children as well as between the parents. The first two, (1) the act relating to children whose parents have not married each other, and (2) the act relating to changes in the inheritance law, were the most controversial ones. The first Castbergian act relieved the mothers of the responsibility to claim maintenance. Rather, maintenance would be claimed automatically as soon as the putative father had acknowledged paternity. In addition, the father was required to pay towards the mother a "birth maintenance" to cover the costs of confinement, and a "breast-feeding maintenance" provided she kept the child with her. The sixth of the 1915 laws also imposed a duty on the local community to provide better for unsupported mothers. This was a major improvement of the rights of unmarried mother's and their children, yet this was not particularly controversial. The bitter controversy arose when the provisions in the first Act were seen in connection with the proposals of the second Act. Children born outside marriage should not only have the right to maintenance from their fathers, but also to his family name and his inheritance on equal footing with children born within marriage. This was seen as blurring the difference between children born in and outside matrimony.

Renewing the clause – provisions for lone parents.

The provisions for children born outside marriage and the criminalisation of cohabitation lived comfortably side by side for forty years. The Norwegian Law commission moved to abolish the clause on concubinage already in 1925, but failed to get the support of the Ministry of Justice. The law commission tried again in 1953, and was supported by the Labour government which put the proposal to the Parliament. The initiative was not taken up by the standing committee on justice, and was voted down in the Parliament. The concubinage clause survived the test in 1955, and remained on the statute books.

Only two years later, in 1957, two Acts were introduced which determined social security provisions as a matter of right for children living with only one parent: the Provider's benefit act, and the Forwarded Maintenance Act. Provider's benefit should be payable to children who had lost either parent by death, and children whose paternity was not established. These were the cases in which reclaiming money from a liable parent was not possible. For all other children living in one-parent families, forwarded maintenance would be paid. One group of children provided a difficult "border-line" case: the children born by Norwegian women between 1940 and 1945/46, whose fathers were German soldiers. These men's names might be known, but it was not seen as realistic to recover maintenance from them. The Ministry emphasised that these mothers would receive provider's benefit as if the fathers had been unknown, and thus that higher expenses should be expected in the first years until all these children had turned 18.

Forwarded maintenance still exists. Provider's benefit is however little known – it was abolished in 1967, with the National insurance act, when children's pensions were introduced. Nevertheless provider's benefit represents a remarkable milestone in the development of children's social rights in Norway. As far as I know, the benefit was unique in the world in giving orphans and children of unmarried mothers identical entitlements – and throwing into this children of occupation soldiers, which was very much a despised group of children after the WW II. In my opinion, the provider's benefit was as remarkable as the castbergian children acts – and it was introduced only two years after the Parliament refused to remove what we now see as the very backward clause on concubinage.

The next chapter in this story is better known, that is the Widow's and mother's pension act from 1964. Up until this point, Norway did not have a

statutory widow's pension. And Norway never got a "pure" widow's pension: when widows finally got their pension rights, unmarried mothers were given practically the same entitlements under the same act. Again, this is quite unique – we have to look to Australia and New Zealand to find countries with similar arrangements. Thus Norway entered the 1970s with Europe's strongest entitlements for unmarried mothers, comparatively very strong rights for children born outside marriage – and Europe's strictest law on cohabitation. You can see the contradiction.

History of the concubinage clause and provisions for unmarried mothers

1902: Penal code

1915: The Castbergian children acts

1925: First proposal to remove the concubinage clause. Rejected by the Ministry of Justice

1955: New proposal to remove the concubinage clause. Rejected by Parliament

1957: Provider's benefit for orphans and children whose paternity was unknown

1964: Provisions for widows and unmarried mothers

1971: Unmarried mothers who cohabited with their child's father lost their benefit entitlements

1972: Concubinage clause removed. No debate on the issue in Parliament.

1999: Lone parents living in "stable and marriage-like relationships" lost their benefit entitlement

Comparing the debates

The question I have set out to answer in this article is, what is the relationship between the concubinage clause and the liberal provisions for unmarried mothers? In particular, we are looking into the hypothesis of a paradox – that the liberal provisions for unmarried mothers from 1915 onwards were not contradicting the concubinage clause, but rather that they presupposed the concubinage clause. Let us now have a look at the arguments, most importantly in 1902 and 1915.

The sanctity of marriage was an important issue, both in 1902 and in 1915. Supporters of the concubinage clause and opponents of the children acts used many of the same arguments: they emphasised that that marriage is the correct Christian way of living together, and that marriage protects both women and children. Thus marriage was morally right, and it served a valuable purpose, and any legislation that might undermine marriage was wrong. It is worth noting that on this principle, there was no disagreement in Parliament. Opponents of the concubinage clause, as well as supporters of the children acts, strongly argued that their views might actually strengthen the institution of marriage. Resisting the concubinage clause, they argued that cohabitation did in many cases lead to marriage. Keeping cohabitation illegal might force couples apart, and therefore preclude the desirable progress towards marriage. This would be especially important if there were children involved. Also, they insisted that decriminalising cohabitation was not the same as accepting it. This argument was strengthened by pointing out that similar clauses did not exist in Sweden, Denmark, England, nor in any Catholic country – was marriage endangered in any of those countries? In the context of the children acts, supporters of the acts argued that the provisions would put an end to secrecy, and force men to be more honest with their wives about past affairs. The children acts might therefore lead to stronger marriages and less extra-marital sex, Johan Castberg and his supporters argued.

Arguments relating to class were important in the 1902 debate, in fact this was the key argument of those who wished to abolish the concubinage clause. A clause like this would only be used against poor people, they argued. A rich man would not need to set up a “concubine” relationship, he could afford to keep his mistress in a separate house. The class arguments were played down in 1915, although it was realised that the acts would mainly regulate matters between working class men and women. But if a woman named a man as the father of her child, it would not matter to the law if he was rich or poor – so these were acts that did not discriminate on the basis of class.

A striking similarity between the two debates regards the view of women, or rather of the relationship between men and women. In both debates, it was more or less tacitly assumed that extra-marital sex was something men did to women. Men would “apply the art of seduction”, or they would deceive women into concubinage with false promises of marriage, or they would force themselves on their maids, or they would commit rape. Both the cohabitation clause and the children acts were therefore construed as women’s protection against immoral and irresponsible men. A woman would never chose to be a concubine – women wanted marriage. But they might lack the power to persuade their men. A legal clause against cohabitation might tip the balance of power in women’s direction. This image of women obviously worked in favour of the children acts, since these acts were intended to alleviate some of the pressure on unmarried mothers and place it on their children’s fathers. It was argued that the children acts might reduce extra-marital sexual activity, since those who were most likely to initiate it – men – would have more to lose. So this was a concern that favoured both the concubinage clause and the children acts.

The debates obviously changed between 1915 and 1955. When the proposal to abolish the concubinage clause was presented to the Parliament in 1955, the sponsors of the proposal tried to present it as a relatively minor matter. The clause was not used anyway, no other country had it – so let’s just delete it and be done with it. Morals could not in any case be imposed through the criminal code. Those who wanted to maintain the clause described the proposal to abolish it as “a frontal attack of what is left in our criminal code regarding protection of the morals and ethics that are based on the word of God”, and argued that “to abolish this clause is an attack on the sanctity of marriage”. Not a minor matter at all. Moreover, supporters of the clause argued that it *was* used, and that dangling this paragraph in front of cohabiting couples was often sufficient to convince them to marry. Given the arguments that were presented, however, it is difficult to imagine that the clause could have been *introduced* in 1955. Many of those who supported it argued that since the clause rarely led to criminal prosecution, but it could be assumed to have some symbolic effect, it wasn’t doing any damage but it might do some good. Under the circumstance, it was just as well to leave matters as they were.

The debate about provider’s benefit and forwarded maintenance was very short, and centred mainly on the distribution of costs between

employers, municipalities, and the state. Both this debate, and the later debate on pension entitlements for widows and unmarried mothers, were however characterised by a certain pride: that one finally was able to “fill the gaps” in the social welfare system. Those issues were seen as questions of social welfare, not morality – the issues were real and not symbolic. Regarding unmarried mothers, they were portrayed as victims of circumstance: financially poor, betrayed by the man who should have shared their responsibility, and often ostracised within the local community. Negative attitudes towards unmarried mothers were not voiced in this debate, rather, negative attitudes was seen as part of the problem and something to be overcome. Nobody chose this context to make the points about marriage as the only right way to live and raise a family.

Lone mothers and cohabitation after 1970

The history so far indicates that cohabitation and unmarried motherhood were seen as completely separate issues. It came as a surprise when it was showed, in the late 1960s, that some lone mothers were actually cohabiting with their child’s father. Because they were legally unmarried, they were entitled to benefits. Both politicians and apparently the general public saw this as blatant abuse, and the law was changed in 1971 to exclude cohabiting couples with joint children. The next year, in 1972, the concubinage clause was abolished without debate. That the clause was well and truly dead by then is showed in the debate on cohabiting lone mothers: to receive benefits while cohabiting was formally legal, yet to cohabit was formally illegal. Yet nobody dreamed of settling this matter by sending the police to break up cohabiting couples with joint children, or ordering them to marry. By the early 1970s, cohabitation ceased to be a matter for the criminal code, and became a matter of social policy. The issue was raised again in 1980, when the benefit system for lone parents was revised. In 1980, separated and divorced parents were fully integrated in the benefit arrangement, the last remaining gender inequalities were removed, and the benefit period was limited in time to the youngest child finished third grade schooling. Neither of these important changes were controversial. What was controversial related to cohabiting couples. Parents who cohabited without marriage with someone other than the child’s other parent could still receive benefits, and many politicians, mainly in the right/centre parties, thought this was wrong. This was the issue that raised the temperature in the debate, but nothing was done about

the matter at this stage. Cohabiting couples retained their rights until 1999, when it was finally written into regulations that lone parents who lived in stable cohabiting couples should lose their benefit entitlement.

Concluding remarks

In this brief comparison of the debates, I end up disagreeing with Natalie Rogoff Ramsøy. I find no evidence that there is any kind of causal link between the concubinage clause and the liberal provisions for unmarried mothers and their children. Rather, it seems that both types of provisions sprang from a similar logic: that marriage was preferable both in moral and practical terms, and that women and children paid the most bitter price where marriage was not established. Therefore, if a couple wanted to live together they should be required to marry. But if living together was not an option, women and especially children had the right to be protected – and the man should be forced to acknowledge his responsibility.

What conclusions can be drawn about the relationship between what I have termed the individualist welfare state and pressure for social homogeneity? Throughout the history I have reviewed, unmarried motherhood has been supported while cohabitation has been frowned upon. When the cohabitation clause was abolished and cohabitation became a widespread practice, it was the treatment of cohabiting couples that caused most controversy in the debate about provisions for lone parents. Not whether or not such provisions should exist, not the treatment of divorcing couples, not when lone parents should be expected to take up employment and provide for themselves – all that came later – but the treatment of cohabiting couples. This was also true for the Christian People's Party, which is the party most committed to family values. One interpretation is that what causes trouble within a social welfare system like the Norwegian is not difference, but rather the blurring of the clear categories. It is much easier to grant benefits to unmarried parents if it can be assumed that parents are either married and therefore supported, or unmarried and therefore unsupported. The fear and loathing within the individualist welfare state is therefore not directed so much at the deviants – quite a lot of effort is made to protect the deviants. Rather, it is directed at those who do not fit into any category, but intentionally invent and inhabit new grey areas.

The problem of grey areas can be dealt with in two ways: either by creating ever more refined categories, or by increasing the control of benefit recipients to survey which category they legitimately fit into. The

former strategy carries within it the danger of bureaucracy, and of creating new grey areas where some people with legitimate needs do not get their needs fulfilled. The latter strategy, ultimately, may lead in the direction of the police state. Increasing social heterogeneity, where increasing numbers of people behave in innovative and unpredictable ways, is a challenge for a welfare state model that is committed to supporting categories. It is however hard to think of a principle of distribution that entirely avoids problems of this sort. Above, I posed the universal welfare state against two other principles of redistribution: merit and means-testing. The insurance-like merit principle limits the problems of control, but it may exclude large sections of the population. Typically women tend to be vulnerable, since women are less likely than men to have paid employment and pay contributions. Men's contribution often include protection of their widows in the case of their death, but this may cease to apply if the couple divorces – or if they were not married in the first place. Cohabiting women who have only paid small contributions may fare very badly within those systems. New family forms carry with them the risk that women in particular will not have their needs covered. Within systems based on means-testing, the problem of defining relevant categories seems smaller. Everybody who have incomes below a certain minimum will be covered. But control-problems may be enormous, since case workers will have to check that the claimant does not have hidden resources. One hidden resource may be an able-bodied cohabiting partner. This has been a major issue in a county like the UK, where lone mothers have been covered by means-tested benefits and where the control with men in their lives has in periods resembled a virtual inquisition.

Individualist welfare states depend on clear-cut categories. If their institutions fear and loathe anything, its ambivalence, fuzziness, any behaviour that challenges the categories. To the extent such fuzzy practices become widespread, the only possible solution may be to increase the control of the recipients. If legal statuses do not give relevant information, information about their actual situation and actual needs must be gathered. This will bring those states closer to the needs-based ideal-type, where the emphasis is on the availability of resources rather than on whether or not one belongs to a specified category. Cohabiting couples often argue that their love life is nobody's business but their own, therefore they do not need the external sanctioning and control that comes with getting married. As this desire to "de-formalise" ones intimate relations becomes more

widespread, however, the need for formal control of the love lives of benefit recipients increases. This may be seen as the real paradox of cohabitation in individualist welfare states.

References

Clasen, Jochen and van Oorschot, Wim (2002). "Changing principles in European Social Security". Paper presented at the 2nd COST conference, 5-6 April 2002, Voksenåsen hotel, Oslo

Ramsøy, Natalie Rogoff (1978). "Do the Well-Educated Still Defer Gratification?" Unpublished conference paper

Ramsøy, Natalie Rogoff (1994). "Non-marital Cohabitation and the Change in Norms: the Case of Norway." *Acta Sociologica* 37 (1), 23-37

Stortingsforhandlinger, selected years

Gunhild O. Hagestad

Social science perspectives on lives: reviews and previews

Mine tanker kommer på norsk, selv om min opprinnelige tittel på innlegget bare fungerer på engelsk. Det er vel mulig at jeg valgte den fordi jeg alltid har likt Kierkegaards utsagn om at livet bare kan forstås baklengs, men i mellomtida må det leves framlengs. Men tittelen skulle formidle mer enn det. Mitt innlegg vil omfatte både retrospeksjon på Natalies liv og et prospektivt perspektiv på NOVA-forskning som fortsetter den typen forskning hun oppfordret oss til å engasjere oss i.

I beskrivelsen av Yrkeshistorieundersøkelsen (Ramsøy 1977) skiller Natalie mellom retrospektive og prospektive undersøkelser (s. 50) og diskuterer problemet med selektivt «fracfall», mest på grunn av dødelighet, i de tre kohortene hun studerte. I en prospektiv undersøkelse, sier hun, kan en belyse framtidige livsløpsmønstre, og ta med dødsfall og utvandring som del av analysen. Nå er forskere ved NOVA i gang med en studie som har en sterk prospektiv komponent. Et sentralt spørsmål blir: basert på viten om folks tidligere livsmønstre, hva slag forventninger har vi om framtidige forløp? Ved å bruke et prospektivt, longitudinelt design kan vi så se om våre antakelser holder stikk. Jeg kommer tilbake til dette prosjektet seinere.

Jeg synes arbeidet med et innlegg om Natalie har vært vanskelig på mange plan. Det ingen enkel oppgave å tegne et portrett av en såpass kompleks person. Det er også vanskelig å skille hennes livsløype fra hennes yrkeskarriere; hennes faglige styrke fra hennes personlige mangfoldighet, inklusiv hennes sårbarhet.

For meg er det siste møte med henne prentet i hukommelsen: En liten, spinkel skikkelse i senga på pleieheimen i Washington DC.

Hun var ute av stand til å lese og hadde vansker med å finne nok ord til en samtale. De norske var helt borte; de engelske var heller ikke lett tilgjengelige. Likevel: hun var fremdeles engasjert, og den humoristiske sansen vi kjente i årevis var fremdeles der. En vits jeg nettopp hadde hørt fikk henne nesten til å rulle ut av senga. Det var også påminnelser om den generøsiteten Bjørn Hvinden nevner i sitt innlegg. Nei, hun likte aldri hunder. Likevel, mens hun fremdeles bodde i Oslo tilbød hun meg å

overnatte hos henne i en vanskelig periode av mitt liv. Hun visste at del av min ekvipasje var en ganske stor hund. I vårt siste møte spurte hun etter han og husket navnet hans. Hun lette lenge etter ord, og så kom det: «Hall too small!» Ja, Benson fylte opp hele den lille gangen i loftsleiligheten!

Staben på heimen brukte ordet «fighter» om henne og sa at hun ofte var sint. Ingen dårlig karakteristik. Men jeg tenkte: Dere skulle bare vite hvor mye mer det er å si om denne damen!

For meg var likevel det sterkeste inntrykket fra rommet, som var uten stol for besøkende, påminnelsen om potensiale og risiko ved å leve et liv der en er *grensevandrer* i tid og rom. Natalie sto ofte i spenningsfelt mellom ulike epoker, med kontraster i tidsånd og tankesett. Hun prøvde også å høre til på mer enn en plass, i mer enn en kultur, mer enn en intellektuell tradisjon. Jeg tror at fra hun var ganske ung var hun et sterkt eksempel på *marginalitetens muligheter og kostnader*. Etter min forståelse tilbrakte hun storparten av livet «betwixt and between».

En av hennes medstudenter på University of Chicago, Harold Finestone, som siden var min lærer på University of Minnesota, kommenterte flere ganger at det var langt fra tilfeldig at jøder var overrepresentert i sosiologien. Som marginale stilte de spørsmål som en insider ikke ville tenkt på, argumenterte han. Alfred Schutz (1971), som selv hadde sammensatt kulturell tilhørighet, skrev om dette å stille «utenifra-spørsmål» i sitt essay *Den fremmede*. Han skildret også hvor vanskelig det er å komme tilbake til utgangspunktet, å «dra heim» for så å oppleve at heime virker fremmed. Dette skildret han i essayet *The homecoming*. Jeg tror at Natalies gjensyn med USA etter over tredve år i Norge ble en mer vanskelig homecoming enn hun var forberedt på. Det var ikke lett å ta opp trådene fra en helt annen livsfase, en annen historisk tid. Avstanden hadde ført til at venner og kolleger ikke hadde forblitt *consociates*, for å bruke et annet Schutz-ord, etter så mange år med atskilte liv. Hun kan nok også ha hatt opplevelser av å være den fremmede – den som stilte rare spørsmål, brukte ukjent språk – akkurat som hun hadde opplevd det i Norge. Når ting gjorde inntrykk på henne i Oslo, kom det ikke så sjeldent ord og uttrykk på yiddish. Hun fortalte meg at i USA kom det bare norske navn når hun skulle beskrive blomster og fugler.

Natalie lærte trolig tidlig å være en premissutfordrer. Jeg husker godt mitt første møte med henne, i 1962. En liten gruppe av sosiologistudenter og lærere satt på pauserommet i Løkkeveien, med utsikt mot klestørk i bakgården. Noen i gruppa lå i trening for å bli 68ere. Den dagen uttrykte

mange dyp bekymring over urbaniseringens farer og tapet av *Gemeinschaft*. Da kom det med tykke r'er fra en vever skikkelse i feminin kjole med vippeskjørt:

«Hva er galt med byer?»

Jo, hun likte å utfordre, opponere. Det har blitt nevnt at Natalie ikke var sterkt engasjert i jødiske tradisjoner. Jeg tror likevel at en del av hennes jødiskhet, nettopp var en dyrking av den gode opposisjon, og at dette var del av hennes tidlige sosialisering. Jeg glemmer aldri mitt første jødiske påskemåltid – passover seder. Bibelteksten ble lest, og så kom et fyrverkeri av innvendinger og motargumenter fra gjestene rundt bordet. Desto mer opphetet diskusjonen, desto mer fornøyde var alle med høytidsmiddagen. Kontrasten til julaften på Sørlandet var markant!

Andre innledere har gitt gode framstillinger av hvordan Natalie også var «betwixt and between» med hensyn til svært ulike intellektuelle tradisjoner. På den ene siden var hun preget av «The Chicago school» og symbolsk interaksjonisme, med Everett Hughes som en sentral skikkelse. På den annen side hadde hun sterk tilknytning til Columbia University, et miljø der makrososiologi og surveyforskning stod sterkt. Her var Paul Lazarsfeld og Robert Merton nøkkelpersoner.

Da jeg leste forordet til boka fra Yrkeshistorieundersøkelsen (Ramsøy, 1977) på nytt, så jeg hvordan setningene formidlet denne doble forankringen. Her snakker Natalie om livsløp og livshistorier: «Vår felles skjebne er å gå gjennom en serie utviklingsfaser fra fødselen til døden, og vår særegenhet består i at ingen av oss gjennomgår denne utviklingen på nøyaktig den samme måten. Derfor er intet mer fengslende enn å dele våre livshistorier med hverandre» (s. 9). Hun slår fast at Marx, Weber og Durkheim alle var interesserte i strukturelle trekk ved moderne samfunn, men unnlot å tenke systematisk rundt de felles og de individuelle sider ved å gå gjennom livsløpet. Hun avslutter avsnittet med følgende oppsummering: «Men jeg er overbevist om at dette er og bør være en hovedoppgave for morgendagens samfunnsforskning» (s. 10).

Mange som leser resten av boka for første gang blir nok noe skuffet. Vi får riktignok presentert data om typiske livsløpsbaner, aggregert fra individuelle intervju. Det vi ikke i det hele tatt får, er subjektive opplevelser og personlige fortolkninger av livsstiene i stianalysen, med andre ord – livshistorier.

Da vi feiret Natalies sektstiårsdag med et festskrift (Kjølsrød, Ringen, Skrede og Vaa 1985), ga innleggene mange eksempler på spenningen

mellom strukturelle og kulturelle tilnæringer til liv; mellom livsløpet som observert og livet som erfart, innvevd i mening og symboler. Denne spenningen har lenge vært sterk innen livsløpsforskning (Hagestad 1991). Noen vil her skille mellom livsløp og livshistorie. Hughes (1950/1984) diskuterte kontrasten mellom «objective and subjective careers». Back (1980) spissformulerte det slik: «The study of the life course is a search for systematic regularities in events of unique meaning.»

Retrospektivt har vi forstått at Natalie ikke bare var grensevandrer mellom ulike tradisjoner, hun var også på flere måter forut for sin tid. Da trengs det å være en fighter. Hun var del av en fortropp på to vis: som kvinne i et mannsdominert akademisk landskap og som pioner innen livsløpsforskning.

I andre innlegg har vi hørt om hvordan hun var omgitt av mannskjemper i den amerikanske forskningsverdenen. Jeg hadde aldri hørt historien om jobbtilbudet fra University of Chicago, slik Annemette Sørensen forteller den. Da jeg fikk tenkt meg om, var den slett ikke så utrolig. Da jeg var i min første akademiske stilling ved det samme universitetet, midt på 70-tallet, så du nesten ikke kvinner på fakultetsklubben. Evelyn Kitagawa, som på det tidspunkt var bestyrer på instituttet for sosiologi, spiste lunsj sammen med sin sekretær. Selv var jeg en gang på vei til et fakultetsmøte og hadde vansker med å finne møterommet. Jeg møtte Edvard Shils, som var på vei til samme møtet. «Are you lost, little girl?» sa han.

Om det kanskje var færre kjemper å måle seg med da hun startet sitt norske yrkesliv, hadde hun få kvinnelige kolleger.

I flere innlegg er det nevnt at Natalies studier av sosial mobilitet var banebrytende. Yrkeshistorieundersøkelsen bærer preg av at den ble skapt i en periode som på mange måter representerer et epokeskifte. Den står mellom en tradisjon fokusert på *tilstand*, og en tilnærming som vektlegger *prosess*, forløp. Natalie var her kanskje mer av en fortropp enn hun selv var klar over. Kari Skrede antyder i sitt innlegg at hadde de fullt ut skjønt hvor ny og vågal undersøkelsen var, ville de kanskje ikke ha satt i gang. Prosjektet var såpass forut for sin tid at de ikke hadde tilgang til nødvendige analytiske verktøy. Implisitt brukte Natalie et begrepsapparat som ikke fikk innpass i sosiologien før ti år etter at studien hennes var avsluttet. Hun var, så å si, «a preview of things to come». Yrkeshistorieundersøkelsen prøvde faktisk å fange opp forløp før vi hadde de nødvendige begreper og analyseteknikker til å gjøre det. Natalie utviklet

det som nå kalles en «life event calendar», et par tiår før en ofte sitert artikkel om denne teknikken ble publisert (Freedman, Thornton, Camburn, Alwin and Young-De Marco, 1988). Noen år etter at boka fra den norske studien kom ut ble ulike utgaver av event history analysis lansert som et sentralt verktøy blant sosiologer interesserte i forløp. (Allison, 1984; Tumah and Hannan, 1984). Her er som kjent et kjernebegrep varighet eller «spells». Natalie samlet data om «spells» – i utdanning, arbeid, trygd, sykdom og familie. Prosjektet målte varighet i måneder – hundrevis av dem i hvert intervju.

Hun var klar over enkelte design- og måleproblem før vi hadde et etablert språk for å diskutere dem. For eksempel drøfter hun det som nå kalles «venstre-og høyrehåndssensurering» i utvalget, uten å bruke disse ordene. Hun diskuterer «svinn» på grunn av dødelighet og migrasjon før de tre kohortene ble observert i 1971 og bruker tilgjengelig statistisk materiale for å belyse problemet. Studien fokuserte overganger og målte «timing» - deres aldersplassering. Disse dataene gjorde det så mulig å sammenligne rekkefølge og komprimering av overganger i de tre kullene. Disse kjernebegrepene fra livsløpsanalyser anvendte hun implisitt, selv om de ble del av sosiologisk litteratur først på åttitallet. (f. eks. Elder 1985). På åttitallet fikk vi også flere artikler om «Life's time budgets», (f.eks. Gee 1987; Watkins, Menken and Bongaarts, 1987), noe Natalie skrev om på syttitallet (Ramsøy 1978). Ved å bruke data fra Yrkehistorieundersøkelsen viste Featherman, Hogan og Sørensen (1984) at menn fra den eldste kohorten hadde en anelig tilstandsvarighet i arbeid for å bidra til opphavsfamiliens økonomi. Ofte ble starten på uavhengig voksent liv utsatt på grunn av familiens behov.

Når vi tar et tilbakeblikk på Natalie som en energisk, langt fra stillferdig, en-persons fortropp, ser vi også framover og føler et ansvar for å forfølge mange av hennes spørsmål med verktøy som hun ikke hadde tilgang til. Det er en av utfordringen vi står overfor i Norges første store longitudinelle undersøkelse av livsløp og relasjoner etter 40, LAG (Livsløp, aldring og generasjon). Datainnsamlingen fra et utvalg på ca. 5 000 foregikk i 2002. I likhet med Natalies studie fikk dette prosjektet hjelp fra SSB med utvalg og datainnsamling. LAG-utvalget er stratifisert på region og type lokalsamfunn. Forskningsteamet er her spesielt interessert i kontraster mellom livsløp og generasjonsforhold i større byer og grise-grendte strøk, men ønsker også å belyse betydningen av alderssammensetning, næringsgrunnlag og kommuneøkonomi. En målsetning er å

fokusere både forløp og opplevelse. Som i Natalies studie foreligger data om tilstander og overganger i ulike livsdomener: utdanning, arbeid, trygd og pensjon, familie og helse. I tillegg har vi mål på mestring og livskvalitet. Analyser av data kan ikke bare benytte en rekke verktøy for å studere forløp, men også anvende nye modeller som kan belyse betydningen av sosial kontekst på ulike nivå. Intervjuet er omfattende og komplekst. Vi som var med på å utarbeide det trøstet oss med Natalies kommentar: Spør du mange spørsmål om livet folk har tilbakelagt, er det større sjanse for at de husker!

I arbeidet med LAG burde vi kunne ta noen av Natalies spørsmål fram igjen, kanskje til og med ta en ny titt på hennes data. Som tabellen nedenfor viser, har vi informasjon fra kohorter som var med i Yrkeshistorieundersøkelsen i 1971. I LAG har disse kullene blitt 81, 71 og 61. Fra de to yngste kohortene i Natalies prosjekt har vi data fra 142 menn født 1930–32 og 174 født 1940–42. Kari Skrede viser hvordan det yngste kullet hadde en mye mer «komprimert» overgang til voksenlivet enn tilfellet var i de to andre. De avsluttet utdanning, flyttet hjemmefra, begynte i arbeid og stiftet familie innen en kortere tidsperiode. Hvordan har dette kullet det i sekstiåra? Har de hatt andre forløp i voksenlivet enn det vi finner i kull født ca. 1930? Natalie fant at «flyttere» hadde bedre utdanning og høyere sosial status enn «ikke-flyttere». Er flytterne mer tilfreds i eldre år?

LAG vil også kunne gi noen grove sammenligninger mellom livssituasjoner for femtiårige og førtiårige menn på begynnelsen av 1970-tallet og i dag.

Å bygge videre på Yrkeslivshistoriens tilnærming er en stor, spennende utfordring.

Og hvem vet, Natalie, kanskje kan vi gi svar på om det *er* noe galt med byer!

TO STUDIER

	YHU	LAG
Utvalg (begge trukket og intervjuet av SSB)	3400 menn	ca. 5000 menn og kvinner
Observasjonsår	1971	2002
Kohort		
1921	50	81
1931	40	71
1941	30	61
1951		51
1961		41

Litteratur

- Allison, P. D. (1984). *Event history analysis*. Beverly Hills: Sage
- Back, K. W. (1980). Introduction. I Back, K. W. (red.), *Life course: Integrative theories and exemplary populations*. Boulder, Colorado: Westview Press
- Elder, G. H. (1985). Perspectives on the life course. I G. H. Elder (red.), *Life course dynamics, trajectories and transitions. 1968–1980*. Ithaca: Cornell University Press, s. 23–49
- Featherman, D. L.; D. P. Hogan and A. B. Sørensen. (1984). Entry into adulthood: profiles of young men in the 1950s. I Baltes, P. and Brim, O.G. (red.) (1984), *Life span development and behavior*. Vol. 6. NY: Academic Press, s. 159–202
- Freedman, D., A. Thornton, D. Camburn, D. Alwin and L. Young-DeMarco. (1988). The life history calendar: A technique for collecting retrospective data. I C. C. Clogg (red.) *Sociological methodology*. vol. 18. San Fransisco: Jossey Bass, s. 37–68
- Gee, E. M. (1987). Historical change in the family life course of Canadian men and women. I V. Marshall (red.) *Ageing in Canada*. (2.utg.), Markharn, Ont.: Fitzhenry and Whiteside, s. 265–287)
- Hagestad, G. O. (1991). Trends and dilemmas in life course research: an internationalo perspective. I W. R. Heinz, *Theoretical advances in life course research*, vol. 1, Weinheim: Deutscher Studien Verlag, s.
- Hughes, C. E. (1950/1984). Cycles, turning points, and careers. i C. E. Hughes, *The sociological eye: selected papers*. New Brunswick, n. J.: Transaction publishers, s. 124–131
- Kjølsrød, L., A. Ringen, K. Skrede and M. Vaa.. (red.). *Applied research and structural change in modern society*. INAS, 1985
- Ramsøy, N. R. (1977). *Sosial mobilitet i Norge*. Oslo: INAS/Tiden Norsk Forlag
- Ramsøy, N. R. (1978). *Life histories as time use profiles: Experiences from the Norwegian occupational history study*. Working paper, Oslo: INAS
- Schutz, A. (1971). *Collected Papers*. The Hague: Nijhoff
- Tumah, N. B. and M. T. Hannan. (1984). *Social dynamics, models and methods*. NY: Academic Press
- Watkins, S. C., J. A. Menken and J. Bongaarts. (1987). Demographic foundations of family change. *American Sociological Review*, 52, s. 346–358

Program

Natalie Rogoff Ramsøy (1924–2002)

Universitetsbiblioteket, Blindern, Oslo. 06.09.2002

0915 OPENING OF THE SEMINAR

Magnus Rindal, Director of NOVA – Norwegian Social Research

0920 INTRODUCTION

Professor Bjørn Hvinden, Department of Sociology and Political Science,
University of Science and Technology (NTNU), Trondheim:

Natalie Rogoff Ramsøy – An appreciation

0950 SEMINAR PART I

SOCIAL STRATIFICATION AND MOBILITY

Professor Trond Petersen, Department of Sociology, University of California,
Berkeley / Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo:

The life course study: New data, methods and findings

1045 Professor Annemette Sørensen, Harvard University:

*Natalie Rogoff Ramsøy as a female pioneer in sociology: Breaking the gender
barriers*

1230 SEMINAR PART II

THE NORWEGIAN SOCIETY

Introduced by Associate Professor Lise Kjølørød, Department of Sociology and
Human Geography, University of Oslo

1245 Professor Tore Lindbekk, Department of Sociology and Political Science,
University of Science and Technology (NTNU), Trondheim:

Natalie Rogoff Ramsøy: Renewer and traditionalist

1315 Kari Skrede, Director of Research, Statistics Norway:

Gender, generations and life courses in the melting pot

1410 Researcher Anne Skevik, NOVA:

*Fear and loathing in the individualist welfare state: Do generous welfare state
policies depend on social homogeneity?*

1440 Professor Gunnhild Hagestad, Agder University College, Kristiansand / NOVA –
Norwegian Social Research, Oslo / Netherland Institute for Advanced Studies,
Amsterdam:

Social science perspectives on lives: Reviews and previews

1510 PLENARY DISCUSSION

1545 CLOSING OF SEMINAR

Deltakere

1. Bente Abrahamsen
2. Torild Alnæs
3. Agnes Andenæs
4. Elisabeth Bache-Hansen
5. Ann-Helen Bay
6. Erling Berge
7. Gunn Elisabeth Birkelund
8. Kirsten Bjøru
9. Morten Blekesaune
10. Karl Erik Brofoss
11. Ellen Bugge
12. Vigdis Christie
13. Ranveig Dahle
14. Kirsten Danielsen
15. Halvard Dyb
16. Ingrid Eide
17. Bodil Ellefsen
18. Jon Ivar Elstad
19. John Eriksen
20. Ingeborg Grosse
21. Lars Grue
22. Lars Gulbrandsen
23. Gunhild Hagestad
24. Ivan Harsløf
25. Tale Hellevik
26. Anne Helset
27. Anne Brith Hem
28. Bjørn Henrichsen
29. Katharina Herlofson
30. Bjørn Hvinden
31. Christer Hyggen
32. Siri Haavie
33. Christin Knudsen
34. Bente Lie
35. Tore Lindbekk
36. Randi Kjelstad
37. Kari Kjenndalen
38. Lise Kjølrsrød
39. Åsmund Langsether
40. Arnlaug Leira
41. Suzanne Lie
42. Marit Lorentzen
43. Turid Noack
44. Erik Nymoen
45. Siri Næss
46. Axel West Pedersen
47. Trond Petersen
48. Berit Otnes
49. Per Otnes
50. Dietmar Rauch
51. Peter Reland
52. Magnus Rindal
53. Kristen Ringdal
54. Anders Ringen
55. Stein Ringen
56. Robert Salomon
57. Hans Petter Sand
58. Anne Skevik
59. Kari Skrede
60. Annemette Sørensen
61. Kirsten Thorsen
62. Ulf Torgersen
63. Johan Kristian Tønder
64. Sigmund Vangsnes
65. Anita Werner
66. Karin Widerberg
67. Einar Øverbye